

**
*
*0: EK
*1: 2007-2008
*2: 34
*3: WordXP
*4: 34ste vergadering
*5: Dinsdag 17 juni 2008
*6: 13.30 uur
**

(Wet inkomensvoorziening oudere werklozen) (30819);
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Wet Justitie-subsidies in verband met slachtofferhulp en reclassering (31257);**
- **het wetsvoorstel Samenvoeging van de gemeenten Bennebroek en Bloemendaal (31328);**
- **het wetsvoorstel Samenvoeging van de gemeenten Alkemade en Jacobswoude (31329).**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 72 leden, te weten:

Asscher, Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Biermans, Van Bijsterveld, De Boer, Böhler, Broekers-Knol, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Franken, Goyert, De Graaf, Haubrich-Gooskens, Hendrixx, Hermans, Hillen, Ten Hoeve, Hofstra, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Klein Breteler, Kneppers-Heijnert, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsma, Meulenbelt, Meurs, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Rehwinkel, Reuten, Rosenthal, Russell, Schaap, Schouw, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Vliegenthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld en Willems,

en mevrouw Ter Horst, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en mevrouw Bijleveld-Schouten, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden Noten en Yildirim, wegens ziekte.

**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B

!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Regels voor een Inkomensvoorziening voor Oudere Werklozen**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: Ik deel de Kamer mede dat voorgenomen beslissingen omtrent enkele ter instemming aangeboden JBZ-besluiten tijdens deze vergadering in de zaal ter inzage worden gelegd, conform het voorstel van de commissie voor de JBZ-Raad. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer heeft besloten conform dit advies.

**

(De voorgenomen beslissingen zijn als noot opgenomen aan het einde van deze editie.)<1>

De **voorzitter**: Het lid Biermans heeft mij op de hoogte gesteld van zijn voornemen, de Kamer verlot te vragen tot het houden van een interpellatie. Ik geef het woord aan de heer Biermans.

**

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Op 19 december 2007 heeft deze Kamer het Belastingplan aangenomen. Daarbij heb ik een motie ingediend, die breed is gesteund, onder andere door de fracties van het CDA en de PvdA. Daarin wordt de regering verzocht, vóór de invoering van het onderdeel kansspelbelasting van het Belastingplan aan de Kamer inzichtelijk te maken welke gevolgen de invoering van de verhoging van de Ksb op de bedrijfsvoering van de exploitanten heeft. Een paar weken geleden hebben wij een brief gekregen van de staatssecretaris van Financiën. Deze brief voldoet volgens de VVD-fractie absoluut niet aan het gestelde in de motie. Daarom is deze brief aanleiding voor mij om een interpellatie te vragen. Ik verzoek de Kamer toestemming te verlenen om die interpellatie op 24 juni aanstaande te houden.

De heer **Werner** (CDA): Voorzitter. Als iemand een verzoek indient voor een interpellatie, dan is het gebruikelijk dat wij dat verzoek goedkeuren. Er is vanmiddag echter nog een vergadering van de commissie voor Financiën. In deze commissievergadering zal door mijn fractie aan de leden van de commissie worden gevraagd of de hele notitie niet integraal kan worden geagendeerd, plenair, volgende week, zodat alle fracties daarover met de bewindsman van gedachten kunnen wisselen. Ik vraag de Kamer, het oordeel over het wel of niet verlenen van toestemming voor een

interpellatie op te schorten totdat de commissie zelf in de gelegenheid is geweest om het verzoek van de CDA-fractie te beoordelen. De CDA-fractie wil graag dat de notitie van de staatssecretaris integraal op de agenda komt, zodat deze door alle fracties kan worden besproken. Deze notitie is de uitvoering van de motie die mede is ondertekend door de CDA-fractie.

De heer **Leijnse** (PvdA): Mijn fractie heeft indertijd van harte voor de motie-Biermans gestemd, omdat wij ook geïnteresseerd waren in de vraag hoe de financiële positie van de sector zich precies zou ontwikkelen, na het ingaan van de belastingmaatregel. Inmiddels heeft de staatssecretaris een brief gestuurd, waarin antwoord is gegeven op die vraag. Ik stel mij, in navolging van mijn collega Werner, de vraag of het niet de aangewezen weg is om in een plenair debat of in een andere vorm van gedachtewisseling die brief met de regering te bespreken, in plaats van een interpellatie aan te vragen. Kunnen wij überhaupt een interpellatiedebat houden over een zaak waarover de regering ons een brief heeft gestuurd?

De **voorzitter**: Ik zie dat de heer Schuurman zich naar de interruptiemicrofoon begeeft, maar in overeenstemming met het Reglement van Orde verzoek ik hem, vanachter de kathedraal te spreken.
**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik wil heel kort iets zeggen en vond de interruptiemicrofoon daarvoor geschikter.

Wij willen graag eerst het oordeel van de commissie voor Financiën afwachten. Straks wordt de vergadering nog geschorst en mijn voorstel van orde is om de behandeling van het verzoek van de heer Biermans na de pauze in deze vergadering voort te zetten.

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik spreek wel via de interruptiemicrofoon, want ik heb een interruptie naar aanleiding van wat mijn collega Werner heeft gezegd.

De **voorzitter**: Dan mag u daar blijven staan.
**

De heer **Rosenthal** (VVD): De heer Werner gebruikt het adjectief "gebruikelijk". Ik wijs erop dat wij met een uniek feit te maken hebben, namelijk dat een verzoek om te mogen interpelleren door een aantal fracties wordt geclausuleerd.

De **voorzitter**: Ik mag als voorzitter de gehele Kamer erop wijzen dat volgens het Reglement van Orde de aanvrager van een interpellatiedebat verlof moet vragen aan de Kamer. Het is aan de Kamer om dat verlof om haar moverende redenen -- en die kunnen verschillen -- al dan niet te geven. Wat dat betreft, mag hier alles worden gezegd.

Het woord is aan de heer Werner, om te reageren op de interruptie van de heer Rosenthal.

**

De heer **Werner** (CDA): Dat is overbodig geworden door wat u zojuist hebt gezegd, mevrouw de voorzitter. Zo zien wij het namelijk ook. Het gaat om een ordelijke manier van afhandeling. Als de commissie voor Financiën besluit om de notitie integraal te agenderen voor de plenaire vergadering, vinden wij het wat vreemd om daarnaast een interpellatie te houden.

De **voorzitter**: Voor de goede orde: ik heb geen eigen zienswijze gegeven, maar het Reglement van Orde aangehaald.

Het woord is aan de heer Biermans.

**

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. U kent mij als een praktisch persoon. In dat kader wil ik het volgende zeggen. Het is nu kort voor de datum van 1 juli 2008. Wij hebben om precies te zijn nog één vergadering voor 1 juli. De ingangsdatum van de kansspelbelasting is conform het Belastingplan 2007/2008 1 juli 2008. Als wij ingaan op de suggestie van de woordvoerders van de fracties van de PvdA, het CDA en de ChristenUnie, kunnen wij voor de ingangsdatum van de kansspelbelasting niet meer daarover discussiëren. Ik handhaaf daarom het verzoek om op 24 juni, dat wil zeggen een week voordat de kansspelbelasting volgens het Belastingplan ingaat, de interpellatie te mogen houden.

De **voorzitter**: Ik stel vast dat er een formeel verzoek ligt om verlof tot het houden van een interpellatie. Ik stel ook vast dat er een voorstel van orde is gedaan door de heer Schuurman, dat inhoudt dat de beslissing over het verzoek om verlof tot het houden van een interpellatie wordt uitgesteld tot na de vergadering van de commissie voor Financiën, die vandaag om 14.00 uur, dat wil zeggen over een kwartier, begint.

**

De heer **Rosenthal** (VVD): U brengt het nu als een voorstel van orde.

De **voorzitter**: Zo is het verwoord door de heer Schuurman.

**

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik zeg nu met nadruk dat het verzoek van de VVD-fractie aan de Kamer is, die interpellatie te mogen houden, ongeacht wat er om 14.00 uur in de commissie wordt besproken en besloten. Ik doe dus een voorstel van orde over het voorstel van orde van de heer Schuurman heen.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Het is gewoonte in deze Kamer dat interpellatieverzoeken unaniem worden gesteund. Als dat niet het geval is, is er iets bijzonders aan de hand. Het bijzondere nu is dat nog in de commissievergadering moet worden besloten of het onderwerp waarover men wil interpelleren volgens een normale orde aan de orde komt. Als de commissie zou besluiten om

gewoon een openbare bespreking te hebben met de staatssecretaris, is het de vraag of er nog een interpellatie moet komen. Als de VVD-fractie dat dan alsnog wil, denk ik dat ik dat verzoek zal steunen. Eerst moet echter de normale orde van de vergadering worden gevolgd. Een interpellatie is altijd een doorbreking van de normale orde.

De heer **Reuten** (SP): Mijn fractie steunt het ordevoorstel van de heer Schuurman.

De heer **Werner** (CDA): De CDA-fractie steunt het voorstel ook, omdat het nagenoeg overeenkomt met wat ik eerder heb gevraagd.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Wij steunen het verzoek van de VVD-fractie tot het houden van een interpellatie. Dat verzoek wordt hier gedaan. Wij kunnen niet vooruitlopen op wat de commissie zo in al haar wijsheid gaat beslissen. Er ligt nu slechts een voorstel van de VVD-fractie tot het houden van een interpellatie. Ten principale willen wij dat graag ondersteunen.

De heer **Leijnse** (PvdA): Mijn fractie steunt het ordevoorstel van de heer Schuurman. Interpellaties worden namelijk over het algemeen gehouden als er geen stukken van de regering zijn op grond waarvan de Kamer haar controlerende taak kan uitoefenen. De regering regeert en de Kamer controleert. In dit geval is er wel een beleidsstuk van de regering in de vorm van een brief. Een interpellatie is geen geschikt middel om die brief te bespreken.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Ik steun het interpellatieverzoek van de VVD-fractie. Er ligt nog geen verzoek van de commissie voor een andere wijze van bespreken. Als dat er wel zou komen en de VVD-fractie zich erin kan vinden, kan dit verzoek worden teruggetrokken. Op dit moment ligt dit verzoek er en daar ga ik graag mee akkoord.

De heer **Engels** (D66): Ik maak gebruik van de gelegenheid, nu mijn fractievoorzitter zoek is, om mij aan te sluiten bij het verzoek van de VVD-fractie om een interpellatie te mogen houden. Het niet geven van toestemming kan in mijn opvatting alleen om zwaarwegende redenen. Die zijn naar mijn oordeel in dit geval niet aan de orde.

De heer **Reuten** (SP): Ik wil graag toevoegen dat onze steun aan het ordevoorstel van de heer Schuurman niet inhoudt dat wij straks het verzoek om een interpellatie niet steunen. Volgens het ordevoorstel wordt het interpellatieverzoek aangehouden, voor zover ik heb begrepen.

De heer **Holdijk** (SGP): De woorden zijn mij zo-even uit de mond genomen.

De **voorzitter**: Ik stel vast dat er twee verschillende zaken aan de orde zijn. In de eerste plaats is er een voorstel van orde gedaan door de heer Schuurman om de beslissing over het geven van verlof voor een interpellatie uit te stellen tot na afloop van de commissievergadering die over tien

minuten aanvangt. De heer Rosenthal heeft duidelijk aangegeven dat er wat hem betreft nu moet worden beslist over het verzoek om een interpellatie. De tweede vraag betreft de inhoud van het verzoek, namelijk of men het verlof tot het houden van een interpellatie als zodanig wil verlenen.

De griffier heeft bij deze te onderscheiden elementen opgeschreven welke fracties ervoor waren. Omwille van de orde bekijken wij eerst of nu dan wel na de commissievergadering zou moeten worden beslist over het verlenen van verlof voor het houden van een interpellatie. Er is een meerderheid van deze Kamer voor het ordevoorstel van de heer Schuurman.

**

De heer **Rosenthal** (VVD): Voorzitter. Ik wil niet treden in uw bepaling van de orde van deze vergadering, maar ik vraag mij af waarom mijn voorstel om nu verlof te verlenen voor het houden van een interpellatie op 24 juni secundair wordt verklaard in de orde aan het zogeheten ordevoorstel van de heren Schuurman en Werner.

De **voorzitter**: Dat wordt secundair verklaard omdat u zelf een ordevoorstel bovenop het ordevoorstel van de heer Schuurman hebt gedaan. Dat zou geen zin hebben gehad als wij nu alleen inhoudelijk over het interpellatieverzoek zouden hebben gesproken. Ik heb de geest van uw voorstel dus gevolgd.

Ik heb een meerderheid geconstateerd voor uitstel van de beslissing over het verlenen van verlof tot na de commissievergadering. Ik stel voor dat wij daar in de loop van vandaag tijdens deze vergadering op terugkomen.

**

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik herhaal wat ik eerder heb gezegd, namelijk dat de Kamer zich wel bewust moet zijn van het volgende. Er wordt hier wat omzichtig over gepraat in termen dat iets gebruikelijk of tamelijk gebruikelijk is. Het is bij mijn weten echter een uniek feit dat een fractie die verlof vraagt voor het houden van een interpellatie daar geen positief antwoord op krijgt in de vergadering waarin het verzoek wordt gedaan.

De heer **Werner** (CDA): Wat mij betreft kan dat antwoord vandaag nog worden gegeven en wel nadat de commissievergadering die om 14.00 uur begint, is afgelopen en het ordevoorstel van de heren Schuurman en Werner wordt gevolgd. De commissievergadering begint om 14.00 uur. Wat mij betreft kan na afloop ervan worden bekeken of er steun is voor het interpellatieverzoek of niet.

De **voorzitter**: Als u nog vijf minuten doorgaat, kunnen wij volgens mij aansluitend beslissen.

**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Er wordt in deze wereld nogal snel iets uniek verklaard. Dat is ook nu het geval. Ik heb zelf in het verleden een keer veertien dagen moeten wachten op

toestemming voor een interpellatie, dus veel nieuws is er niet aan de orde. Dat is temeer het geval omdat het hier alleen een ordevoorstel betreft. Wij zouden het verzoek van de heer Rosenthal voluit steunen als wij weten dat de normale orde niet de loop neemt die wij verwachten. Dat is het enige.

De heer **Rosenthal** (VVD): Het gaat erom dat hier een verzoek om te interpelleren op dit moment, om vijf voor twee, afhankelijk wordt gesteld van besluitvorming in een commissie. Dat is het bezwaar dat wij tegen deze gang van zaken hebben. Als de desbetreffende fracties ongeacht de uitkomst van de commissievergadering toch verlof zouden verlenen voor het houden van een interpellatie op 24 juni, dan kunnen zij dat op dit moment, om 13.54 uur om precies te zijn, ook doen.

De **voorzitter**: Ik heb al eerder een conclusie getrokken. Ik stel voor, dit punt later vandaag op de agenda van de Kamer terug te doen komen.
**

Daartoe wordt besloten.

*B

!Verandering Grondwet!

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Verandering in de Grondwet, strekkende tot het vervallen van de bepaling over het uitsluiten van wilsonbekwamen van het kiesrecht (31012);**
- **het wetsvoorstel Verandering in de Grondwet, strekkende tot het vervallen van de bepaling inzake het voorzitterschap van de gemeenteraad en van provinciale staten (31013).**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Hermans** (VVD): Voorzitter. Na dit op zichzelf toch interessante debatje over de orde, is het toch goed om vandaag te spreken over enkele wijzigingen van de Grondwet. Dat is bepaald niet niets, een verandering van de Grondwet. Er is een voorstel tot het laten vervallen van de bepaling inzake het voorzitterschap van de gemeenteraad en de provinciale staten, de deconstitutionalisering ervan, en een voorstel tot het laten vervallen van de bepaling over het uitsluiten van wilsonbekwamen van het kiesrecht. Dat is ook een onderwerp dat op zichzelf veel discussie heeft opgeleverd en vol is uitgediscussieerd, zou ik willen zeggen.

In feite staat bij beide voorstellen één onderwerp zeer centraal, namelijk het indieningstijdstip van de zogenaamde verklaringswetten. Dat is eigenlijk de discussie, ook gezien de behandeling in de Kamers en het advies van de Raad van State. Eigenlijk is de verklaringswet ingediend vóór de ontbinding van de Tweede Kamer op 13 november 2006, maar nadat

het koninklijk besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer tot stand was gekomen, namelijk op 4 september 2006. In een grote meerderheid van de gevallen sinds 1981 werd de verklaringswet bekendgemaakt voorafgaand aan het KB tot ontbinding. In het advies van de Raad van State staat dan ook dat terugkeer naar die staatsrechtelijke praktijk, die tot 1998 met één uitzondering heeft bestaan, weer praktijk zal moeten worden. Dit houdt in dat de verklaringswet bekend hoort te worden gemaakt voordat het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer bekend is gemaakt.

In de nota naar aanleiding van het verslag geeft het kabinet aan dat het echter niet uitgesloten is dat in de praktijk onder het huidige artikel 137 van de Grondwet door bijzondere omstandigheden net als in 2006 wederom aanleiding bestaat om de verklaringswet niet al voor het ontbindingsbesluit en de kandidaatstelling te publiceren. Naar de mening van de VVD-fractie is dit toch een iets te laconieke uitleg van het advies van de Raad van State. Immers, om een tweede lezing goed tot haar recht te laten komen, moet de verklaringswet vóór de kandidaatstelling daadwerkelijk zijn ingediend. Daar is namelijk de bedoeling van de grondwetswijziging en de tweede lezing nadrukkelijk neergezet. Je wijzigt namelijk niet zo maar een wet; het gaat om de Grondwet. Ik begrijp dat er zich bijzondere situaties kunnen voordoen, maar de VVD-fractie vindt dat het kabinet net iets te laconiek zegt: ach, het komt misschien wel meer voor. Het zou het kabinet sieren, als het zei dat dit niet de weg is die wij zouden moeten volgen. Wij zullen daar zeer consequent in moeten zijn om de tweede lezing op die manier daadwerkelijk tot haar recht te laten komen. Dit geldt dus zowel voor het wetsvoorstel 31012 als 31013. In beide gevallen speelt die discussie.

Ik ben nog maar heel jong in dit huis, maar ik kreeg de brief van de minister onder ogen waarin een heel mooi schema wordt weergegeven. De minister denkt dat de besluitvorming volgens dat schema mogelijk is. Nu ken ik deze minister als zeer daadkrachtig, maar toen ik dat las, moest ik toch even met mijn ogen knipperen. Bij het hele scenario dat daar geschetst wordt, denk ik: je moet maar lef hebben als minister om tegen de Kamer te zeggen dat het op die manier het best zal kunnen. Ik vind het ook wel interessant. Ik heb er dus geen principiële bezwaren tegen, maar het is wel opvallend dat het tot en met de datum en dergelijke precies wordt aangegeven. Zo staat er: als de 17de dit gebeurt en de 24ste bij jullie dat, kunnen wij het volgende doen en kan in juli de eindstemming worden gehouden, zodat het voor de Europese verkiezingen ingevoerd kan worden. Ik begrijp het schema wel, maar ik wilde er toch even op wijzen. Misschien is het ook wel een staatsrechtelijk novum dat de minister zo met de orde van de Kamer omgaat. De minister zegt overigens niet dat wij het op die manier moeten doen, maar men zal vanwege de charme en de daadkracht van deze minister begrijpen dat de Kamer volop haar medewerking heeft verleend. Dat

zullen wij straks ook doen bij de beantwoording. Ik heb begrepen dat de staatssecretaris eerst antwoordt en dan de minister. Daar heb ik geen enkel bezwaar tegen.

Het wetsvoorstel 31012 betreft de curandi-discussie. Ik heb gekeken naar de verslagen van de discussies in de Tweede Kamer en in de Eerste Kamer. Naar mijn mening is dit punt zo ver uitgediscussieerd dat je verschillende insteken kunt kiezen. De VVD-fractie heeft de afgelopen vier keer, dus twee keer aan de overkant en twee keer hier, dezelfde weg bewandeld en zij zal dat blijven doen. Zij stemt dus in met de voorstellen die op tafel liggen.

Het wetsvoorstel 31013 gaat over de deconstitutionalisering van het voorzitterschap van de gemeenteraden en van provinciale staten. Allereerst iets over het voorzitterschap van de provinciale staten. Het is mij niet geheel onbekend dat er op het ogenblik met het college van CdK's opnieuw een overleg plaatsvindt over de CdK, die, als ik mij niet vergis, in 1990 bij de wijziging van de Provinciewet meer provinciaal bestuurder werd ten opzichte van rijksorgaan/rijksvertegenwoordiger. De vraag daarbij is waar het accent ligt in de positie van de commissaris van de Koningin. Zeker bij de discussie over de deconstitutionalisering en gaat de positie als voorzitter van de staten veranderen. Dat wordt niet meer in de Grondwet geregeld. In dit licht is het interessant om na te gaan of die discussie eigenlijk niet al afgerond had moeten zijn, voordat wij de deconstitutionalisering op deze wijze verder gestalte willen geven.

Dit geldt ook voor de discussie over de positie van de voorzitter van de gemeenteraad.

De heer **Engels** (D66): U begon over de positie van de commissaris van de Koningin. Dat trok mijn belangstelling. Toen gaf u aan dat daar wellicht een complicatie lag. Vervolgens dacht ik: nu komt van iemand die het ambt goed kent een nadere reflectie naar aanleiding van de vraag hoe door uw fractie inhoudelijk naar dit vraagstuk moet worden gekeken.

De heer **Hermans** (VVD): Ik spreek nu op persoonlijke titel en niet namens de fractie. In mijn ogen zou de positie waarvan sinds 1990 sprake is, en wel met name gericht op de provincie, het meest belangrijk zijn. Ik ben dus geen voorstander van verdere verzwaring van de positie van de CdK als rijksorgaan. Ik denk namelijk dat dit in vervlogen tijden gold; de CdK fungeerde min of meer als ogen en oren van de regering in de provincie. Dat is, dunkt mij, niet meer iets van deze tijd. Ik wil dus meer de kant opgaan van provinciaal ambtenaar. Ik weet wel dat deze discussie volop speelt. Misschien kan de minister straks naar aanleiding hiervan iets zeggen over het overleg met de CdK's.

Voorzitter. Ik wil nog enkele opmerkingen maken over de positie van de burgemeester als voorzitter van de gemeenteraad. In het verslag en in het nader verslag is aangegeven dat sedert de indiening van dit wetsvoorstel, alsook van de verkларingswet, al een paar dingen is gebeurd die op zichzelf aanleiding zouden kunnen geven voor

een nadere beschouwing van het vraagstuk van deconstitutionalisering. De rechtstreekse verkiezing van de burgemeester lijkt nu van de baan. De gewijzigde opstelling met betrekking tot het houden van een consultatief referendum is van de baan. Bij de gemeente is sprake van de invoering van het dualistisch stelsel. Het rapport van de commissie-Leemhuis heeft laten zien dat zich daarbij best nog wel wat moeilijkheden voordoen. Zo zijn er wethouders van buiten de raad gekomen. Dit betekent dat er nogal wat veranderd is in gemeenteland. Het zou derhalve ook passen om te kijken in hoeverre, in plaats van fragmentarische reparatie van de Grondwet, het totale agglomeraat van wat aan het veranderen is in de positie en het opereren van gemeenteraden c.q. -besturen, dus een totale, samenhangende aanpak, zou kunnen leiden tot een wijziging van de Grondwet. Wij hebben dat ook aangegeven in onze reactie naar aanleiding van het antwoord van de regering.

Eigenlijk is het in dit verband van groot belang om die samenhangende aanpak ook neer te zetten. Er zijn discussies geweest op het VNG-congres en forse discussie in het beleidsdebat over de begroting van BZK over de decentralisatie als algemene kreet. Een vraag was of het echt ging over daadwerkelijk overdragen van bevoegdheden dan wel over een frontoffice van het Rijk. Dat zijn grote discussies die van groot belang zijn voor die eerste overheid waar de burger zo veel mee te maken heeft. Gezien de vele wijzigingen in de afgelopen tijd zou een meer inbedden daarvan en een meer samenhangende aanpak van de grondwetswijziging wellicht de voorkeur verdienen. Ik meen dat in het regeerakkoord een staatscommissie is aangekondigd ten behoeve van aanpassing van de Grondwet. Ik meen ook dat de opdracht wat anders is, maar het lijkt mij heel goed mogelijk om eens te kijken of het totale agglomeraat dat nu aan het veranderen is, niet moet leiden tot een aangepaste opdracht voor de commissie in die zin dat die commissie ook die mogelijkheid bekijkt.

De fractie van de VVD vindt dat het kabinet een onbevredigend antwoord heeft gegeven op de vraag over de positie van de leden van het college van GS en dat van B en W in de eventueel in te stellen vertrouwenscommissie bij een vacature van de CdK of de burgemeester. Wij zeggen dit niet om weer centraal vastgelegd te krijgen dat dit zo moet en zal gebeuren. Het kan toch niet zo zijn dat, als niet meer automatisch in de constitutie staat dat burgemeester of CdK voorzitter is, derhalve zijn of haar taak veel zwaarder wordt in de richting van het college? Daar is een heel belangrijke voorzittersrol weggelegd. Wethouders en gedeputeerden komen van buiten in die colleges. Het zou tegen deze achtergrond niet meer dan logisch zijn om nadrukkelijk de politieke uitspraak te doen dat vertegenwoordigers uit die colleges in de vertrouwenscommissies niet alleen maar een adviespositie zouden moeten hebben of toegevoegd lid zouden moeten zijn, zoals zo vaak het geval is, maar dat zij volwaardig lid van die commissies zouden moeten zijn. Volwaardig lidmaatschap ligt meer dan in het verleden voor de hand, nu de

burgemeester niet meer automatisch voorzitter van de gemeenteraad en de CdK niet meer automatisch voorzitter van de provinciale staten is. Dit is dus een heel andere positie en derhalve is het goed om daar nog eens naar te kijken.

De heer **Dölle** (CDA): Ik herinner mij deze discussie, toen het ging over de dualisering ingevolge de Gemeentewet. Toen drong het CDA aan op enige betrokkenheid van de dagelijks bestuurders bij het selectieproces. Door het toenmalig paarse kabinet werd dit echter met alle kracht afgewezen. Wat dit betreft, kan dus van een keerpunt gesproken worden.

De heer **Hermans** (VVD): Er wordt in dit huis voortdurend bewogen, zoals u ziet. Aanvankelijk was de discussie wat breder en spraken wij nog over een consultatief referendum en over de gekozen burgemeester. Dat zijn zaken die op dit moment gepasseerd lijken te zijn. Het zou interessant zijn om te horen wat de minister daarvan vindt. Derhalve ontstaat nu een andere positie. Daarom legt mijn fractie nu deze vraag op tafel.

*N

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Voorzitter. Collega Hermans beschouwde een verandering in de Grondwet als "niet niks". Ik beschouw mijzelf graag als een nog jonger lid van deze Kamer en ik sluit mij bij zijn woorden aan. Dit is inderdaad niet niks. Ik hoop dat in het vervolg van mijn betoog ook duidelijk te kunnen maken.

Bij de behandeling van beide voorstellen tot grondwetsherziening die nu aan de orde zijn, speelt vooral het punt dat de aan die voorstellen voorafgaande verklaringswetten bekend zijn gemaakt voor de ontbinding van de Tweede Kamer op 30 november 2006, maar nadat het koninklijk besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer tot stand was gekomen op 4 september 2006. Wij kennen in Nederland een grondwetsherzieningsprocedure met twee lezingen. Na bekendmaking van de wet die in eerste lezing is aangenomen, wordt op basis van artikel 137, lid 3, van de Grondwet de Tweede Kamer ontbonden. De bedoeling van die ontbinding en de daarop volgende verkiezingen is om de bevolking de gelegenheid te geven, zich over de voorgenomen grondwetsherziening uit te laten. Je kunt als actief kiesgerechtigde bij die verkiezing je stem over de grondwetsherziening laten horen, hoezeer bij die verkiezing ook andere zaken aan de orde kunnen zijn, maar je kunt ook als passief kiesgerechtigde kandidaat voor de nieuwe Tweede Kamer staan. Daarin kun je dan voor of tegen die grondwetsherziening strijden.

Zoals het bedoeld was en is, was het niet mogelijk in 2006. Het koninklijk besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer van 4 september 2006 stelde de datum van de kandidaatstelling voor de nieuwe Kamer op 10 oktober 2006. De voorstellen tot grondwetsherziening werden pas drie tot vijf weken daarna door de Eerste Kamer

aangenomen. Publicatie van de verklaringswetten in het Staatsblad vond pas plaats vlak voor de verkiezingen van 22 november 2006. Dus op 4 september, toen het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer werd genomen, was zelfs de Tweede Kamer nog niet akkoord gegaan met de grondwetswijziging inzake het kiesrecht voor curandi.

In algemeenheid vindt bekendmaking van een verklaringswet pas plaats nadat het koninklijk besluit tot Kamerontbinding bekend is gemaakt. Dan zal in de regel -- dat was de situatie in 2006 -- geen mogelijkheid tot kandidaatstelling meer aanwezig zijn.

De heer Hermans heeft er al aan gerefereerd dat de Raad van State zich niet gelukkig heeft getoond met die gang van zaken in 2006. De Raad van State heeft geadviseerd om terug te keren naar de staatsrechtelijke praktijk die, met één uitzondering, tot 1998 heeft bestaan. Ik citeer de Raad van State over deze praktijk: "Die houdt in dat een verklaringswet bekend hoort te worden gemaakt voordat het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer is bekendgemaakt." De Raad van State onderkent dat de betekenis van het kiezersmandaat voor een grondwetsherziening steeds meer op de achtergrond is geraakt, maar hij meent ook dat de kiezersraadpleging een waarborg blijft, die onder omstandigheden haar volle betekenis kan herkrijgen. Ik verneem graag of de huidige bewindspersonen daar ook zo tegenaan kijken.

De Raad van State memoreert ook dat door de regering in 1971 -- dat moet volgens ons 1970 zijn -- met zo veel woorden is uitgesproken dat de voorstellen tot grondwetsherziening die in eerste lezing zijn aanvaard een rol moeten kunnen spelen, niet alleen bij de verkiezingen zelf, maar ook bij de kandidaatstelling. Ook daarover hoor ik graag de opvatting van de huidige bewindslieden.

Het kabinet heeft gesteld dat de Raad van State in het dictum van zijn advies het kabinetsstandpunt onderschrijft dat de op 22 november 2006 gekozen Tweede Kamer de tweede lezing van de grondwetswijziging ter hand kan nemen. Wij hebben echter vooral in het advies van de Raad van State zien staan dat aan de regering in overweging wordt gegeven om het voorstel van wet aan de Tweede Kamer te zenden "nadat aan het vorenstaande ..." -- dus ook aan het pleidooi om terug te keren naar de staatsrechtelijke praktijk van voor 1998 -- "... aandacht zal zijn geschonken". Hoe verhoudt terugkeer naar de praktijk van voor 1998 zich tot de reactie van de regering die meteen daarop volgt: "Niet uitgesloten is dat er in de praktijk onder het huidige artikel 137 van de Grondwet door bijzondere omstandigheden net als in 2006 wederom aanleiding bestaat om de verklaringswetten niet of niet alle voor het ontbindingsbesluit en de kandidaatstelling te publiceren"?

Op onze vraag uit de schriftelijke behandeling aan welke omstandigheden, anders dan de plotselinge val van een kabinet, moet worden gedacht, is geen antwoord gekomen. De regering toont zich in de memorie van antwoord

ook niet bereid om die omstandigheden limitatief te benoemen. De uiteindelijke vraag is vandaag of aan de advisering door de Raad van State van de kant van de regering voldoende recht is gedaan. De Raad van State meent dat het van zorgvuldigheid getuigt om voortaan rekening te houden met het tijdstip waarop de kandidaatstelling begint. De regering geeft onmiddellijk aan, dat ook in de toekomst eventueel niet te zullen doen. Kennelijk heeft de Raad van State afwijking van de staatsrechtelijke praktijk niet inconstitutioneel willen noemen, waarop de regering onmiddellijk aangeeft dat bekendmaking van de verklaringswet na de totstandkoming van het ontbindingsbesluit ook niet inconstitutioneel is. Dat is volgens mij nog iets anders.

Anderen hebben over de vraag of van inconstitutionaliteit sprake is een andere opvatting, zoals blijkt uit een bijdrage van de juristen Dragstra en Boogaard aan het tijdschrift *Regelmaat*. De regering heeft met de indiening van de tweede lezingsvoorstellen vorig jaar wel degelijk inconstitutioneel gehandeld, menen zij. Volgens Dragstra en Boogaard verkeert een constitutionele waarborg in vergaande staat van ontbinding. De heer Hermans drukte het iets anders uit met zijn opmerking dat de regering hier misschien iets te laconiek heeft gehandeld.

Op uitnodiging van de Eerste Kamer in vorige samenstelling is aan de regering gevraagd om op het standpunt van Dragstra en Boogaard te reageren. De minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties heeft dat bij brief van 18 december 2006 gedaan. Cruciaal daarin vind ik een aantal regels. De eerste is: "Door het algemene karakter van de ontbindingsverkiezingen zal kandidaatstelling louter met het oog op een voorgenomen wijziging van de Grondwet in principe niet aan de orde zijn." Wel degelijk kan in een voorgenomen grondwetswijziging aanleiding worden gezien om kandidaat te willen zijn bij verkiezingen, ook al staan die voor anderen in het teken van geheel andere zaken. Verkiezingen kunnen zelfs volledig in het teken van de beoogde grondwetsherziening staan, zoals in 1917 het geval was bij het beslechten van de heikele kwesties van de invoering van het algemeen kiesrecht en de schoolstrijd. Tegenstanders van de grondwetsherziening waren onder meer verenigd in de Actie tegen de Aanhangige Grondwetsherziening. Me dunkt!

De passage van zojuist, in de brief van de minister uit 2006, wordt vervolgd met: "Indien daarvoor wel animo is ..." -- om kandidaat te staan vanwege grondwetswijziging -- "... dan is er geen enkele reden met de voorbereiding of een eventuele kandidaatstelling te wachten tot na bekendmaking van de wet. De behandeling van de eerste lezing is immers geruime tijd daarvoor al begonnen en het verloop van die behandeling geeft een goede indicatie voor het moment van ontbindingsverkiezing."

Ik denk dat wij ons op een hellend vlak begeven als conclusies uit de voorafgaande behandeling van wetsvoorstellen moeten worden

getrokken en niet uit een definitief oordeel daarover door Tweede en Eerste Kamer. Pas met de publicatie van de verklaringswet staat vast dat er daadwerkelijk een tweede lezing bij grondwetswijziging komt. Daarvoor is ook nog alles mogelijk. De Tweede of Eerste Kamer kan het eerstelezingsvoorstel verwerpen. De regering kan weigeren om het voorstel te bekrachtigen. Voor publicatie van de verklaringswet kan onvoldoende tijd zijn. Een andere opmerking van de minister is: "Zelden zal een kiezer zich ervan bewust zijn dat er ook een wijziging van de Grondwet speelt." Die opmerking stelt de procedure van grondwetsherziening met ontbinding van de Tweede Kamer en daaropvolgende verkiezingen ten principale aan de orde. Juist die opmerking maakt duidelijk hoe waakzaam wij moeten zijn bij de problematiek die vandaag aan de orde is.

Hoe gerechtvaardigd is het beroep van de regering om in bijzondere omstandigheden van die staatsrechtelijke praktijk te mogen afwijken, juist als wij ook naar die casus van 2006 kijken? Op 29 oktober 2003 oordeelde de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State dat artikel 54, lid 2, sub b van de Grondwet in strijd kon komen met het IVBPR. Naar aanleiding van dat rechterlijke oordeel uit 2003 had de regering met spoed een voorstel tot wijziging van de Grondwet kunnen voorbereiden en indienen om de categorische uitsluiting van curandi in artikel 54 van de Grondwet ongedaan te maken. Dat is niet gebeurd. Wat betreft de rechterlijke uitspraak in 2003 werd pas op 28 februari 2006 een voorstel ingediend. Dat voorstel hield overigens niet meer in dan dat artikel 54, lid 2, sub b moest worden geschrapt. Dat is niet zo vreselijk ingewikkeld. Het advies van de Kiesraad was ook al op 19 juli 2004 ontvangen. De regering heeft zichzelf dus in een situatie gebracht waarin zij in tijdnood kon komen. Met de val van het kabinet in de zomer van 2006 had dat niet zo vreselijk veel te maken.

Maar er speelt nog een ander punt. De Raad van State heeft eerder al, namelijk in 2003, geadviseerd om terug te keren naar de tot 1983 geldende traditie dat de in eerste lezing aanvaarde voorstellen worden ingediend op de dag waarop de nieuw verkozen Tweede Kamer voor het eerst bijeenkomt. De Raad van State adviseerde meer in het algemeen om bij een volgende grondwetsherziening het onderdeel tweede lezing nog eens tegen het licht te houden. Bij beide aan de orde zijnde wetsvoorstellen is niet aan het advies van de Raad van State gehoor gegeven. De tweedelezingsvoorstellen zijn niet op de eerste zittingsdag van de nieuwe Tweede Kamer ingediend. Volgens de regering was de Raad van State door de korte tijdsspanne tussen verklaringswet en installatie van de nieuwe Tweede Kamer nog niet in de gelegenheid geweest om over het wetsvoorstel te adviseren op het moment dat de nieuwe Tweede Kamer voor het eerst bijeenkwam. De regering meent dat artikel 137, lid 4 zich er niet tegen verzet dat eventueel een Tweede Kamer, van welke de samenstelling niet direct volgt uit de ontbindingsverkiezingen,

bevoegd is om tweedelezingsvoorstellen te behandelen.

De vraag is vooral wat de bedoeling van de grondwetgever is geweest. In dit verband wordt de grondwetswijziging van 1995 van belang geacht. Tot 1995 stond in artikel 137, lid 4 van de Grondwet dat de nieuwe Kamers het voorstel overwogen. De grondwetswijziging van 1995 beoogde enkel de verplichte, maar zinloze ontbinding van de Eerste Kamer te schrappen. Verdere inhoudelijke wijzigingen werden niet beoogd. Ook onder het huidige artikel 137, lid 4 kan daarom worden aangenomen dat er maar één Tweede Kamer bevoegd is om tweedelezingsvoorstellen te behandelen, namelijk de Tweede Kamer van welke de samenstelling direct volgt uit de ontbindingsverkiezingen.

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. Ik neem aan, maar het is voor zijn tijd, dat de heer Rehwinkel kennis heeft genomen van het debat indertijd in deze Kamer met de heer De Graaf over artikel 137, lid 4.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Ja.

De heer **Dölle** (CDA): En daar trekt hij deze conclusie uit?

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Ik heb nog geen conclusies getrokken, maar ik heb straks nog wel een aantal vragen.

De regering meldt in de memorie van antwoord dat zij bereid is de verschillende discussiepunten, het laatste punt dat aan de orde was, maar vooral ook het andere punt dat aan de orde is, de mogelijkheid van kandidaatstelling bij grondwetsherziening, rond artikel 137 voorwerp te laten zijn van de opdrachtverlening aan de staatscommissie Grondwet. Juist omdat er discussie is en omdat de vraag aan de orde is of al dan niet onconstitutioneel wordt opgetreden, vraag ik de regering om voorlopig inzake de problematiek rond artikel 137 van de Grondwet, totdat over de voorstellen van de staatscommissie is beslist, het advies van de Raad van State te volgen. Met andere woorden, is de regering bereid om, zonder uitzondering, voorlopig in ieder geval de staatsrechtelijke praktijk op te pakken, waarbij verklaringswetten bekend worden gemaakt voordat het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer is bekendgemaakt? Dezelfde vraag stel ik met betrekking tot het indienen van tweedelezingsvoorstellen op de dag waarop de nieuw verkozen Tweede Kamer voor het eerst bijeenkomt.

Dan nog een tweetal opmerkingen over de inhoud die bij de grondwetsherziening aan de orde is. Inhoudelijk kan de PvdA-fractie de opheffing ondersteunen van de grondwettelijke uitsluiting van het kiesrecht voor ondercuratelegestelden. Hetzelfde geldt voor de deconstitutionalisering van het voorzitterschap van de gemeenteraad en van provinciale staten. Wij delen de opvatting van de regering dat, als eenmaal tot deconstitutionalisering van het voorzitterschap is besloten, er

zwaarwegende redenen moeten zijn om wijziging aan te brengen in de geldende regeling van het raadsvoorzitterschap. De burgemeester vervult juist met zijn raadsvoorzitterschap een belangrijke en noodzakelijke schakel in het contact tussen college en raad. Hetzelfde geldt voor de commissaris van de Koningin en zijn voorzitterschap van provinciale staten. De feitelijke omstandigheden van de laatste jaren, zeker ook na de invoering van het dualisme, geven bepaald geen aanleiding om dat voorzitterschap te heroverwegen. De Tweede Kamer heeft zich inmiddels ook in die zin uitgesproken. Wij moeten constateren dat wethouders en gedeputeerden de schakelfunctie tussen raad en staten enerzijds en colleges anderzijds na de invoering van het dualisme niet meer kunnen vervullen. De regering verwacht niet dat de staatscommissie Grondwet zich zal buigen over de verhouding tussen raad en college of de regeling van het raadsvoorzitterschap, zo bleek uit de nadere memorie van antwoord. Daarmee is er wat ons betreft geen reden aanwezig om de vraag of de regeling van het raadsvoorzitterschap van constitutionele orde moet worden geacht nog langer onbeantwoord te laten.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik wil graag beginnen met op te merken dat het mij een eer en genoegen is om niet alleen te spreken namens D66, maar ook namens de Onafhankelijke Senaatsfractie en dit keer zelfs ook de Partij voor de Dieren. De heer Hermans zegt wat ik dacht.

Eerst een enkele opmerking over de betekenis en de toepassing van artikel 137, lid 4. Na het uitvoerige betoog van collega Rehwinkel lijkt het mij goed dat ik het wat korter houd.

Tijdens de eerste lezing volgde een meerderheid in deze Kamer en wat ons betreft terecht, de Raad van State en de regeling in de opvatting dat de tekst van artikel 137 zich niet verzet tegen een uitleg volgens welke de nieuwe Tweede Kamer ook de Kamer kan zijn, na een tweede tussentijdse ontbinding, die de behandeling voor haar rekening neemt. Wij zien geen reden om op deze uitleg terug te komen. Het is staatsrechtelijk bepaald niet ongebruikelijk om op grond van een grammaticale interpretatie te concluderen dat, als de Grondwet iets niet expliciet verbiedt, een bepaalde handelwijze in staatsrechtelijk opzicht ook niet onrechtmatig is. In dit geval is afgeweken van een jarenlang gevolgde praktijk. Maar het afwijken van een politieke gewoonte is geen schending van een staatsrechtelijke regel. Feiten en normen, politiek en staatsrecht, gewoonten en rechtsregels moeten ook hier goed worden onderscheiden. Wij menen overigens met de regering dat het de voorkeur verdient zogeheten verklaringswetten voortaan weer in te dienen op de dag dat de nieuw gekozen Tweede Kamer voor het eerst samenkomt. Met de Raad van State zouden wij het eveneens verstandig vinden het vraagstuk van de procedure van grondwetsherziening in het algemeen en de hiervoor besproken problematiek rond de tweede

lezing in het bijzonder nog eens tegen het licht van de constitutionele ontwikkelingen te houden. In dat licht vraag ik de bewindslieden in hoeverre dit kan en wellicht zal worden meegenomen in de nog in de stellen Staatscommissie voor de herziening van de Grondwet.

Dan wetsvoorstel 31012. In eerste lezing heeft mijn fractie van harte met dit voorstel ingestemd. Het in de Grondwet opnemen van het kiesrecht als grondrecht, direct aansluitend bij de gelijkheidsrechten, illustreert de ontwikkeling van dit recht als uitdrukking van politieke vrijheid en modern staatsburgerschap. Het geeft ook inhoud aan de aanspraak om zich in het openbaar bestuur te laten vertegenwoordigen en deel uit te maken van een volk dat zijn vertegenwoordigers uitkiest.

In de geldende rechtsopvatting komt het kiesrecht, afgezien van nationaliteit en leeftijd, aan iedere burger toe, ongeacht zijn waardigheid of geschiktheid. Net als de Raad van State en de regering meen ik dat er geen redelijke gronden meer zijn voor de nu nog bestaande beperking voor curandi. Anders dan de veel grotere groep van personen met zwaardere geestelijke stoornissen die zijn opgenomen in een instelling of die anderszins onder feitelijk toezicht staan, maar wel over het kiesrecht beschikken, blijken curandi in staat om op een redelijke wijze aan het maatschappelijk verkeer deel te nemen, hun belangen te behartigen en rechtshandelingen te verrichten. In die zin is er een wezenlijk verschil tussen bescherming van personen en beperking van rechten. Het lijkt mij moeilijk vol te houden dat curandi als enigen niet tot verantwoorde uitoefening van het kiesrecht in staat zouden zijn. Wij zullen dit voorstel derhalve met overtuiging steunen.

Vervolgens wetsvoorstel 31013. Wij hebben in eerste lezing ingestemd met het voornemen om de grondwettelijke bepaling inzake het voorzitterschap van de gemeenteraad en de provinciale staten te schrappen. Het voorzitterschap van de decentrale volksvertegenwoordigingen is nu eenmaal niet van een constitutionele orde. Deze kwestie behoort immers niet tot de hoofdzaken van onze staatsinrichting en de regeling daarvan kan derhalve worden overgelaten aan de gewone wetgever. Sinds de tweede lezing heb ik geen argumenten gevonden om onze fracties op andere gedachten te brengen; ook in tweede lezing zullen wij derhalve instemmen met dit wetsvoorstel.

Dit neemt niet weg dat er een reden is om nader in te gaan op een aantal van de in de schriftelijke voorbereiding behandelde thema's. De bewindslieden hebben zichtbaar veel moeite gedaan om op de verschillende, soms ook uiteenlopende reacties uit de Kamer in te gaan. Op een aantal punten hebben onze fracties er dan ook geen behoefte aan, nader op de reactie van de bewindslieden te reageren. Niettemin vragen enkele kwesties rondom de positie en de ontwikkeling van het burgemeestersambt een nadere discussie.

Wij hebben in eerste lezing helder aangegeven, op dit moment niet vooruit te willen lopen op een aanpassing van de Gemeentewet waarmee ook het burgemeestersambt en het voorzitterschap van de raad wettelijk ontkoppeld

would worden. Het is niettemin interessant om te zien hoe de invloed van het gedualiseerde gemeentebestuur op de ontwikkeling van het burgemeesterlijke voorzitterschap wordt gewaardeerd. Ik bespeur bij enkele fracties, zoals CDA en PvdA, maar ook bij de bewindslieden een kennelijke behoefte om in het dualisme een argument te zien om het voorzitterschap van de raad nadrukkelijk bij de burgemeester te laten. In dit verband verwijzen zij naar het toegenomen belang van de schakelfunctie tussen raad en college, nu de wethouders deze functie zouden hebben verloren, naar het feit dat de burgemeester de centrale speler in het gemeentelijke bestel blijft, en naar de waarneming dat de burgemeester zich sinds 2002 niet sterker als collegevoorzitter zou hebben geprofileerd.

Naar mijn oordeel kan bij deze redeneringen een kanttekening worden geplaatst, wellicht ingekleurd door eigen ervaringen met het burgemeestersambt. De schakelfunctie bijvoorbeeld lijkt mij allerminst een exclusieve taak van de burgemeester; deze functie wordt door meer spelers in het gemeentebestuur uitgeoefend. Het is van belang om op dit punt een onderscheid te maken tussen politieke, bestuurlijke en ambtelijke schakeling. Het is sterk de vraag of de wethouders nu echt elke functie van schakel tussen raad en college hebben verloren. Zeker nu de bewindslieden het politieke primaat in het college onverminderd bij de wethouders leggen, zal men toch uit moeten blijven gaan van min of meer geregisseerde contacten tussen wethouders en raadsfracties.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Ik weet niet of daar altijd van uit kán worden gegaan, want ik hoor nogal eens van wethouders dat de situatie niet meer is zoals ze was; zij zitten niet meer met een bepaalde regelmaat bij de fracties of zelfs helemaal niet meer. U zegt dat ook anderen schakelfuncties vervullen, maar stel nu dat het wettelijk mogelijk zou zijn, het vaste voorzitterschap van de raad aan een ander dan de burgemeester toe te delen. Dan kan die vaste voorzitter van de raad de schakelfunctie met bijvoorbeeld het college toch niet op eenzelfde manier vervullen als de burgemeester, alleen al omdat hij geen lid van het college is en dus in collegevergaderingen de belangen van de raad niet onder de aandacht van het college kan brengen?

De heer **Engels** (D66): Dat ben ik helemaal met u eens. Als wij dat in de Gemeentewet regelen, verdwijnt de specifieke schakelfunctie die mogelijk is door de combinatie van het voorzitterschap van de raad en dat van het college. Maar naar mijn idee zal dan niet elke schakelfunctie verdwijnen. Bij de schriftelijke voorbereiding had ik de indruk dat de schakelfunctie heel sterk werd toegeschreven aan het burgemeestersambt. Ik vond dat de positie van de wethouders op dit punt wel heel erg snel werd weggeschreven. Ik geef toe dat er gemeenten zijn waar wethouders in de eerste, nogal principiële tijd van de dualisering zelfs niet in de gang mochten komen waar de fracties vergaderden. Ik denk dat dit wel iets is bijgetrokken, maar mijn punt is dat er

heel veel geschakeld wordt tussen raad en college, op verschillende niveaus. Ik ben het er helemaal mee eens dat een raadsvoorzitter die geen burgemeester is, de schakelfunctie van de burgemeester niet kan overnemen, maar dit proces zal zeker op een andere manier doorgaan, ook in politieke en beleidsmatige zin.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Ik heb dan ook juist willen wijzen op die situatie na de invoering van het dualisme. Natuurlijk vervullen ook anderen schakelfuncties, maar de burgemeester heeft toch wel degelijk een zeer belangrijke schakelfunctie. Het is de vraag of je die zou moeten opgeven. Overigens gebeurt dit vandaag ook niet, want wij brengen nu alleen een verandering in de Grondwet aan en ik hoop dat wij deze functie voorlopig in de wet laten staan. Ik neem aan dat u het accepteert - ik meen dat u er zelfs al op zinspeelde -- dat de regering geen initiatieven zal nemen om dit uit de wet te halen en dat een motie om dit uit de wet te halen in de Tweede Kamer verworpen is. Ik neem dus aan dat ook u ervan uitgaat dat de burgemeester als voorzitter van de raad voorlopig in de wet blijft staan.

De heer **Engels** (D66): U heeft mij inderdaad goed begrepen. Ik heb aangegeven dat wij in deze grondwetswijziging geen aanleiding zien om meteen een vervolgstap te zetten en de Gemeentewet te wijzigen. Er zijn argumenten voor aan te geven en ik kom erop terug, maar als je dit ook in de wet wilt veranderen, moet je er eerst een zinvolle discussie over voeren. Bij de eerste lezing hebben wij hier ook over gesproken; ik herinner mij nog de hele discussie die ik hierover met mijn goede collega Platvoet heb gevoerd. Maar wij gaan dit nu eerst deconstitucionaliseren en ook ik heb gelet op een aantal ervaringen de neiging om de grondwetgeving en de wetgeving niet zo sterk met elkaar te verbinden.

De waarneming dat de burgemeester na de dualisering niet verder in het collegekamp getrokken is, lijkt mij aan de optimistische kant. Hiervoor is namelijk niet de vraag doorslaggevend of op dit punt bevoegdheden zijn verschoven of hoe burgemeesters daar zelf in staan, maar vooral hoe collegeleden en raadsfracties dit beleven. In dit licht is de constatering dat het belang van de vervulling van het raadsvoorzitterschap door de burgemeester met de dualisering juist is toegenomen, toch wel opmerkelijk. Hierbij lijkt vooral de samenhang met de feitelijke aanstelling van de burgemeester door de raad een rol te spelen. Zelf kan ik mij in ieder geval niet aan de indruk onttrekken dat de vervulling van het raadsvoorzitterschap door de burgemeester sinds de dualisering in ieder geval niet aan draagvlak en betekenis heeft gewonnen. In de politiekbestuurlijke praktijk lijkt een toegenomen betekenis van deze functie nauwelijks te worden herdend. Graag zou ik van de bewindslieden een nadere reflectie op het verband tussen dualisme en raadsvoorzitterschap vernemen, bij voorkeur inclusief de door mij genoemde punten.

Voor de goede orde voeg ik nog een laatste element aan deze kwestie toe. Hoe men ook

aankijkt tegen de relatie tussen het dualisme en het raadsvoorzitterschap van de burgemeester, naar mijn mening is de vraag om toekomstige ontvlechting van de nu nog wettelijk voorgeschreven combinatie van voorzitter van het college en voorzitter van de volksvertegenwoordiging in ieder geval uit een oogpunt van systeemconformiteit gerechtvaardigd. In dat licht is het goed dat het beantwoorden van de vraag over de aanvaardbaarheid van deze dubbelrol door de wetgever niet langer onnodig wordt bemoeilijkt door een grondwettelijk voorschrift dat in 1983 om puur strategische redenen in de Grondwet is opgenomen.

Ik wil nog een ander punt aan de orde stellen. Wij hebben, en niet voor het eerst, aandacht gevraagd voor de overige bepalingen van hoofdstuk 7 van de Grondwet. Ook de heer Hermans heeft daar zojuist aan gerefereerd. De kern van onze vraag was hoe het mogelijk is dat uit het oogpunt van constitutionele orde en systeemconformiteit van de verschillende hoofdelementen van het decentrale bestuur nog sprake is van een consistente en samenhangende grondwettelijke ordening van het gemeentelijk en provinciaal bestuur. De uitvoerige en ook belangwekkende reactie van de bewindslieden mondt niet uit in een duidelijk antwoord op onze vraag of het niet goed zou zijn om aan het uitbrengen van advies over de herinrichting van hoofdstuk 7 aan de taakopdracht van de aangekondigde staatscommissie Grondwet zou worden toegevoegd. Ik begrijp dat de bewindslieden niet vooruit willen lopen op hun reactie op het inmiddels gegeven advies van de Raad van State. Ik begrijp ook goed dat nog niet afgeronde, flankerende operaties worden uitgevoerd, zoals die met betrekking tot de toegezegde Staat van de dualisering. Dat is een zeer belangwekkend project. Wat ik zeker begrijp, is dat de bewindslieden geen behoefte hebben aan een discussie over de Grondwet die de huidige deconstitucionalisering van het raadsvoorzitterschap in de wacht zou zetten. De voorgenomen grondwettelijke aanpassing vergroot zeker de consistentie van hoofdstuk 7. Dat kan de bewindslieden voluit worden toegegeven.

Wij begrijpen ook heel goed dat monistisch geïntendeerde politici en bestuurders niet vooroplopen bij het streven naar staatsrechtelijke systeemconformiteit en constitutionele consistentie. Voor hen vormt het bestaande grondwettelijke regime met het hoofdschap en het bevoegdheidsprimaat van de raad en de PS immers een veilige verdedigingslinie tegen mogelijke verdere verfijning in de dualisering of een wellicht herleven van de voornemens met betrekking tot de direct gekozen burgemeester.

Dit alles in aanmerking nemende, zou het in mijn ogen niettemin aardig zijn als de Eerste Kamer en de regering, die beide ontegenzeggelijk belangrijke rollen spelen binnen het grondwetgevend orgaan, zich zouden voornemen om van hoofdstuk 7 een constitutioneel kunstwerk van allure te maken. Zijn de bewindslieden het met mij eens dat dit een zinnig, verantwoord en zelfs

nobel streven zou zijn? Zijn de bewindslieden zelfs bereid om uit te spreken dat zij dit element serieus zullen betrekken bij de taakomschrijving voor de staatscommissie?

De fractie van de Partij voor de Dieren, de Onafhankelijke Senaatsfractie en de fractie van D66 wachten de reactie van de bewindslieden met meer dan gewone belangstelling af.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Voorzitter. Ik had gehoopt dat de heer Engels iets zou zeggen over wat ik een belangrijk punt bij deze grondwetsherziening vind. Aan dat punt is aandacht besteed bij de schriftelijke behandeling en daarbij bleek ook dat het een belangrijk punt was. Ik doel nu op de bekendmaking van verklaringswetten. Wat is de opvatting van de heer Engels daarover? Hij heeft wel iets gezegd over de indiening op de eerste dag van de Tweede Kamer in nieuwe samenstelling, maar heeft hij over dat andere belangrijke punt ook iets gezegd?

De heer **Engels** (D66): Jazeker. Met opmerkingen daarover ben ik zelfs begonnen.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Die opmerkingen heb ik dan gemist. Misschien hebt u over dit belangrijke punt niet laconiek gedaan, maar om met de heer Hermans te spreken: misschien kijkt u er laconiek tegenaan. Wat vindt u van de mogelijkheid voor burgers om invloed te hebben op de kandidaatstelling bij verkiezingen waarbij een grondwetsherziening aan de orde is?

De heer **Engels** (D66): Het zal u zijn opgevallen dat ik mij op dit punt vierkant achter de bewindslieden heb gesteld. Misschien is dat voor u een beetje pijnlijk, maar toch is het zo.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Maar nu antwoord op mijn vraag.

De heer **Engels** (D66): Ik zei dit om tijd te winnen en om te kunnen nadenken. Dat begrijpt u toch ook wel.

U hebt over dit onderwerp een betoog gehouden. Dat heb ik met belangstelling gevolgd. Terwijl u dat betoog hield, speelde iets anders in mijn hoofd. Ik zelf heb in mijn betoog dit onderwerp niet willen uitwerken, maar mij tot de agenda willen beperken. Echter, als wij echt willen discussiëren over de invloed van burgers bij een grondwetsherziening en over de vraag hoe wij onze huidige grondwetsherziening moeten waarderen, dan kan ik nog wel een paar punten noemen. U hebt mij nu uitgedaagd en daarom merk ik het volgende op.

Stel dat wij daadwerkelijk de burger recht willen doen en dat wij met de huidige procedure de burger de rol willen geven die u schetste. Dan zorgen wij in hoge mate voor fictie. Bij verkiezingen spreken burgers zich namelijk niet nadrukkelijk uit over de Grondwet. Ook bij de kandidaatstelling van de politici wordt dit element niet nadrukkelijk bij de afweging betrokken. Ik zou het goed vinden als wij op niet al te lange termijn daarover een debat

konden voeren. Ik ga daarom echter niet vragen bij de bewindslieden, ook niet in het kader van het rapport van de staatscommissie Grondwet. Zo'n debat is ook gevoerd bij de nationale conventie. Bij dat debat zou het gaan om de vraag: kunnen wij een meer slagvaardige procedure voor de grondwetsherziening creëren en kan daarbij de burgers een meer volwaardige rol worden gegeven. Ik denk dan heel nadrukkelijk aan een referendum, maar ik aarzel om dit woord uit te spreken, want dat leidt natuurlijk weer tot verwijzingen naar mijn politieke achtergrond.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Daarmee heeft u het debat wel gestart. U zegt namelijk dat de huidige grondwetsprocedure, de procedure met twee lezingen en met tussen die lezingen ontbinding van de Kamer, in hoge mate fictie is. Daarmee miskent u dat bij verkiezingen de grondwetsherziening wel degelijk een heel belangrijke rol kan spelen. Dat heeft het verleden bewezen. Ik denk aan 1917.

De heer **Engels** (D66): Dat is wel heel lang geleden.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Ik vind daarom dat u niet snel tot het oordeel mag komen dat u gaf. Natuurlijk zijn voor de kiezers een heleboel onderwerpen aan de orde en denken zij helemaal niet altijd aan een grondwetsherziening.

De heer Dölle staat bij de andere interruptiemicrofoon en staat nu tussen ons in.

De heer **Engels** (D66): Niet voor het eerst trouwens.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Ik zal het dan maar kort houden. Moeten wij niet op zijn minst rekening houden met het feit dat bij verkiezingen de grondwetsherziening opeens nadrukkelijk aan de orde kan zijn? Zou het in ieder geval niet goed zijn om zolang er niet alleen hier, maar ook elders over dit onderwerp wordt gediscussieerd, te kiezen voor de veilige weg, die ook door de heer Hermans is geschetst.

De heer **Dölle** (CDA): Voorzitter. De heer Engels spreekt ongetwijfeld namens zijn politieke formatie. Hij dringt aan op een goede discussie over de grondwetsherziening en hij vindt onder andere het referendum hét middel om de burgers bij de beslissing te betrekken. Ik lees altijd de weblog van D66'er Sophie in 't Veld. Zij heeft recent het referendum in Ierland travestie in de democratie genoemd. Is het denken bij D66 voldoende uitgekristalliseerd?

De heer **Engels** (D66): Bijna had ik hierop iets gezegd, maar ik heb mijn woorden ingeslikt. Als de heer Dölle mij deze vraag had gesteld op de gang van de faculteit in Groningen, dan zou het antwoord anders zijn geweest dan het antwoord dat ik nu ga geven. Het denken bij D66, dat overigens nooit stilstaat, heeft minstens het niveau van het denken bij het CDA.

De heer **Hermans** (VVD): Dat stelt mij niet gerust.

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik wil proberen iets serieuzer te antwoorden. Ik heb het thema zelf niet aan de orde gesteld, omdat ik mij graag wilde beperken tot opmerkingen over deze deconstitutionalisering en omdat ik zeer helder heb gezegd dat wij het probleem van de wat wonderlijke toepassing van artikel 137, lid 4, konden billijken. Dat vonden wij in het debat dat is begonnen door de heer Jurgens. Ik heb herhaald dat er voor ons geen aanleiding is voor het innemen van een ander standpunt. Ik had er geen behoefte aan om dat toe te lichten. Vervolgens heb ik niet heel snel geantwoord, maar in mijn geest was het antwoord als het ware al lang in wording, namelijk het antwoord dat ik in lijn met de nationale conventie vind dat er aanleiding is om goed na te denken over de vraag of wij nog wel een adequate procedure van grondwetswijziging hebben. Op die vraag heeft de Raad van State ook een beetje gezinspeeld. In dat verband denk ik dat het referendum een rol kan spelen. Er zijn verschillende typen referenda. In sommige situaties kan het referendum een hele goede rol spelen en in andere een minder goede. Daarom vind ik het van belang dat element te betrekken bij het debat over de procedure voor de herziening van de Grondwet. Dat debat moet je dan niet op een achternamiddag voeren. Dat heb ik gezegd en dan blijf ik er bij dat het referendum een instrument is dat een goede rol zou kunnen vervullen en daarom aandacht verdient in het debat.

*N

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Voorzitter. In het heuglijke jaar 1919, een jaar dat eerder aan de orde is geweest, waren wij er nog niet, maar toen hadden wij ook nog geen kiesrecht als vrouwen. Het is dus nog geen negentig jaar geleden dat in ons land vrouwen het kiesrecht kregen. Aan arbeiders was dat slechts twee jaar eerder, in 1917, gegeven en aan de gegoede burgerij ruim zeventig jaar daarvoor, in 1848.

In 2006 hebben beide Kamers ingestemd met het kiesrecht voor wilsonbekwamen. Het ging om de eerste lezing van het voorstel tot grondwetswijziging van het artikel 54, tweede lid, dat wij vandaag in tweede lezing behandelen. In december jongstleden ging de Tweede Kamer in tweede lezing akkoord met het wetsvoorstel en naar verwachting zal dat eveneens vandaag in dit huis het geval zijn. Bij aanpassingen van de Grondwet is het belangrijk stil te staan. In dit geval bijzonder omdat hiermee een einde komt aan de grondwettelijke uitsluiting van mensen "die wegens een geestelijke stoornis onbekwaam zijn rechtshandelingen te verrichten". Voor mensen met een verstandelijke beperking en anderen die onder curatele zijn gesteld, is dit een historisch moment. Dit voorstel heft de onrechtvaardige uitsluiting van het kiesrecht op van de groep mensen die onder curatele zijn gesteld en het maakt óók een einde aan de onrechtvaardigheid tussen wilsonbekwamen

onderling, namelijk die niet en die wel onder curatele zijn gesteld.

In de periode 1989-1996, toen ik directeur bewonerszorg in een instelling voor mensen met een verstandelijke handicap was, waar 542 mensen woonden, zaten voor de verkiezingen in de post op het directiesecretariaat telkens enkele honderden oproepkaarten voor de stemmingen. Aanvankelijk legden wij deze in de kluis tot na de verkiezingen, om ze erna te vernietigen, dit om zoals dat heette "geronsel van stemmen" te voorkomen. Mij bekreep al snel een ongemakkelijk gevoel. Dit leidde ertoe dat in de sector, als onderdeel van het emancipatieproces van de gehandicapten, het gaan stemmen meer aandacht kreeg. De Groesbeekse tehuisen organiseerden rond de Tweede Kamerverkiezingen van 1994 de themadagen "Kiezen en Stemmen". In 1998 verscheen landelijk het lespakket "Kiezen, Stemmen en Vertegenwoordigen" en ook in plaatselijke afdelingen van de Vereniging Onderling Sterk probeerde men met de folder "Kiezen en stemmen: Hoe doe je dat?" onder mensen met een verstandelijke handicap in eenvoudige taal duidelijk te maken wat een stemmer in het stembureau te wachten staat. En al voor de verkiezingen van 2002 waren er ondersteunende sites de lucht in als "Ook jij kunt meebeslissen".

Naarmate de mensen met een verstandelijke beperking geëmancipeerder raakten, kwam het eigenaardige verschil binnen hun groep meer aan het licht. Sommigen van hen die goed in staat bleken zelf een politieke keuze te maken, bleken geen stemrecht te hebben omdat zij onder curatele waren gesteld, in tegenstelling tot anderen die, even wils(on)bekwaam maar niet onder curatele gesteld, wel mochten stemmen. In hun boek "Beoordeling van wilsonbekwaamheid bij mensen met een verstandelijke handicap" (Stichting Philadelphia Zorg) schreven mr. Biesart en professor mr. Hubben in 1997 dan ook dat het wettelijke criterium vaag is en maar matig voldoet en "onbekwaam betekent nog niet onbekwaam tot het nemen van elke beslissing ... De resterende vermogens van een gedeeltelijk onbekwame patiënt kan men honoreren door hem zoveel mogelijk te betrekken bij het besluitvormingsproces." Samengevat: niet alle "wilsonbekwamen" in Nederland zijn dus curandus, zij gaan sinds de jaren negentig in toenemende mate naar de stembus en een generieke uitsluiting van curandi van het kiesrecht op grond van algehele wilsonbekwaamheid valt niet te verdedigen.

Bij onze zuiderburen moet zelfs een "medisch attest" worden getekend om niet te hoeven stemmen, omdat stemmen in België voor iedereen verplicht is (Maurits in Maandblad Geestelijke Volksgezondheid). Al met al zal dus met aanneming van het voorstel tot grondwetswijziging in tweede lezing van 31012 vandaag een einde kunnen komen aan de niet te verdedigen generieke uitsluiting van curandi van het kiesrecht. Met een nota van wijziging bij wetsvoorstel 31115 kunnen vervolgens nog tijdig de noodzakelijke wijzigingen worden aangepast in de kieswet om ook curandi bij de volgende verkiezingen te kunnen laten

stemmen. Dat zijn overigens niet de gemakkelijkste stemmingen.

Het noodzakelijk wijzigen van wetten is één, maar het vervolg is een tweede. Welke maatregelen staan de minister en staatssecretaris verder voor ogen om deze tot nu toe uitgesloten groep haar achterstand in te laten halen en goed voor te bereiden op het al dan niet gebruik maken van hun stemrecht, temeer daar wij in Nederland stemmen zonder hulp? Hebben de bewindslieden van BZK met hun collega's van VWS, OCW en Justitie en maatschappelijke organisaties op dat gebied overleg, enerzijds over hoe wilsonbekwamen voldoende toe te rusten en anderzijds over hoe curatoren, alsook bewindvoerders en mentoren, goed voor te lichten over de waakzame houding die van hen in het algemeen wordt verwacht, en ook tegenover het stemmen door de aan hen toevertrouwde wilsonbekwame? Kan de minister toelichten of hierin de publieke omroep ook een rol heeft en zo ja, welke?

Het tweede voorstel tot grondwetswijziging van vandaag, welke voorziet in het deconstitutionaliseren van het voorzitterschap van de gemeenteraad en van provinciale staten kent een geheel andere historische achtergrond. In de periode dat mijn partij nog niet in het parlement was vertegenwoordigd, in 1983, werd via een amendement in de Tweede Kamer in artikel 125, derde lid, van de Grondwet een bepaling over het voorzitterschap van gemeenteraad en provinciale staten opgenomen. De aanleiding voor het voorstel deze bepaling weer te schrappen is inmiddels weggefallen, namelijk die van invoering van de direct gekozen burgemeester. Desondanks stond en staat mijn partij achter het voorstel 31013, omdat wij denken dat het voorzitterschap van gemeenteraad en provinciale staten niet van constitutionele orde is. Bovendien blijft het voorzitterschap van burgemeester en commissaris gewoon geregeld bij Provincie- en Gemeentewet. Belangrijk was voor mijn fractie ook van de minister in het beleidsdebat van drie maanden geleden te vernemen dat naar haar mening het de facto zo is dat de gemeenteraad de burgemeester kiest. Naar de mening van de minister beoordelen lokale en provinciale sollicitatiecommissies volgens hun eigen lijn. En die lijn is dat zij op zoek zijn naar de persoon die het meest geschikt is om burgemeester in hun gemeente of commissaris van de Koningin in hun provincie te worden. In de memorie van antwoord van 24 april 2008 lichten de bewindspersonen toe dat in het afgelopen jaar de burgemeester steeds meer bevoegdheden heeft gekregen in het kader van de handhaving van de openbare orde en veiligheid en dat hierdoor de behoefte is ontstaan te komen tot een visie op deze portefeuille en de betekenis daarvan voor de rol en positie van de burgermeester. In het bestuursakkoord tussen Rijk en gemeenten is afgesproken een dergelijke visie gezamenlijk te ontwikkelen, en het Nederlandse genootschap van burgemeesters hierbij nauw te betrekken. Kan de minister al meer zeggen over deze visie? Wat is de stand van zaken rond de ontwikkeling ervan?

Door de snelle val van het kabinet-Balkenende II is het niet gelopen zoals het had moeten lopen en ook naar onze mening had behoren te lopen, namelijk dat voorstellen tot grondwetswijziging in tweede lezing behandeld moeten worden door de Kamer die wordt gekozen, direct na de Kamer die een voorstel in eerste lezing heeft goedgekeurd. Om dit soort problemen te voorkomen, heeft de minister voorgesteld voortaan voorstellen voor tweede lezing direct op de eerste zittingsdag van de nieuwe Kamer in te dienen. Bij deze wetsvoorstellen op de stukken nrs. 31012 en 31013 is dat echter niet gedaan. De minister heeft eerder toegezegd dat zij een nieuwe staatscommissie Grondwet naar deze kwestie laat kijken. Zij heeft dit op 4 december jongstleden tijdens het debat in de Tweede Kamer bevestigd. Er is echter al zoveel onderzocht en geadviseerd in dezen. Mijn partij vindt dit dan ook overbodig, als het wetsvoorstel maar op de eerste dag na de verkiezingen wordt ingediend.

Ik heb nog twee vragen. Kan de minister zeggen hoever het staat met deze staatscommissie? Is zij al ingesteld? Welke de opdracht is voor deze commissie geformuleerd? Moet zij een uitspraak doen over het theoretische geval van het doorschuiven van de tweede lezing?

Wij wachten de beantwoording van onze vragen met belangstelling af.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Mevrouw de voorzitter. Op 31 oktober 2006 mocht ik namens de fracties van de SGP en de CU het wetsvoorstel op stuk nr. 29978 en op 14 november 2006 het wetsvoorstel op stuk nr. 30471 behandelen. Dit zijn de voorstellen tot grondwetswijziging in eerste lezing ofwel de verklaringsvoorstellen. Beide voorstellen werden hier zonder stemming aanvaard. Bij beide voorstellen werd onze fracties aantekening verleend dat zij geacht wensten te worden tegen beide voorstellen te hebben gestemd.

Onze opvattingen over beide wetsvoorstellen zijn intussen niet merkkelijk gewijzigd. Wij hebben nog altijd fundamentele bezwaren tegen het wetsvoorstel op stuk nr. 31012 en wij zien de noodzaak van het wetsvoorstel op stuk nr. 31013 niet in. Onzerzijds bestaat er dan ook geen behoefte aan een uitgebreide discussie, laat staan aan een herhaling van onze argumenten. Ook nieuwe argumenten zullen de regering waarschijnlijk niet op andere gedachten brengen. Onze bijdrage aan de behandeling van de onderhavige voorstellen kan dan ook kort zijn.

Wat betreft het voorstel tot het doen vervallen van de bepaling over het uitsluiten van wilsonbekwamen van het kiesrecht bepleitten wij indertijd de tussenkomst van de kantonrechter. Die gedachte is om diverse redenen door de regering afgewezen. Ik meen echter nog een aanknopingspunt gevonden te hebben voor deze benadering. Artikel 5, lid 9, Boek 1 BW gaat over de naamskeuze van een kind indien één van beide ouders wegens geestelijke stoornis onder curatele staat, dan wel een mentorschap bestaat, door de

andere ouder alleen. In andere in Boek 1 BW geregelde gevallen, zoals het aangaan van een huwelijk of een erkenning door een wegens geestelijke stoornis onder curatele gestelde persoon, is bepaald dat deze rechtshandelingen slechts met toestemming van de kantonrechter mogen worden verricht. Ik verwijs naar de artikelen 38 en 204, lid 3 Boek 1 BW. Uit artikel 5 volgt dat het oordeel van de ambtenaar van de burgerlijke stand over de naamskeuze beslissend is. Indien de ambtenaar oordeelt dat betrokkene hierin niet wilsbekwaam is en daarom meent te moeten weigeren de desbetreffende akte van de burgerlijke stand op te maken, dan kan de betrokkene op voet van artikel 1:27 in beroep gaan bij de rechtbank. Er zou voor een analoge benadering gekozen kunnen worden wat betreft het door wilsonbekwamen uit te oefenen kiesrecht. Ik verwacht echter dat de regering dezelfde bezwaren tegen inschakeling van de rechter naar voren zal brengen als in eerste aanleg.

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Bedoelt de heer Holdijk dat curandi voor die weg kunnen kiezen? Meer dan 100.000 wilsonbekwamen hebben op dit moment stemrecht en maken daar in toenemende mate gebruik van. Is er volgens de heer Holdijk een duidelijk verschil tussen curandi en wilsonbekwamen?

De heer **Holdijk** (SGP): Over dit punt hebben wij bij de eerste lezing ook al uitgebreid gediscussieerd, ook in interrupties. Ik wil wel proberen hier opnieuw op in te gaan. Ik doe dat kort.

Ondercuratelestelling kan diverse redenen hebben. De geestelijke stoornis van een persoon is er daar maar één van. Heel vaak heeft de ondercuratelestelling financiële of andere argumenten. In die zin blijft er een zeker verschil bestaan tussen geestelijk gestoorden die onder curatele zijn gesteld en geestelijk gestoorden die niet onder curatele zijn gesteld. Men kan dat willekeurig noemen, maar daar zijn wel altijd argumenten voor, vooral wanneer de zakelijke belangen van de curandus in het spel zijn. Als dat niet zo is, vervalt meestal de noodzaak tot ondercuratelestelling. Dat is de verklaring daarvoor. Die ligt niet in de uitoefening van het kiesrecht als zodanig.

Mevrouw **Ten Horn** (SP): De heer Holdijk ziet zijn oplossing als een oplossing voor de wilsonbekwamen. Mijn vraag was: bedoelt hij niet te zeggen dat hij het ziet als een oplossing voor de curandi?

De heer **Holdijk** (SGP): Dat laatste is het geval. Excuus dat ik dat niet onmiddellijk helder tot uitdrukking bracht.

Voorzitter. Dan maak ik nog een opmerking over het wetsvoorstel op stuk nr. 31013, over het vervallen van de bepaling inzake het voorzitterschap van de gemeenteraad en van provinciale staten. Anders dan bij het wetsvoorstel op stuk nr. 31012 bestaan er geen voornemens om

na deconstitutionalisering van het voorzitterschap van de burgemeester en de commissaris van de Koningin wijziging te brengen in de geldende regeling van het raadsvoorzitterschap en het statenvoorzitterschap, tenzij zich alsnog zwaarwegende redenen aandienen, zo lees ik in de memorie van antwoord. Dat is dus anders dan bij het vorige wetsvoorstel, waar inmiddels al initiatieven genomen zijn om het kiesrecht voor wilsonbekwamen mogelijk te maken. Hier zijn geen verdere initiatieven. Na het afzien van de invoering van de gekozen burgemeester bestond onze inziens geen enkele behoefte meer aan dit voorstel tot grondwetswijziging, in casu de schrapping van artikel 125 lid 3. Dit geldt te sterker nu de regering verklaart -- ik verwijs naar de memorie van antwoord, pagina 3 -- "geen aandrang te gevoelen om aan de wens tot voorbereiding van een aanpassing van de Gemeentewet en van de Provinciewet tegemoet te komen". Het moge zo zijn dat artikel 125 lid 3 indertijd slechts om zogenoemde "strategische redenen" bij amendement aan de Grondwet is toegevoegd, er lijken thans géén strategische redenen aanwezig om de bepaling nu weer uit de Grondwet te verwijderen, ook al bestaat er op dit moment niet meer, zoals bij de indiening van het amendement-Faber, vrees voor uitholling van de positie van de burgemeester. Uiteraard zien ook wij in dat het voorzitterschap van de raad niet het meest bepalende onderdeel is van het takenpakket van de burgemeester, dat intussen steeds meer lijkt uit te dijen. Net als de regering -- ik verwijs naar de memorie van antwoord, pagina 5 -- zijn wij niettemin van mening dat het raadsvoorzitterschap een wezenlijk onderdeel is van de inrichting van het gemeentelijk bestel. Uit een oogpunt van onpartijdigheid hebben wij in deze door de Kroon benoemde ambtsdrager het meeste vertrouwen.

Wij hebben ons niet gemengd in de schriftelijke discussie rond artikel 137 Grondwet en de procedure bij de verklaringswetten. De problemen die de aanleiding vormden, zijn door de heer Rehwinkel uiteengezet en ook mevrouw Ten Horn heeft daaraan herinnerd. Wij menen echter dat de regering er recht op heeft om de hoofdlijnen van onze positie in dezen te vernemen. Wij sluiten ons aan bij de opvatting van de Raad van State dat de staatsrechtelijke praktijk dient te worden gevolgd. Deze houdt in dat een verklaringswet bekend wordt gemaakt, voordat het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer bekend is gemaakt.

Wij delen eveneens de opvatting van de Raad van State dat het wenselijk is, terug te keren naar de traditie die tot 1983 bestond en derhalve tweedelezingsvoorstellen in te dienen op de dag dat de nieuw verkozen Tweede Kamer voor het eerst samenkomt. Het moge zo zijn dat een Tweede Kamer die is voortgekomen uit latere verkiezingen dan die welke mede waren ingegeven door de ontbinding ex artikel 137, niet op constitutionele belemmeringen stuit als zij de tweedelezingsvoorstellen wil behandelen en aanvaarden, maar wenselijk achten wij zulk een gang van zaken zeker niet. Wij kunnen slechts de

hoop uitspreken, samen met de heren Hermans en Rehwinkel, dat de regering voor het vervolg nauwgezet wil handelen in lijn met de adviezen van de Raad van State ter zake.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Als het goed is, zijn tweede lezingen van voorstellen tot grondwetsherziening voorspelbaar. De eerste lezing heeft al geleid tot schriftelijke en mondelinge beraadslagingen en tot besluitvorming. Vervolgens is de herziening op grond van artikel 137, lid 4, van de Grondwet mede inzet geweest van verkiezingen voor de Tweede Kamer. Het electoraat realiseert zich dit doorgaans niet. Daarvoor liggen die herzieningen te perifeer in het bewustzijn. Zij zijn vrijwel afwezig in de verkiezingscampagnes. Maar het kan anders. 1917 is hier genoemd, maar dat was wel een heel bijzonder geval, omdat als het ware was afgesproken geen campagne te voeren. Toen het in 1948 ging om de band tussen Indië en Nederland, speelde de grondwetsherziening wel degelijk een rol in de verkiezingscampagnes.

Onze fractie zou dan ook kortweg kunnen aankondigen het stemgedrag van toen te herhalen, maar wij willen toch iets uitvoeriger stilstaan bij een drietal punten die door het tijdsverloop en nieuwe ontwikkelingen in een wat ander licht zijn komen te staan:

- de grondwetsherziening en artikel 137;
- het voorzitterschap van de raad en de dualisering;
- de absoluteheid van het kiesrecht voor 18-plussers.

Artikel 137 van de Grondwet schrijft voor hoe de Grondwet in Nederland wordt herzien. De toepassing van dit artikel is niet zonder problemen, dat blijkt ook weer. Zo hielden wij in deze Kamer indertijd een urenlang debat met minister De Graaf over de duiding van artikel 137, lid 4. Er was twijfel ontstaan of de Kamer die na de val van het kabinet-Balkenende I was gekozen, de tweede lezing ter hand kon nemen van een grondwetsherziening die door de voorvorige Tweede Kamer was behandeld. Het draaide dus om de uitleg van de zinsnede uit artikel 137, lid 4: nadat de nieuwe Kamer is samengekomen.

Die kwestie is voorlopig opgelost en speelt bij de voorliggende herzieningen wat ons betreft geen rol. Een spoor van die discussie is nog terug te vinden in het eerstedagcriterium; de afspraak dat voorstellen bij voorkeur op de eerste dag van de nieuwe kabinetsperiode moeten worden ingediend. Dat was geen waarde op zichzelf, maar om te voorkomen dat de situatie ontstond zoals tijdens Balkenende II door een onvoorziene en vroegtijdige kabinetscrisis. Na de nacht van de dames Van der Laan en Verdonk waren vervroegde verkiezingen nodig, die als een donderslag bij heldere hemel intervenueerden in het behandelingstraject van beide verklaringswetten. Onze fractie heeft hierover vragen gesteld bij de schriftelijke voorbereiding van de verklaringswetten. De behandeling kwam toen in een grote stroomversnelling. De regering wilde nog

voor de bui binnen zijn, om de watermetafoor even voort te zetten.

De Kamer was al op termijn ontbonden. In dat ontbindingsbesluit was slechts melding gemaakt van artikel 64 van de Grondwet, als grond voor die ontbinding. Er was niet gemeld, zoals gebruikelijk was, dat er tevens sprake was van een grondwetsherziening zoals bedoeld in artikel 137, lid 4. De regering antwoordde desgevraagd bij de schriftelijke voorbereiding -- wat kon zij ook anders -- dat die vermelding en dus ook omissie niet constitutief, maar declaratoir waren. Snel werd een nieuw KB afgekondigd waarin dat gebrek werd opgeheven.

Voor deze gang van zaken ontstond belangstelling in de staatsrechtelijke wereld. Enkele commentatoren zitten nu op de tribune. Maar ook de Raad van State reageerde. Het is goed dat het commentaar van dat hoogste adviesorgaan bij deze tweede lezingen ter kennisname voorligt. De Raad van State acht de gang van zaken bij de nacht van Van der Laan en Verdonk en de gevolgen daarvan niet inconstitutioneel, maar adviseert met klem terug te keren tot de praktijk die tot dan toe, met één uitzondering, werd gevolgd. Deze houdt in dat de verklaringswet bekend wordt gemaakt, voordat het besluit tot ontbinding bekend is gemaakt.

Het CDA heeft ook bij eerste lezing, toen dit advies nog niet bekend was, het belang benadrukt dat het passief kiesrecht meebrengt dat burgers en organisaties zich ook bij een grondwetsherziening kunnen organiseren, lijsten kunnen indienen en op dat specifieke punt campagne kunnen voeren. Dat vonden en vinden wij een belangrijk punt. Blijkens bijdragen van collega's geldt dit ook voor andere fracties.

Wij kunnen de stelling van de regering dat het afwijken van die staatsrechtelijke praktijk onwenselijk is, maar niet inconstitutioneel, in het algemeen wel volgen, maar deze is wat laconiek, om de woorden van de heer Hermans te gebruiken. Een belangrijke vraag voor onze fractie is of de regering met ons van mening is dat afwijking van die praktijk onder bepaalde omstandigheden wel degelijk inconstitutioneel kan worden, namelijk wanneer de uitoefening van passief kiesrecht in relatie tot artikel 137 Grondwet onnodig en substantieel wordt uitgehold. Een voorbeeld is een zware grondwetsherziening inzake afschaffing, invoering of wijziging van een belangrijk grondrecht, opheffing van een provinciale bestuurslaag, inclusief Fryslân, of de invoering van een preambule. Bij dat type zware besluiten is het net als in 1917 en 1948 niet ondenkbaar dat de samenleving wordt gemobiliseerd. Het zou onwenselijk zijn als deze niet gemobiliseerd kan raken omdat het ontbindingsbesluit dat niet meer mogelijk maakt.

Wij volgen de regering dat het in het algemeen niet inconstitutioneel is en dat uitzonderingen mogelijk moeten zijn. Onze vraag is of die uitzonderingen onder omstandigheden toch een te sterke schending kunnen meebrengen, waardoor zij inconstitutioneel worden. Ik denk dat dit een variant is op de vragen van de heren Rehwinkel en Hermans.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): De heer Dölle stelt de vraag of van unconstitutionaliteit sprake is afhankelijk van de aard van de grondwetsherziening. In geval van opheffing van de provinciale bestuurslaag, en Fryslân in het bijzonder, kan daarvan sprake zijn. Maar de aard van dit geval is niet zodanig dat er sprake is van unconstitutionaliteit. Begrijp ik het zo goed?

De heer **Dölle** (CDA): Net als de regering en de Raad van State zijn wij van mening dat uitzonderingen op de door ieder gewenste praktijk aanvaardbaar zijn, maar niet in alle gevallen. Ik heb een paar voorbeelden genoemd waarin het denkbaar is dat het maken van die uitzondering, en dus niet het alternatief van vier of zo veel jaar minder wachten, onder omstandigheden een te zware schending is van het passief kiesrecht. Zij maakt het burgers namelijk onmogelijk zich op dit punt politiek te mobiliseren. Dat zal bij veruit de meeste voorbeelden niet het geval zijn geweest, maar het is in theorie wel degelijk denkbaar. Mijn vraag gaat over hoe de regering daartegenaan kijkt.

De heer **Engels** (D66): Toen ik werd geïnterrupteerd door de heer Rehwinkel, heb ik het woord "fictief" gebruikt voor de huidige procedure voor een grondwetsherziening en de rol van de kiezers daarin. De heer Dölle spreekt nu over majeure grondwetswijzigingen. Hij zegt dat hierbij het belang toeneemt om de procedure op dat punt zo zuiver mogelijk te houden. De laatste grote grondwetsherziening stamt uit 1983. Ik weet niet uit mijn hoofd of er gegevens bekend zijn op grond waarvan kan worden verondersteld dat vanwege het op de agenda staan van de grondwetsherziening uit 1983, de uitslag van de verkiezingen heel anders is geweest dan zij geweest zou zijn.

De heer **Dölle** (CDA): Ik ken die gegevens niet. Het lijkt mij ook niet zo waarschijnlijk. Voor zover ik weet, was er destijds geen sprake van een grondwetsherzieningstraject dat werd geïntervenieerd door een crisis. Wij spreken hier met name over de uitzondering op de door de Raad van State aanbevolen handelwijze in het geval van een tussentijdse ontbinding. Ik begrijp uw punt verder wel.

Mijn volgende punt is de burgemeester c.q. commissaris als voorzitter van de raad, respectievelijk provinciale staten. Bij de verklaringswet heeft mijn fractie al gezegd dat voor haar slechts één argument valide was om toentertijd voor die wet te stemmen, namelijk dat het op zich niet van constitutionele orde is bij wie het voorzitterschap van de raad ligt. Dit hebben ook anderen gezegd. Het is er in 1983 in gekomen op initiatief van onze geestverwant Faber, die daarbij een zwaarwegend strategisch belang wilde dienen. Het was bovendien onderdeel van een soort package deal waarvan ook het kiesrecht van buitenlanders voor de gemeenteraad deel schijnt te hebben uitgemaakt. Het belang dat het CDA indertijd voor ogen stond, was te voorkomen dat de

benoemde burgemeester vanaf het gemeentelijk schouwtoneel naar de coulissen werd weggeduwd. In de tijdgeest van de late jaren zeventig was de benoemde burgemeester, zeker bij links, zo niet enigszins suspect, dan toch wel bepaald een figuur die verdere marginalisering moest dulden. Mijn fractie liet al eerder weten dat een vergelijkbaar groot strategisch belang thans niet in die omvang aan de orde is. Het motief dat dualisering vergt dat de burgemeester als voorzitter van de raad diende te verdwijnen, heeft onze fractie, anders dan bijvoorbeeld de commissie-Leemhuis, nooit gedeeld.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): U bedoelt toch niet te zeggen dat ik niet links ben? Want dan heb ik ook weer een probleem in mijn opstelling.

De heer **Dölle** (CDA): Ik wilde maar zeggen dat u er in de jaren zeventig en begin jaren tachtig niet bij was. Ik ben zonder meer met u van mening dat sindsdien vele zaken zijn veranderd.

Voor ons geldt alleen dat eerste argument van de constitutionele orde. Dat is hier niet aan de orde. Het tweede argument, dat dualisering in de weg staat van het voorzitterschap, delen wij niet, anders dan de commissie-Leemhuis, zeker niet nu de dualisering, mede door de invloed van deze Kamer, is gemilderd en ontgaan van scherp doctrinaire kantjes. De gekozen burgemeester als derde motief was en is voor ons in dit verband al evenmin aan de orde. Ons drijft slechts de opvatting dat op zichzelf en in lijn met de geschiedenis het voorzitterschap van de raad een zaak is van de gemeentewetgever en niet van de grondwetgever. Wij nemen hier overigens opnieuw de gelegenheid te baat om te benadrukken dat wij de opvatting dat de Gemeentewet voor de gemeente is wat de Grondwet voor de nationale overheid is -- zo luidde de stelling van minister de Graaf in het debat over de gekozen burgemeester - - niet geheel delen. De CDA-fractie blijft van opvatting dat decentrale overheden historische overheden zijn waarvan de kernkarakteristieken en hoekstenen verankerd moeten zijn in de nationale constitutie. Het verheugt ons dat de regering bij deze tweede lezing duidelijk positiever staat tegenover het voorzitterschap van de burgemeester en de commissaris van de Koning als bij de eerste lezing.

Op dit punt herhalen wij onze stelling bij de verklaringswet over waarom wij de burgemeester belangrijk vinden als voorzitter: "De drie centrale bestuursorganen van de gemeente: de raad, het college en de burgemeester komen in de raadsvergadering gezamenlijk en in het openbaar bijeen om daar over de res publica van de gemeente te beraadslagen en te besluiten. Het is in die context niet merkwaardig dat de raadsvergadering wordt voorgezeten door een niet-stemhebbende en primair niet-politiek geprofileerde ambtsdrager zoals de Nederlandse burgemeester, die de vergaderorde handhaaft en het seniorenconvent of presidium van advies dient; die de Gemeentewet bewaakt met al zijn bepalingen over bijvoorbeeld verboden handelingen en wel of

niet deelname aan stemmingen. Die taken zijn historisch bij hem of haar doorgaans in goede handen gebleken." De bevolking ziet, zo hebben wij de indruk, ook graag een onpartijdig burgemeesterlijk oog in het zeil van de raadsvergadering. Het is niet zomaar in te zien waarom bijvoorbeeld de dualisering, waarvan de kern is dat wethouders geen lid van de raad zijn en dat enkele bestuursbevoegdheden zijn overgegaan, daaraan in de weg zou staan. Wij zullen dus voor dat wetsvoorstel stemmen.

Ik kom te spreken over het kiesrecht van curandi. Wat ooit begon als een spraakmakend tv-programma rond de sympathieke medeburger Martijn, leidde via een kopje thee met minister Remkes en een gesprek met Wouter Bos tot het nu, mede overigens ook door rechtspraak, aan de orde zijnde voorstel om de ongeveer 20.000 curandi, wegens geestesstoornis, in Nederland niet langer uit te sluiten van het kiesrecht. Onze fractie heeft al bij de verklaringswet laten weten dat wij niet enthousiast waren over dit voorstel. Wij hadden liever gezien, evenals een deel van de Kiesraad, dat gekozen zou zijn voor de optie dat curandi bij de rechter kunnen verzoeken om de uitsluiting op te heffen. Vrijwel de gehele Tweede Kamer, maar ook de regering, koos echter voor een algemene toekenning van dit wezenlijke recht. Let wel, zij hebben in zoverre gelijk dat iedere andere oplossing ook zo haar problemen kent.

Toch blijft er voor ons iets wringen. De regering zegt ook nu weer bij de schriftelijke voorbereiding dat de door ons onderschreven, door een deel van de Kiesraad geopperde oplossing moeilijk is, omdat het moeilijk is voor de rechter om objectieve criteria te vinden, dat de meeste curandi toch geen gebruikmaken van het kiesrecht, dat de rechterlijke macht desondanks toch overbelast kan raken door aanvragen, dat demente mensen in verpleeghuizen toch ook stemrecht hebben en dat iemands situatie van verkiezing tot verkiezing kan veranderen. Wat blijft wringen is dit: in het civiele recht -- de heer Holdijk wees daar ook op -- komt de rechter toch ook redelijk goed uit met zijn opgave om te beoordelen of iemand voldoende in staat is om zijn persoonlijke en financiële belangen waar te nemen. Indien dat niet het geval blijkt, dan verliest hij geheel of gedeeltelijk zijn handelingsbekwaamheid. De presumpctie dat iemand die zijn eigen belangen niet kan waarnemen, ook niet in staat moet worden geacht om te stemmen, moet inderdaad gerelativeerd worden, zoals ook Martijn leerde. Maar de drastische eliminatie van de uitsluiting zoals in dit voorstel wordt beoogd, is ook in Europa vrij uniek. Desondanks zullen wij ook nu, net als bij de verklaringswet, voor stemmen omdat verwerping de algehele uitsluiting in stand houdt. Het is echter niet met groot enthousiasme nu wij liever de optie "nee, tenzij" hadden gezien.

Wij hebben bij de eerste lezing vragen gesteld aan de regering over het risico dat zwaar gehandicapte mensen, vooral ook onze demente landgenoten, op oneigenlijke gronden om volmachten worden gevraagd. De initiatieven van de regering mede naar aanleiding van die en

andere vragen en zoals verwoord in de memorie van antwoord wekken vertrouwen. Wij hopen dat ook hier de regering waakzaam blijft, want ook hier gaat het erom dat het ooit bevochten burgerrecht van het kiesrecht, in deze gevallen het actieve kiesrecht, wordt beschermd tegen kapers die al dan niet met in hun ogen de beste bedoelingen op de kust kunnen liggen. In dit opzicht waren wij tevreden met het antwoord van de regering.

Mevrouw **Ten Horn** (SP): U geeft aan dat het vrij uniek is om nu wel het kiesrecht te geven. Dat geldt voor onze geschiedenis wel. Ik heb echter het voorbeeld aangehaald dat er ook landen zijn waarin men zelfs ontheffing van de stemplicht moet vragen op grond van precies hetzelfde fenomeen waarvan u zegt dat het misschien andersom een ontheffing van het curatorschap moet hebben. Hoe ziet u de rol van de curator in dezen als deze grondwetswijziging plaatsvindt?

De heer **Dölle** (CDA): Uw eerste vraag heeft betrekking op het Belgische voorbeeld dat u noemde. U hebt een punt, maar het algemeen toekennen curandi is in Europees verband tamelijk uniek. Wij hebben het daarover gehad bij de behandeling van de verklaringswet. Wat het tweede punt betreft neem ik aan dat de curator na deze grondwetsherziening geen rol meer speelt.

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Ik dacht dat de curator te allen tijde ten opzichte van de curandus een waakzame houding behoort te hebben en voor de desbetreffende persoon ook een zekere verantwoordelijkheid draagt. Als u zich zorgen maakt over de manier waarop wordt omgegaan met het kiesrecht van de curandus, hoe denkt u dan dat de rol van de curator zou kunnen zijn?

De heer **Dölle** (CDA): Mijn zorg is dat het kiesrecht als iets secundairs wordt gezien, in de trant van: demente mensen hebben het ook, dus waarom zouden mensen die curandus zijn geen kiesrecht mogen hebben? Daarmee hebben wij een probleem. Wij willen het kiesrecht blijven onthouden aan mensen van wie duidelijk is dat zij in het civiele recht hun belangen niet kunnen behartigen. In dit geval is het niet meer te doen en daarom stemmen wij voor. Anders zou je iedereen uitsluiten. Uw vraag zou ik heel graag aan de regering willen stellen, want als uw suggestie waar is dat ook na de grondwetswijziging de curator een rol blijft behouden tegenover de stemhebbende curandus, ben ik zeer benieuwd welke rol dat is. Dat zou buitengewoon merkwaardig worden. Mag ik de vraag die u mij stelt, doorspelen naar de regering?

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Die rol is in bijvoorbeeld de Wet op het mentorschap zelfs expliciet omschreven wat betreft de verantwoordelijkheid voor de zorg en in de Wet op het bewindvoederschap ten aanzien van de financiën. Waarom zou een dergelijke rol niet ook beschreven kunnen worden als het om curatorschap gaat?

De heer **Dölle** (CDA): De vraag vind ik buitengewoon relevant, maar met mijn geringe expertise op dit terrein geef ik het antwoord niet; ik vraag het de regering. Het zou mij verbazen als de curator in dit opzicht een rol had.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Overeenkomstig de slotwoorden van de heer Holdijk aan het einde van zijn eerste termijn, zeg ik dat het kabinet er ook recht op heeft, te weten hoe de fractie van GroenLinks staat in de discussie over het indieningstijdstip van de verklaringswet. Ook wij hebben niet meegedaan aan de schriftelijke voorbereiding. Wij huldigen wat dat betreft het advies van de Raad van State en zijn heel benieuwd hoe de verantwoordelijke bewindspersonen hierover in tweede lezing denken.

Wij zijn heel blij dat er na volgende week, als wij hebben gestemd, een einde komt aan de collectieve uitsluiting van de onder curatele gestelde wilsonbekwamen. Wij noemen dat een kroon op de emancipatie van mensen met een verstandelijke beperking, voor zover zij onder curatele zijn gesteld. De mogelijkheid van een individuele benadering blijft natuurlijk altijd bestaan, maar het hoort niet in de Grondwet, en dat is een pre. Nu is er echt sprake van algemeen kiesrecht. Ik heb de zeer behartigenswaardige woordvoering van de heer Van Raak namens de SP-fractie in de Tweede Kamer in tweede lezing gelezen. Hij plaatst dit in de traditie en in de geschiedenis van de emancipatie van groepen burgers in de samenleving. Ik ben het daarmee van harte eens. Mevrouw Ten Horn heeft dat globaal en goed samengevat in haar eerste termijn vandaag.

Is er nu echt sprake van algemeen kiesrecht? Er geldt nog altijd een leeftijdsgrens van 18 jaar. Ik zou de minister en de staatssecretaris willen vragen, eens met ons mee te denken of die leeftijd niet kan worden verlaagd naar 16 jaar. In toenemende mate wordt van jonge mensen op die leeftijd gevraagd om te kiezen voor profielen ter voorbereiding op verdere beroepsopleiding, wetenschappelijk onderwijs enzovoort. In toenemende mate ligt er een ongelooflijke druk op deze jongeren om in de wereld van consumeren verstandig om te gaan met toenemende reclame-uitingen die specifiek op hen zijn toegesneden en daaraan weerstand te bieden. De meest jongeren kunnen er heel adequaat mee omgaan. In deze samenleving worden jonge mensen steeds vaker als volwassenen en als burgers benaderd om redelijk zelfstandige keuzes te maken op gebieden die ertoe doen. Het zou beste de moeite waard zijn om hen ook in staat te stellen, van hun actief kiesrecht gebruik te maken. Wat is de opvatting van de bewindslieden daarover?

De heer **Dölle** (CDA): U legt een rechtstreeks verband tussen het krijgen van kiesrecht en het dragen van verantwoordelijkheid. Kunnen jongeren dan ook op zestienjarige leeftijd in militaire dienst?

De heer **Thissen** (GroenLinks): U weet dat ik niet zo'n voorstander ben van dat onderdeel van de Nederlandse samenleving, maar ik zou mij kunnen voorstellen dat binnen het bestaande systeem jongeren in dienst gaan, zonder dat zij vanaf die leeftijd ook worden uitgezonden om aan vredesmissies deel te nemen. Ik kan mij ook voorstellen dat er een redelijk disciplinerende werking van het leger uitgaat op sommige jongeren, die niet weten wat zij willen of die zouden willen breken met een systeem dat hen eigenlijk doet afglijden. Zij zouden een opleiding in legerverband kunnen volgen. U vraagt mij dat nu, terwijl het niet aan de orde is. Ik geef nu dus even mijn persoonlijke opvatting van dit moment, à l'improviste.

De heer **Dölle** (CDA): Ik vraag het, omdat u een bepaald verband legt en dat vind ik frappant. Het geldt voor een aantal zaken, zoals het leger, maar je kunt ook het rijbewijs noemen of de leerplicht in bepaalde omstandigheden. Er zijn nog wel andere leeftijdsgrenzen. Ik vond het frappant dat u zei: omdat jongeren zo'n druk ondervinden in deze tijd, moeten zij kiesrecht hebben.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Neen, er wordt in toenemende mate een beroep gedaan op jongeren om al redelijk zelfstandig bepaalde keuzes te maken, die voor hun toekomst van belang zijn, bijvoorbeeld de keuze voor profielen in het onderwijs, opleidingen, enzovoort. Er wordt ook een toenemend beroep gedaan op jongeren in onze maatschappij om te consumeren, maar vooral ook om daar heel verstandig mee om te gaan. Dat wil niet zeggen dat zij voluit consumeren, maar er wordt voortdurend van hen gevraagd om daarin keuzes te maken. Het zou heel vreemd zijn dat zij niet zouden mogen meebeslissen over de vraag hoe hun stad, hun gemeente, hun provincie, hun land en Europa wordt geregeerd en over het beleid en de wetten die daar worden voorgesteld. Ik ben er heel erg voor om met het kabinet van gedachten te wisselen over de vraag of dit niet zou kunnen leiden tot een wellicht laatste grondwetsherziening met betrekking tot dit onderwerp.

Ik kom nu op het wetsvoorstel 31013 over de burgemeester en de commissaris der Koningin. Ik ben gestopt als wethouder vlak voor de invoering van het dualistische systeem. De gemeente Roermond was een van de pilotgemeenten. Wij hebben ons van het begin af aan grote zorgen gemaakt over de spagaat waar de voorzitter van ons college, die tevens voorzitter van de gemeenteraad was, in terecht kwam. Dat was onderwerp van stevige gesprekken, vaak heel persoonlijk, met de toenmalige burgemeester van Roermond.

De burgemeester heeft nog steeds een driedubbele pet. Hij is benoemd vertegenwoordiger van de Kroon. Hij is voorzitter van de uitvoerende macht, namelijk van het college van burgemeester en wethouders. Daarnaast is hij voorzitter van de uitvoerende macht, het controlerende orgaan, de gemeenteraad. Dit geldt overigens ook voor de commissaris der Koningin. Wij vinden ten principale

dat dit niet past. Wij zijn het er in de allereerste plaats zeer van harte mee eens dat de voorzittersrol van de raad en van provinciale staten uit de Grondwet wordt gehaald.

De logische consequentie van de invoering van het duale systeem met ingang van de zittingsperiode van de gemeenteraden van 2002 tot 2006 en in de provincies meen ik van 2003 tot 2007, is dat de provinciale staten en de gemeenteraad ten opzichte van de uitvoerende macht, het college van gedeputeerde staten respectievelijk het college van burgemeester en wethouders, in een zelfstandigere, onafhankelijker, zelfbewustere en krachtigere rol zijn neergezet. In vrijwel alle gemeenten is een griffie ingevoerd die de eigen agenda van de raad bewaakt en die agendabepalend is, juist om het college van burgemeester en wethouders ter verantwoording te roepen.

Wij snappen niet dat dit kabinet, dat een voorstander blijft van het duale systeem, de door hemzelf mede benoemde functionarissen, de burgemeester en de CdK, in zo'n kwetsbare positie laat zitten. Het lijkt krachtig om drie petten te hebben, maar de positie is bijzonder kwetsbaar. Daar moeten de burgemeesters en de CdK's uit worden gered, temeer daar dit kabinet geen enkele poging doet om een horizon te definiëren om te komen door een rechtstreeks door het volk gekozen burgemeester dan wel CdK. Als ik de opvattingen van het kabinet bij elkaar leg, concludeer ik dat het zijn eigen personeel ongelooflijke voor gevaarlijke opgaven zet. Ik vind dat dit niet kan in de moderne verhouding tussen het Rijk, de provincies en de gemeenten. De raad dient uit zijn midden een eigen voorzitter te kiezen. De fractie van GroenLinks is overigens geen voorstander van een door de raad extern geworven raadsvoorzitter. Dat zou weer ten koste gaan van juist het articuleren van die zelfstandige, onafhankelijke, controlerende en zelfbewuste rol van de gemeenteraad en de provinciale staten.

Dit past ook in de rapporten die in opdracht van de VNG zijn opgesteld, namelijk "De wil tot verschil" van de commissie-Bovens en "De gemeente is de eerste overheid" van de commissie-Van Aartsen. Als het kabinet het eindelijk regelt of als enig kabinet eindelijk de conclusie trekt uit de invoering van het duale systeem, geef dan de gemeenten en de provincies middels een wijziging van de Provinciewet en de Gemeentewet de mogelijkheid om daar zelf een positie in te kiezen.

Het kabinet zegt vrij stoer dat de Tweede Kamer een motie van de leden Van Beek en Heijnen heeft verworpen. Een meerderheid heeft dat inderdaad gedaan. Met 2-1 ga je immers door de kwartfinale. Die meerderheid was echter 69 tegen 68. Er was dus een grote minderheid in de Tweede Kamer die het met de woordvoerders van de fracties van de VVD en de PvdA, Van Beek en Heijnen, eens was dat de Gemeentewet en de Provinciewet dienen te worden gewijzigd om juist de burgemeester en de CdK te bevrijden van de zeer problematische positie waarin zij zijn gebracht dankzij het invoeren van het duale systeem. Het kabinet overtuigt ons dus ook niet met het

argument dat juist vanwege de schakelfunctie tussen de raad en provinciale staten enerzijds en de colleges van burgemeester en wethouders en gedeputeerde staten anderzijds de burgemeester dan wel de CdK voorzitter moet zijn van de gemeenteraad dan wel provinciale staten. Het is alsof mevrouw Verbeet de minister-president van dit land moet zijn. Dat kan niet. Dat is sinds de invoering van het duale systeem niet meer aan de orde. Trek daar dan ook eindelijk eens de conclusie uit.

Dat laat onverlet dat wij deze grondwetswijziging steunen. Wij zien echter met graagte uit naar het antwoord in eerste termijn. Wij houden een motie achter de hand om de regering te verzoeken tot het komen tot een ander standpunt wat betreft de wijziging van de Gemeentewet en de Provinciewet.

De heer **Engels** (D66): U verwees in uw betoog naar het rapport "Wil tot verschil" en vervolgens meende ik dat u vroeg waarom het niet aan gemeenten wordt overgelaten om zelf te bepalen hoe zij het raadsvoorzitterschap in gevuld willen hebben, anders dan door de burgemeester. Is dat nu de verstandige weg om te volgen? Ik heb gezegd dat ik mij zo'n debat om redenen van systeemconformiteit kan voorstellen. Is het verstandig om het pad op te gaan waarop elke gemeente het raadsvoorzitterschap op een verschillende wijze gaat invullen? Maakt dat de overheid betrouwbaar en transparant? Of moeten wij een debat houden waarin antwoord wordt gegeven op de vraag wat voor een raadsvoorzitterschap wij wensen als wij niet het raadsvoorzitterschap van de burgemeester willen?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat laatste is het debat wat wij moeten voeren. Ik vind dat wij in de commissie-Bovens van de VNG tegemoet kunnen komen door in de tussentijd -- wij zullen hier in eerste lezing en tweede lezing waarschijnlijk lang over praten -- gemeenteraden en de provinciale staten de mogelijkheid bieden om er zelf uit te komen. Als gemeenteraden als voldoende van kwaliteit worden aangemerkt om in toenemende mate allerlei rijkstaken te krijgen, moeten zij ook in die tussentijd zelf kunnen overwegen op welke wijze zij het voorzitterschap willen invullen. De huidige 443 gemeenten -- het zijn er vandaag weer wat minder geworden -- denken hier overigens zeer verschillend over. Er zijn kleine gemeenten die een professionele bestuurder willen die leiding kan geven aan de gemeenteraad. Evenzoveel gemeenten vinden de burgemeester wel erg dominant en willen een voorzitter uit hun eigen midden kiezen. Durf eens aan dat het voorzitterschap op verschillende plaatsen verschillend wordt ingevuld.

De heer **Dölle** (CDA): Ik vertel de heer Thissen nog niets nieuws als ik zeg dat bij de keuze van burgemeester de raad tegenwoordig een grote invloed heeft en dat de kwaliteiten die de kandidaten hebben voor het voorzitterschap kunnen worden meegewogen?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Het blijft een benoemde burgemeester, het blijft een voorzitter van een uitvoerende macht en het blijft een voorzitter van een controlerende macht. Dat vindt de fractie van GroenLinks onwenselijk. Of de raad nu het gevoel heeft dat hij zelf zijn burgemeester kiest of niet, het blijft een positie waarin ik vind dat een regering haar dienaren niet mag brengen.

De heer **Dölle** (CDA): U noemde eerst alle gemeentelijke bestuursorganen personeel en nu dienaren. Ik neem aan dat dit een verspreking is. Ik ben er niet zo voor om de gemeenteraad te bestempelen tot wetgever en het college tot uitvoerder. U bent wethouder geweest en u weet dat het lokaal -- laat ik het voorzichtig zeggen -- bepaald niet zo ligt en dat de Kamervoorzitters niet helemaal analoog moeten worden getrokken met de raadsvoorzitters.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik ga een tijdje terug in de tijd, maar dan hadden wij hier nooit het dualistische systeem voor het gemeentebestuur moeten invoeren.

De heer **Dölle** (CDA): Ik wil niet zover gaan als de voorzitter van de commissie die het dualisme heeft ingevoerd die zegt dat de dualisering verkeerd is begrepen en dat die feitelijk alleen maar neerkomt op ont koppeling. Ik wil benadrukken dat een burgemeester niet kan worden vergeleken met een Kamervoorzitter, al is het alleen maar vanwege het feit dat hij een enorme taak heeft op het gebied van openbare orde waarover hij verantwoording aflegt en dat hij taken heeft op het gebied van toezicht.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dan klemt het des te meer dat hij niet ook de voorzitter kan zijn van de gemeenteraad, waaraan hij als wethouder met die portefeuille verantwoording verschuldigd is. Dat kan niet tegelijkertijd.

De heer **Dölle** (CDA): Dat is al heel lang het geval en dat werkt volgens de burgers wel.

De heer **Thissen** (GroenLinks): In het verleden was je samen bestuur van je gemeente, in het monistisch systeem, met een dagelijks bestuur en een algemeen bestuur, waaraan je verantwoording aflegde.

De heer **Dölle** (CDA): U brengt een waterscheiding aan bij de dualisering. Ik zie wel een verschil, maar lang niet van de orde die u aanneemt. Nog steeds zijn de taken van de burgemeester niet te vergelijken met die van de Kamervoorzitter. Nog steeds zijn de taken van het college niet te vergelijken met die van de regering, en die van de raad niet met die van de Kamers.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Die vergelijking gaat op dat punt mank, omdat zij verschillende posities hebben, maar het is een feit dat zij geen onderdeel meer zijn van het orgaan dat hen tegelijkertijd controleert of waaraan zij tegelijkertijd ook verantwoording moeten afleggen. Dat heeft de

burgemeester en de commissaris der Koningin in een complexe en soms zelfs problematische positie gebracht. Die positie blijft voortduren als dit kabinet absoluut niet wenst te discussiëren over wijziging van de Provinciewet en Gemeentewet. Die drie petten kun je niet tegelijkertijd dragen.

De beraadslaging wordt geschorst.

*N

De **voorzitter**: Na schorsing van de vergadering zal eerst de beraadslaging worden voortgezet over het verzoek van de heer Biermans tot het houden van een interpellatie.

**

De vergadering wordt van 15.47 uur tot 16.45 uur geschorst.

De **voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting van de beraadslaging over het verzoek van de heer Biermans tot het houden van een interpellatie over de uitvoering van de motie-Biermans c.s. (31205, 31206, letter F) over de verhoging van de kansspelbelasting. Ik deel daarbij ook mee dat de brief van de staatssecretaris van Financiën over de uitvoering van deze motie is opgenomen in het verslag van een schriftelijk overleg, vastgesteld op 10 juni 2008, van de vaste commissie voor Financiën met de staatssecretaris van Financiën. Gelet op de beraadslaging voor de schorsing stel ik voor, allereerst het woord te geven aan de voorzitter van de vaste commissie voor Financiën om mededeling te doen over hetgeen deze commissie heeft besloten.

**

De heer **Essers** (CDA): Voorzitter. De vaste commissie voor Financiën heeft in haar vergadering van vanmiddag de wijze van behandeling besproken van de brief van de staatssecretaris van Financiën van 6 juni 2008 over de uitvoering van de motie-Biermans c.s. inzake de heffing van kansspelbelasting over de opbrengst van speelautomaten. De commissie hecht eraan, te benadrukken dat elk lid van deze Kamer het recht heeft om de regering te ondervragen. Dat recht staat hier niet ter discussie. De discussie in de commissie is gegaan over de vorm waarin dat recht in het onderhavige geval wordt uitgeoefend: ofwel in de vorm van een plenair, regulier debat over de brief van de staatssecretaris van 6 juni 2008 over de uitvoering van de motie-Biermans c.s., dan wel in de vorm van een interpellatiedebat. De meerderheid van de commissie is voorstander van de eerste optie, inhoudende een plenair, regulier debat naar aanleiding van het verslag van het schriftelijk overleg van 10 juni 2008 (31205, 31206, letter M) waarin de brief van de staatssecretaris van 6 juni 2008 is opgenomen.

De **voorzitter**: Aan de orde is nog steeds het verzoek van de heer Biermans. Handhaaft hij zijn verzoek? Ik zie hem knikken. Het woord is aan de heer Biermans.

**

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. De VVD-fractie, c.q. ondergetekende, wenst het interpellatieverzoek te handhaven en doet in elk geval het verzoek om het interpellatieverzoek als eerste in stemming te brengen, omdat dat verder gaat dan de plenaire behandeling van de brief.

De reden waarom de VVD-fractie het interpellatieverzoek wil handhaven, is gelegen in de gang van zaken rond de brief en de motie die ik indertijd heb ingediend. Ik noem enkele data. Op 6 mei jongstleden is op mijn verzoek de motie in de commissie besproken. Dat heeft geleid tot een brief aan de staatssecretaris van 9 mei jongstleden waarin werd gevraagd om inzage te krijgen in de onderzoeken die de staatssecretaris zou doen. Op 21 mei jongstleden heeft de commissie een tweede brief gestuurd aan de staatssecretaris. Die twee brieven zijn bij brief van 6 juni jongstleden door de staatssecretaris beantwoord.

Ik heb mijn interpellatieverzoek op 10 juni jongstleden aangekondigd, omdat ik de indruk kreeg dat de coalitiepartijen tevreden waren met de brief van de staatssecretaris. Gelet op de datum van 1 juli aanstaande moest ik toen wel de interpellatie aankondigen en die vandaag officieel aanvragen, met het verzoek om daarvoor toestemming te krijgen. Dat verzoek handhaaf ik, gelet op de gang van zaken.

De **voorzitter**: Aan de orde is dus het verzoek van de heer Biermans tot het verlenen van verlof voor de interpellatie. Ik heb scherp geluisterd. Heb ik begrepen dat u hier stemming over vraagt, mijnheer Biermans?

**

De heer **Biermans** (VVD): Toestemming.

De **voorzitter**: Dat is iets anders.

**

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. Mijn fractie hecht zeer aan het recht van ieder lid van deze Kamer om op ieder gewenst moment over ieder gewenst onderwerp met de regering van gedachten te wisselen. In dat licht is het een goed gebruik dat ieder verzoek van een lid van deze Kamer tot het houden van een interpellatie zeer serieus behandeld wordt. Er is echter ook een recht van deze Kamer om verlof te verlenen tot het houden van die interpellatie. En dat recht is ook een serieus recht.

Deze Kamer moet dus een afweging maken of zij het recht van de heer Biermans om deze interpellatie te houden, zal honoreren. In die afweging is het, denk ik, zeer van belang dat er bij deze Kamer nu een voorstel ligt van een meerderheid om volgende week, dus voor 1 juli, een plenair debat te houden over de materiële kwestie waar het over gaat, namelijk de inhoud van de brief van de staatssecretaris over de uitvoering van de motie-Biermans c.s. Dat is dus een verzoek om deze hele Kamer met de regering van gedachten te laten wisselen. In de afweging zal naar mijn idee het recht van de hele Kamer om met de regering van gedachten te wisselen, moeten

prevaleren boven een recht dat formeel slechts aan één individueel lid toekomt, namelijk het recht van interpellatie. Als wij een interpellatie toestaan, betreft dat een interpellatie van een lid van deze Kamer. Dat in tweede termijn in het kader van de interpellatie andere leden van deze Kamer bij de gedachtewisseling kunnen aansluiten, doet daar niets aan af. Het is in beginsel een individueel recht.

Daar staat in de afweging tegenover het recht van deze Kamer om als geheel plenair met de regering van gedachten te wisselen. In mijn afweging van het verzoek van de heer Biermans om een interpellatie te mogen houden, dus of wij daarvoor als Kamer al dan niet verlof moeten verlenen, speelt dit de belangrijkste rol: het recht van de Kamer op een plenaire gedachtewisseling met de regering dient te prevaleren boven het recht van het individuele lid.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. De heer Biermans schetste een geschiedenis die mijns inziens een juiste gang van zaken was, voor zover ik het althans kon volgen. De heer Essers heeft daarop vanmiddag een aanvulling gegeven door te benadrukken dat de voltallige commissie de onderhavige materie plenair wil behandelen. Toen de heer Biermans zijn inbreng beëindigde met de woorden "gelet op deze gang van zaken", dacht ik dat hij zou zeggen: gelet op deze gang van zaken trek ik mijn verzoek tot het houden van een interpellatie in. Hij zei echter: gelet op deze gang van zaken handhaaf ik mijn verzoek tot het houden van een interpellatie. Ik heb dan ook beslist niet begrepen waarom er nog geïnterpelleerd moet worden over een onderwerp waarover een bewindspersoon een debat zal hebben met de hele Kamer. De conclusie van de heer Biermans komt er volgens mij op neer: ook al gebeurt dat en ongeacht wat er gezegd wordt, handhaaf ik mijn verzoek tot het houden van een interpellatie. Een interpellatie kan echter niet voorafgaan aan de plenaire behandeling. Daarom wil ik graag een verduidelijking; ik snap het echt niet.

De heer **Schouw** (D66): Mevrouw de voorzitter. Ik bied de heer Engels mijn verontschuldiging aan voor de eerste termijn. Ik geef hem gelijk mijn complimenten: geweldig gedaan, meer dan uitstekend.

Voorts wil ik de heer Biermans verlof verlenen tot het houden van een interpellatie. Dat wilde ik de hele tijd al doen. Het betreft natuurlijk een mooie taak. Wij vinden dat je heel voorzichtig moet zijn met het instrument van interpellatie. Dat moet je niet elke dag gebruiken. Als een fractie of een fractielid dat noodzakelijk vindt, moet je heel goede redenen hebben om dat niet toe te staan. Niemand kan ontkennen dat de heer Biermans als een tijger op dit dossier zit. Het is zijn initiatief en hij jaagt er achteraan. Tot vanmiddag 12.30 uur was het alleen hij en niemand anders die zich daar druk om maakte.

Ik kan nu echt niet anders dan constateren dat om een interpellatie te voorkomen, er ineens

een breed draagvlak is om een brief van de staatssecretaris plenair te behandelen. Dat is ook bijna een unicum. Mijn fractie kiest voor de ingeslagen weg: de heer Biermans was de eerste met zijn interpellatieverzoek. Een interpellatie is wat mij betreft een goed instrument. Alles wat verder in de brief staat, kan door de fracties bij de interpellatie ook aan de orde worden gesteld. De conclusie is dat mijn fractie de heer Biermans graag verlot verleent voor het houden van deze interpellatie.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. Gelet op de gang van zaken had en heb ik er alle begrip voor dat de heer Biermans, als het gaat om de brief van de staatssecretaris, gekozen heeft voor het middel van de interpellatie. Dat heeft ertoe geleid dat het gevoel van urgentie bij een aantal andere fracties in de commissie zodanig groter is geworden dat er uiteindelijk twee min of meer gelijkwaardige alternatieven op tafel lagen. Immers, de uitwerking van het plenaire debat zou vrijwel gelijk zijn geweest aan die van de interpellatie.

Dit betekent dat voor beide mogelijkheden gekozen kon worden. Het had mij redelijker geleken, wanneer daarbij unanimitieit bereikt had kunnen worden. Daar had ik ook op gehoopt. Blijkbaar zat dat er niet in. Ik moet zeggen dat ik toch het gevoel heb dat bij de uiteindelijke keuze meer geluisterd had moeten worden naar de keuze van degene die de urgentie heeft aangebracht. Die keuze maak ik dus nog steeds: ik ga akkoord met een interpellatie.

De heer **Reuten** (SP): Mevrouw de voorzitter. De voorzitter van de commissie voor Financiën heeft het zojuist al gezegd: ieder lid van deze Kamer heeft het recht om de regering te ondervragen. Daarmee is de zaak materieel rond. Als dat recht gestand wordt gedaan, vinden wij een interpellatie niet verstandig. In dat licht wil ik waardering uitspreken voor de woorden die de heer Leijnse zojuist heeft gesproken.

Niettemin is mijn fractie van mening dat er prioriteit moet worden gegeven aan het formele beginsel van het recht op interpellatie dat in deze Kamer gewoonterrecht is.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Omwille van een urgent gevoelde aanleiding voor het onderhavige onderwerp heeft de VVD-fractie het bij monde van de heer Biermans nodig gevonden om een interpellatieverzoek te doen. Die mening is die fractie nog steeds toegedaan. Ik vind dat wij dat op zijn waarde moeten schatten. Ik heb al eerder gezegd dat ik het eens ben met dat verzoek. Ik geef de VVD-fractie dan ook verlot tot het houden van de interpellatie.

Blijkbaar zijn er pogingen gedaan om de interpellatie van de VVD te demonteren door er een plenair agendapunt van te maken. Als dat de nieuwe koers wordt in deze Kamer, ga ik waarschijnlijk mijn fractie voorstellen om vrijwel maandelijks met ten minste één interpellatieverzoek te komen over een onderwerp dat wij van groot belang achten, opdat het plenair

geagendeerd zal worden. Dus Kamer, let op uw zaak en steun het interpellatieverzoek van de VVD!

De heer **Essers** (CDA): Mevrouw de voorzitter. De fracties van het CDA en de PvdA hebben de motie-Biermans ondersteund. Wij hebben er ook een stemverklaring over afgelegd. Daarin hebben wij nogmaals benadrukt dat het Belastingplan als zodanig weliswaar is aangenomen, maar dat wij nader onderzoek willen naar de financiële gevolgen voor de sector en naar de uitstroom naar de illegaliteit. Nu wordt hier de suggestie gewekt dat wij geen serieus debat meer zouden willen over de reactie van de regering naar aanleiding van de vraag van de commissie naar de stand van zaken bij de uitvoering van de motie-Biermans c.s. Wij willen daar een serieus debat over.

De reden waarom wij geen behoefte hebben aan een interpellatiedebat, is dat er een stuk ligt van de regering, waarin verantwoording wordt afgelegd voor wat er is gebeurd naar aanleiding van de motie-Biermans c.s. Wij willen, zoals dat gebruikelijk is in deze Kamer, dat stuk plenair behandelen. Wij hebben geen enkele behoefte aan een interpellatiedebat. Wij willen een regulier debat. Dat geeft ook veel meer mogelijkheden, al was het maar qua spreektijd voor degenen die aan het debat deelnemen, dan een interpellatiedebat.

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Naar de mening van mijn fractie kan men in deze kwestie in gemoede van mening verschillen. Dat wil zeggen dat voor beide benaderingen goede argumenten zijn aan te voeren. Duidelijk is wel dat er geen twee debatten moeten komen, een interpellatiedebat én een debat over de meer genoemde brief. Voor ons is doorslaggevend dat de brief, die ik overigens nooit heb gezien, maar die schijnt te dateren van 6 juni van dit jaar, is verschenen nadat ik in het College van Senioren het eerste signaal van de fractievoorzitter van de VVD kreeg dat men voor of op 24 juni aanstaande mogelijk een interpellatie zou willen houden. Dit vond veertien dagen geleden plaats, op 3 juni, voorafgaande aan de brief van 6 juni. Dat is wat ons betreft doorslaggevend om het interpellatieverzoek, ondanks alle meningsverschillen die je kunt hebben op dit punt, te steunen. Ik merk nog op dat de tweede termijn van het interpellatiedebat ook anderen de ruimte geeft om aan de orde te stellen wat zij willen als het gaat om de beroemde brief. Daardoor kan het misschien een ietwat uitdijend interpellatiedebat worden, maar dat kan geen bezwaar zijn.

De **voorzitter**: Ik herinner eraan dat de heer Schuurman nog een vraag heeft gesteld aan het lid Biermans. Ik geef hem de gelegenheid daarop te reageren.
**

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Die reactie kan heel kort zijn. Ik verwijs naar degenen die het interpellatieverzoek steunen.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb nog een nadere vraag. De commissie heeft zojuist besloten tot een plenair debat. Ik neem aan dat ook de heer Biermans daaraan deelneemt. Gaat hij daarna, gelet op die gang van zaken, alsnog een interpellatie houden?

De heer **Biermans** (VVD): Het is mijn bedoeling om het interpellatiedebat daarvoor te houden en niet daarna. Ik hoop verder dat het interpellatiedebat ertoe leidt dat een grote Kamermeerderheid ervoor is om de staatssecretaris kritisch aan de tand te voelen en wellicht een nieuwe motie in te dienen. Daarmee wordt de plenaire behandeling overbodig. Wij doen het dus niet in twee keer. Als het aan de VVD ligt, doen wij het in één keer, via een interpellatiedebat.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb begrepen dat de commissie heeft vergaderd en dat zij een beslissing heeft genomen. Die beslissing zal zeker in meerderheid zijn genomen. De commissie heeft daar verslag van uitgebracht. Dat gaat dus gebeuren. Daar kunnen wij niet omheen. Wij krijgen dus eerst een openbaar debat op verzoek van de commissie. Daarna kan worden bekeken of de heer Biermans alsnog wil interpelleren. Dat is de volgorde. Het kan niet omgekeerd zijn.

De heer **Biermans** (VVD): De mening van de fractie van de VVD is dat een interpellatiedebat indringender, verstrekkender en diepgaander is dan een plenaire behandeling, al was het maar omdat het een uitzondering is op de normale gang van zaken. Wij gaan ervan uit dat eerst de vraag aan de orde komt of ik toestemming krijg tot het houden van een interpellatiedebat, en dat vervolgens de vraag aan de orde komt of een plenaire behandeling nog noodzakelijk c.q. nodig is. Als de eerste vraag positief wordt beantwoord, denk ik dat het antwoord op de tweede vraag "neen" zal luiden.

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. Er is al een aantal dingen gewisseld over de wijze van procederen in de commissie. Ik heb een vraag voor de heer Biermans. Kan het zijn dat, op het moment dat hij in het College van Senioren de mogelijkheid van een interpellatieverzoek aan de orde stelde, reeds door de commissie voor Financiën een brief aan de staatssecretaris was gestuurd met het verzoek om nadere uitleg over de uitvoering van zijn motie en dat twee weken later het antwoord kwam waarover wij nu spreken? Kan het dus zo zijn dat de commissie, dus de Kamer als geheel, toen al een procedure in werking heeft gesteld om een brief van de regering te krijgen op grond waarvan zij een plenair debat zou kunnen voeren?

De heer **Biermans** (VVD): Ik heb formeel en informeel een aantal keren aangekondigd dat er een interpellatie zou komen. Naar mijn idee draalde de staatssecretaris met de uitvoering van de motie. Dat was de reden waarom ik indertijd op een interpellatie heb aangedrongen. Formeel heb ik het verzoek om een interpellatie te houden in de

afgelopen commissievergadering gedaan. In het College van Senioren heb ik dat vandaag gedaan.

De heer **Leijnse** (PvdA): De heer Biermans gaat in zijn antwoord langs mijn vraag heen. Kan het zijn dat er al een brief van de commissie uit was, waarin om een brief van de staatssecretaris over de uitvoering van de motie werd gevraagd, vooraleer de heer Biermans met zijn interpellatieverzoek kwam? Is hij dus eigenlijk, in tegenstelling tot wat sommigen hier denken, bezig geweest met het doorkruisen van een bestaande procedure van de commissie, gericht op het houden van een plenair debat voor 1 juli?

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Ik noem de data nog een keer. Wellicht is het dan ook voor de heer Leijnse duidelijk. Op 6 mei hebben wij de motie in de commissie besproken. Wij hebben er toen vooral over gesproken dat de staatssecretaris daar tot op dat moment geen uitvoering aan had gegeven. Bovendien bereikten ons toen serieuze signalen dat de staatssecretaris ook niet bereid was om dat onderzoek te gaan doen. Op 9 mei is een eerste brief naar de staatssecretaris gegaan, uiteraard naar aanleiding van de commissievergadering van 6 mei.

De heer **Leijnse** (PvdA): Toen had de heer Biermans nog geen interpellatieverzoek ingediend. De commissie stuurde toen een brief naar de staatssecretaris met de vraag om uitleg over de uitvoering van de motie.

De heer **Biermans** (VVD): In de vergadering van 6 mei heb ik aangekondigd dat ik een interpellatie overwoog, omdat wij geen antwoord kregen op de vraag hoe het zat met de uitvoering van de motie. Op 21 mei is een tweede brief naar de staatssecretaris gestuurd. Ongeveer een maand na de eerste brief, dus ongeveer zes maanden na aanneming van de motie, kregen wij antwoord van de staatssecretaris in de brief van 6 juni. In de vergadering van 10 juni kregen ik en een aantal andere leden van de commissie voor Financiën de indruk dat de coalitie tevreden was over die brief en dat die zeker niet voor plenaire behandeling zou worden aangemerkt. Dat is de reden geweest waarom er afgelopen week overleg heeft plaatsgevonden binnen mijn fractie over het houden van een interpellatie. Die interpellatie is vanmiddag in het College van Senioren formeel aangekondigd. Ik heb daar om 13.30 uur in deze Kamer formeel om verzocht. Naar aanleiding daarvan gaan wij misschien een plenaire behandeling van de brief tegemoet.

De heer **Leijnse** (PvdA): Voorzitter. Ik constateer dat de heer Biermans toegeeft dat van de zijde van de commissie wel degelijk het initiatief was genomen in de richting van de staatssecretaris om antwoord te krijgen op vragen over de uitvoering van de motie. Daarmee stelde zij zichzelf in de gelegenheid om in ieder geval kennis te nemen van wat de regering te melden had, om vervolgens verder te besluiten. Dat was al aan de orde voordat

de heer **Biermans** over een interpellatie begon. Er liep dus al een procedure. Vorige week hebben wij in de commissie over de toen binnengekomen brief van de staatssecretaris gesproken. Daarbij is wel degelijk door alle fracties gesproken over de mogelijkheid van een plenaire behandeling op 24 juni, dus voorafgaand aan 1 juli. Er is zelfs gesproken over de mogelijkheid om dat debat samen te voegen met het debat over een ander wetsvoorstel op het terrein van de kansspelbelasting en besproken of dat wel of niet wenselijk was. Er is in ieder geval gesproken over de mogelijkheid van een plenaire behandeling op 24 juni. Het verhaal van de heer **Biermans** is dus lichtelijk bezijden de waarheid.

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. De brieven van 9 en 21 mei zijn door de commissie geschreven op initiatief en naar aanleiding van geformuleerde vragen van de VVD-fractie. Daar ben ik de commissie dankbaar voor.

Wat de tweede reden betreft waarom ik volgens de heer **Leijnse** bezijden de waarheid sprak, het volgende. In de vorige vergadering is voorgesteld om de brief van de staatssecretaris samen met het wetsvoorstel over illegale gokspelen te behandelen. Ik heb toen in de commissie gezegd dat mijn fractie er helemaal niets voor voelt om zo'n serieuze zaak te combineren met een wetsvoorstel over illegaal gokken en alle gevolgen daarvan. Deze zaak heeft niets met illegaliteit te maken, het gaat om belastingheffing. Dat was voor mij de reden om niet akkoord te gaan met een samengevoegde behandeling. Zo heb ik het aan het eind van de commissievergadering ook samengevat.

De heer **Essers** (CDA): Dat is een correcte weergave.

Wij hebben in de commissie een drietal varianten besproken. De eerste was samenvoeging met de behandeling van het wetsvoorstel, maar op dat moment wisten wij nog niet of wij de memorie van antwoord op tijd zouden krijgen. Een andere mogelijkheid was het alternatief dat wij nu bespreken en waartoe de meerderheid van de commissie ook besloten heeft, namelijk agendering van de brief van de staatssecretaris voor de plenaire vergadering. Dat komt helemaal tegemoet aan uw wens om deze brief te bespreken, met alle mogelijke gevolgen van dien. Ik zie de meerwaarde van een interpellatiedebat dan ook niet.

De heer **Biermans** (VVD): Ik zou dan alleen nog in herinnering willen roepen dat ten minste enkelen van onze collega's in de commissie verwoord hebben dat de plenaire behandeling van de brief een gevolg zou zijn van het verzoek van de VVD-fractie om een interpellatie te mogen houden.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Voorzitter. De notulen staan mij niet volledig voor de geest, maar ik had in de commissie niet de indruk dat de urgentie van deze zaak zodanig was dat er al vóór 1 juli plenair over gesproken zou kunnen worden.

De heer **Essers** (CDA): Ik wil er geen misverstand over laten bestaan, de motie ziet erop dat de gevolgen voor de sector onderzocht worden voordat de maatregel daadwerkelijk van kracht wordt, dus vóór 1 juli 2008. Het is nooit ofte nimmer onze intentie geweest om de zaak over die datum heen te tillen.

De **voorzitter**: Ik heb een wat ongebruikelijke vraag. De standpunten van alle fracties over het verlenen van verlof voor het houden van een interpellatie zijn duidelijk, behalve die van de fractie van de heer **Schuurman**.

**

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Ik veronderstel dat er een plenaire behandeling van de brief zal volgen. Ik acht een interpellatie dan ook helemaal niet opportuun. Met een openbare behandeling, die veel langer en intensiever kan zijn, bereik je bovendien meer dan met een kortstondig interpellatiedebat. Ik steun dan ook graag het voorstel van de commissie.

De heer **Rosenthal** (VVD): Voorzitter. Er is een interpellatie aangevraagd. Daar was veel eerder sprake van dan van de optie van een plenair debat. Bovendien gaat het bij een interpellatie om een onderwerp dat vreemd is aan de orde van de dag. Dit wil zeggen dat er bij een interpellatie sprake is van een geconcentreerdere, scherpere benadering van een onderwerp dan wanneer het, voor je het weet, wordt uitgedund en gekoppeld aan allerlei andere zaken. Dit is voor ons de materiële reden om nogmaals met kracht een verzoek te doen om een interpellatie te mogen houden.

De heer **Leijnse** zegt dat de Kamer voor het houden van een interpellatie verlof moet verlenen en dat zij dit moet afwegen. Tot op heden hebben wij niet meegemaakt dat toestemming voor het houden van een interpellatie in de plenaire vergadering werd geweigerd. Als het gaat zoals het nu dreigt te gaan, ontstaat er bij het hanteren van het interpellatie-instrument een unieke situatie. En ten slotte voeg ik hieraan toe dat dit kan betekenen dat elk verzoek om een interpellatie te mogen houden in een bepaald samenspel van bepaalde fracties en een bewindspersoon om zeep kan worden geholpen door het presenteren van een brief, waarna de zaak plenair behandeld wordt.

De heer **Leijnse** (PvdA): Deze interpretatie werp ik verre van mij; dit is absoluut niet aan de orde. In de eerste plaats heeft de commissie voorgesteld, een plenair debat te houden, waarin de hele Kamer, alle leden, met de regering van gedachten kan wisselen. Dan kun je toch niet volhouden dat er wordt gepoogd om een lid het recht te ontnemen om met de regering van gedachten te wisselen. In de tweede plaats -- dat zeg ik nadrukkelijk tegen de heer **Rosenthal** -- is niet het recht van het individuele lid om een interpellatieverzoek in te dienen, aan de orde. Het verlof dat de Kamer moet verlenen om die interpellatie te houden, is echter ook geen loze letter. Dat verlof moet worden verleend, omdat de Kamer zelf haar agenda

beheert; op die agenda moet geen wanorde ontstaan. Om die reden moet de Kamer afwegen wat opportuun is en wat de voorkeur verdient. In dit geval verdient het recht van de gehele Kamer om in een ordelijk debat op basis van een brief met de regering van gedachten te wisselen, voorrang boven het recht van het individuele lid om met de regering van gedachten te wisselen aan de hand van door hem opgestelde interpellatievragen.

De heer **Rosenthal** (VVD): Ik herhaal, ook voor de heer Leijnse, dat een verzoek om verlof te verlenen tot het houden van een interpellatie bij mijn weten, in elk geval zolang ik in de Kamer zit, nog nooit is afgewezen. Ik verwijs ook naar interpellaties die vrijwel de gehele Kamer of in ieder geval een grote meerderheid overbodig vond of die volgens de Kamer nutteloos waren om te houden, maar waarvan wij het houden desondanks hebben toegestaan, plenair, unaniem. Vervolgens werd er door allerlei fracties gezegd dat de interpellatie ontijdig of onheus was, dat zij niet hoefde, dat zij overbodig was of dat het onderwerp ook op een andere manier bij plenaire besluitvorming had kunnen worden betrokken.

De heer **Leijnse** (PvdA): Een beoordeling van de interpellatievragen is nog niet aan de orde, die liggen er namelijk nog niet. Ook gaat het er nu niet om of het houden van een interpellatie nuttig of nodig is of dat de vragen goed geformuleerd zijn. Het enige wat aan de orde is, is dat de Kamer zegt dat het recht van de heer Biermans om vragen te stellen aan de regering over dit onderwerp, voldoende wordt gediend met een plenair debat. Daarin krijgt hij namelijk alle ruimte en er geldt geen beperking van spreektijd. Omdat dit recht daarmee gediend is, is de interpellatie overbodig. Het is in beide Kamers van de Staten-Generaal goed gebruik om iedere keer dat een lid zijn individuele recht uitoefent -- of het nu gaat om mondelinge of schriftelijke vragen of om het vragen om toestemming voor een interpellatie -- aan dat lid te vragen of het geen andere gelegenheid, waarbij de Kamer als geheel betrokken is, heeft om die vragen te stellen. In dit geval heeft de heer Biermans die gelegenheid voluit in dat plenaire debat. Dat is een reden om hem geen verlof te verlenen om daarbovenop nog eigen interpellatievragen te stellen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb een punt van orde. Hoe lang gaat deze discussie nog duren? Volgens mij zijn de argumenten gewisseld.

De **voorzitter**: Als het aan mij ligt, niet lang meer. Het woord is aan de heer Werner.
**

De heer **Werner** (CDA): Ik ben geen lid van de commissie en ik heb de discussies in de commissie ook niet gevolgd. Daarom wil ik alleen even reageren op wat de heer Rosenthal naar voren brengt. Als hij het doet voorkomen dat wij zouden willen voorkomen dat de heer Biermans kan zeggen

wat hij te zeggen heeft, dan werp ik dat verre van mij. Hij krijgt met het commissiebesluit de volle gelegenheid om alles te zeggen wat hij op zijn hart heeft. Daarom vind ik dat het commissieoordeel over de orde moet prevaleren. Maar ik kan niet accepteren dat de heer Rosenthal in zijn woorden de suggestie legt dat wij de heer Biermans het woord niet zouden gunnen, want zijn wens komt volledig tot zijn recht, ook in het voorstel van de commissie.

De heer **Rosenthal** (VVD): Voorzitter. Ook tegen de heer Werner zeg ik dat een interpellatie in deze Kamer een geconcentreerd en scherp instrument is. Daarvan wordt niet vaak gebruikgemaakt. Vrijwel elke week, althans als de Kamer haar best doet, voeren wij plenaire debatten over van alles en nog wat. Interpellaties komen echter zelden voor. Laten wij er daarom niet omheen draaien: een interpellatie is een politiek feit op zichzelf. Dat maakt het verschil uit tussen een interpellatie en een plenair debat naar aanleiding van een brief van een staatssecretaris. Ik meen dat eenieder in deze Kamer dat ten volle vat. Ik merk aan de vriendelijke gelaatsuitdrukking van de heer Leijnse dat hij mijn opmerking zeer goed begrijpt. Hier laat ik het bij, maar voor mij is de situatie duidelijk. In elk geval zullen wij in deze Kamer te maken hebben met een uniek feit als de meerderheid van deze Kamer zou besluiten om deze interpellatie niet toe te staan.

De **voorzitter**: Gehoord de beraadslaging, stel ik vast dat een meerderheid van deze Kamer geen verlof tot het houden van de interpellatie wenst te verlenen.
**

*B
!Verandering Grondwet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Verandering in de Grondwet, strekkende tot het vervallen van de bepaling over het uitsluiten van wilsonbekwamen van het kiesrecht (31012);**
- **het wetsvoorstel Verandering in de Grondwet, strekkende tot het vervallen van de bepaling inzake het voorzitterschap van de gemeenteraad en van provinciale staten (31013).**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Ter Horst**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun constructieve inbreng. Ik wil beginnen met opmerkingen over de herzieningsprocedure van de Grondwet en dan met name iets zeggen over de staatsrechtelijke praktijk bij het in acht nemen van de volgorde van de indiening van verklaringswetten en de ontbinding van de Tweede Kamer. Bijna iedereen die gesproken heeft, heeft dat punt aangeroerd. Met mijn beantwoording wil ik ingaan

op de concrete vragen van de heer Rehwinkel, maar daarbij ook ingaan op de punten die door anderen zijn genoemd.

Allereerst wijs ik er dan op dat het van belang is om aan te geven hoe het advies van de Raad van State, dat inhoudt: terugkeer naar de praktijk, zich verhoudt tot de reactie van de regering. De heer Hermans sprak in dat verband van een laconieke reactie van de regering. Ik hoop u duidelijk te maken dat geenszins sprake is van een laconieke houding.

De Raad van State wijst er met het dictum van zijn advies op dat de bepalingen van de Grondwet de Tweede Kamer niet in de weg staan om de tweede lezing ter hand te nemen. Bovendien zegt de raad dat tekst en totstandkomingsgeschiedenis van en de literatuur over artikel 137 van de Grondwet geen uitsluitel of aanknopingspunten geven over het tijdstip waarop de verklaringswetten in het Staatsblad geplaatst behoren te worden. De raad is dus van mening dat het er niet alleen op lijkt dat er sprake is van een niet-inconstitutionele kwestie. Hij is van mening dat er gewoon geen sprake is van een inconstitutionele kwestie.

De raad adviseert wel om terug te keren naar de praktijk die met zich meebrengt dat een verklaringswet wordt bekend gemaakt voordat het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer wordt genomen. Ik meen dat op dat punt onze meningen zeer dicht bij elkaar komen. In een eerdere fase heb ik al aangegeven dat de regering dat ook de meest wenselijke praktijk acht. Echter, het verleden heeft aangetoond dat door een plotseling ontstane situatie, bijvoorbeeld door de val van een kabinet, er aanleiding kan zijn voor het maken van een uitzondering op de regel en om tot een andere volgorde te komen. Ik ben van mening dat dergelijke uitzonderingen tot een absoluut minimum beperkt moeten blijven. Het zal duidelijk zijn dat de regering niet uitgebreid van deze uitzondering gebruik wenst te maken. Het woord uitzondering geeft al aan dat je daar zeer terughoudend gebruik van zou moeten maken. Ik heb voor het gebruik van die uitzondering het voorbeeld gegeven van de val van een kabinet, maar als wij afspreken dat die zich de komende tweeënhalve jaar niet voordoet, dan hebben wij daar de komende jaren ook niet mee te maken. Het gaat dus echt om uitzonderlijke situaties en de Kamers hebben de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat een dergelijke situatie tot de uitzonderingen blijft behoren. Dus de opvatting van het kabinet is dat recht is gedaan aan het advies van de Raad van State.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Voorzitter. De minister geeft het voorbeeld van de val van het kabinet. Kan zij ook zeggen waaraan nog meer kan worden gedacht? Zij zal in de woorden van de Kamer de angst proeven dat te snel naar het middel wordt gegrepen dat nu wordt geboden.

Minister **Ter Horst**: Ik proef uit de inbrengen die angst, maar ik meen dat die niet terecht is. Ik kan op voorhand niet voorzien welke andere

omstandigheden er zouden kunnen zijn dan de val van een kabinet. De situatie die je niet kunt voorzien, moet heel bijzonder zijn. Ik kan niet bedenken om welke situatie het dan zou moeten gaan. Nogmaals, het is absoluut niet zo dat de regering van bepaalde situaties gebruik wil maken. Die vrees is niet terecht.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Maar de Raad van State heeft kunnen bedenken dat een kabinet kan vallen, ondanks het feit dat u wilt afspreken om dat niet te laten gebeuren. Vooral nog gaat de Raad van State ervan uit dat het kabinet kan vallen. Met die situatie in gedachten heeft de raad geadviseerd om terug te keren naar de oorspronkelijke, staatsrechtelijke praktijk.

Minister **Ter Horst**: Maar ik ben het ermee eens dat wij teruggaan naar die praktijk. De vraag is alleen of je zover met de inperking moet gaan dat in een uitzonderlijke situatie, zoals die van de val van een kabinet, het niet mogelijk zou zijn om de volgorde waarover wij het hadden, om te keren. Bovendien zijn bij die omkering de Tweede Kamer, de Eerste Kamer en de regering betrokken en in ieder geval spreken de regering en de Eerste Kamer hier uit dat zij alleen maar in zeer uitzonderlijke gevallen tot die omkering willen komen.

De heer **Dölle** (CDA): U zegt dat de regering, de Tweede Kamer en de Eerste Kamer daarbij betrokken zijn. Dat is zeker het geval, maar het ontbindingsbesluit wordt door de regering genomen. De laatste keer werd een zodanige dag gekozen dat het voor de denkbeeldige groepen en mensen die zich in verband met een bepaald punt wilden organiseren, niet meer mogelijk was om iets te doen.

Minister **Ter Horst**: Over dit punt, dat door de heer Rehwinkel en anderen is aangeroerd, kom ik nog te spreken.

De heer Rehwinkel vroeg of de regering zichzelf niet in tijdnood heeft gebracht door te wachten met indiening van het voorstel in eerste lezing. Hij heeft zelf al aangegeven wat de reactie was. De uitspraak van de Raad van State kon op verschillende manieren worden opgevolgd: wel of geen rechterlijke toetsing vooraf. Ik herinner aan wat na verdere studie is gebeurd. Misschien had achteraf gezien alles sneller gekund, maar nogmaals, het is moeilijk om op de val van een kabinet te anticiperen.

De heer Rehwinkel vroeg voorts of de regering bereid was om in afwachting van het advies van de staatscommissie zonder uitzondering voorlopig de staatsrechtelijke praktijk te volgen. Die praktijk houdt in dat verklaringswetten bekend worden gemaakt voordat het besluit tot ontbinding van de Tweede Kamer wordt aangekondigd. Laten wij er overigens van uitgaan dat de staatscommissie de kwestie van de grondwetsherziening zal bestuderen. Straks kom ik nog te spreken over de staatscommissie. Wat de vraag van de heer Rehwinkel betreft: nogmaals, ik vind dat echt de meest wenselijke situatie, maar

iets anders vind ik om ons daaraan qua tijd te binden. Ik weet wel wanneer de staatscommissie wordt ingesteld, maar het is volstrekt onduidelijk wanneer zij advies uitbrengt. Ik vind het daarom wat ver gaan om ons op dat punt aan een tijd te binden, maar nogmaals, ons streven is erop gericht om te voorkomen dat de situatie die wij kenden bij de twee grondwetswijzigingen waarover wij vandaag spreken, zich nog een keer voordoet.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Dan hebben wij het over de situatie van 2006. Wil de minister daarover iets concreter zijn. Ik heb de tijdsaanduiding gegeven. Er zijn jaren verstreken voordat daadwerkelijk actie werd ondernomen. Dus de vraag is of in dat soort gevallen de aard van de grondwetsherziening het toelaat om een uitzondering te maken op de staatsrechtelijke praktijk.

Minister **Ter Horst**: Nogmaals, zoals het is gebeurd in het verleden is het niet in strijd met de Grondwet en dat vindt de Raad van State ook. Is het een wenselijke praktijk? Nee. Willen wij die praktijk continueren? Nee. Nogmaals, de inspanning van de regering zal erop gericht zijn dat een dergelijke situatie niet meer zal voorkomen. Het gaat mij iets te ver dat aan een termijn te binden, omdat wij niet weten op welke termijn de betrokken commissie advies heeft uitgebracht.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): U zegt eigenlijk dat de praktijk van 2006 geen herhaling verdient.

Minister **Ter Horst**: Dat klopt.

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Al in 2003 constateerde de Raad van State dat er actie moest worden ondernomen, terwijl dat pas jaren later gebeurde.

Minister **Ter Horst**: Dat verdient geen continuering.

De heer **Rehwinkel** heeft gevraagd of het de bedoeling van de grondwetgever is dat een- en dezelfde Kamer de tweede lezing behandelt. In artikel 137, lid 4 wordt het begin van de procedure van de tweede lezing beschreven, nadat de nieuwe Tweede Kamer is samengekomen. Maar dat artikel beschrijft niet het verloop van die procedure. Het is daarom niet uitgesloten dat verdere behandeling door een Kamer wordt gedaan die niet direct volgt uit de grondwetsverkiezingen. Dat is niet iets fantastisch, maar je moet wel bedenken wat het alternatief is -- uiteraard heeft de heer **Rehwinkel** dat gedaan -- namelijk dat je de hele procedure vanaf de eerste lezing weer moet herhalen. De retorische vraag is of dat wenselijk is.

Het is van groot belang dat de kiezersraadpleging een waarborg is die onder omstandigheden haar volle betekenis kan herkrijgen. Maar het kan zich voordoen dat de kracht van die raadpleging sterk aan betekenis inboet, zeker in het geval grondwetsverkiezingen samenvallen met gewone verkiezingen. Met andere woorden: dat de wijziging van de Grondwet niet

zo'n vreselijk grote rol speelt bij die verkiezingen. Ik vind echter dat dat niet doorslaggevend mag zijn. Niet voor niets kunnen mensen zich in een dergelijk geval kandidaat stellen. Ik weet niet of het vaak gebeurt en misschien is het belang van die grondwetswijziging ten onrechte niet groot genoeg om daarvan de kandidaatstelling te laten afhangen, of zelfs om dat in de verkiezingen een rol te laten spelen. Maar de mogelijkheid moet blijven bestaan, wat een belangrijk punt van overweging moet zijn.

Is de regering bereid zonder uitzondering de voorstellen voor tweede lezing in te dienen op de dag waarop de nieuw verkozen Tweede Kamer voor het eerst bijeen komt? Ja, dat is zeker de bedoeling. Ook hiervoor geldt dat er absoluut een inspanningsverplichting is om dat te doen. Je kunt je een situatie voorstellen waarin die mogelijkheid zich praktisch niet voordoet, en dan moet je je afvragen hoe je dat probleem oplost. Ook daar is de inzet om die voorstellen voor tweede lezing in te dienen op de dag waarop de nieuw verkozen Tweede Kamer voor het eerst bijeenkomt. Dat zal bijna altijd mogelijk zijn, behalve als het eerste knelpunt waarover wij het net hadden, zich heeft voorgedaan. Dan heb je een kans dat het tweede knelpunt, dus niet-indiening op de eerste dag, zich ook voordoet.

De heer **Hermans** heeft gevraagd waar het accent van de functie van de commissaris van de Koningin ligt: op rijksniveau of op provinciaal niveau. Hij suggereerde een beetje dat wij met de nu voorliggende wijziging van de Grondwet moeten wachten op de afspraken die daarover zijn gemaakt. Het laatste wil ik niet volgen. Ik zit op dit moment midden in een gesprek met commissarissen van de Koningin over hun positie. Mijn constatering is dat het zwaartepunt blijft liggen bij de provinciale dimensie van het ambt, en dus niet bij het onderdeel "de commissaris van de Koningin als rijksorgaan". Ik volg daarin het ROB-advies op dit punt. Ik was het overigens niet eens met het ROB-advies waar het sprak over "de burgemeester van de provincie". Dat zou niet de term zijn die ik daarvoor gebruik.

De heer **Hermans** heeft aandacht besteed aan de rol van wethouders in vertrouwenscommissies. Hij vindt dat die rol zwaarder moet zijn. Los van het uit de Grondwet halen van het voorzitterschap van de burgemeester en de commissaris van de Koningin is het zinvol om je af te vragen of het, gezien de rol die de burgemeester al heeft als voorzitter van het college, niet al in de rede ligt dat de positie van een wethouder in de vertrouwenscommissie moet worden versterkt. Ik ben het dus met hem eens dat dat verstandig zou zijn. Eigenlijk is het raar dat een burgemeester voorzitter is van een college van B en W, daar zelfs lid van is, terwijl de wethouders alleen maar een adviserende rol hebben bij de keuze van de burgemeester. Maar als je hem geen adviserend, maar echt lid maakt, is dat wel een moeilijke figuur, aangezien het uiteindelijk de raad is die beslist over de voordracht van de burgemeester, waar het college van B en W niet meer aan te pas komt. Je kunt niet in een voorliggende commissie iemand een stemhebbende rol geven, terwijl in het

uiteindelijke besluit het orgaan waarvan hij onderdeel uitmaakt, namelijk het college van B en W, dat niet meer heeft. Die positie moeten wij inderdaad versterken, maar ik weet nog niet hoe. Ik ben bereid daarover na te denken.

De heer **Hermans** (VVD): Ik begrijp die redenering. In het dualistische stelsel heeft de raad het laatste woord, zodat een stem die in die vertrouwenscommissie een rol speelt, zwaarder kan meewegen. Stel dat het een verdeeld advies is, dan is dat onderwerp van discussie in de raad, en daarmee is datgene bereikt wat ik wil, namelijk volledige afweging. In uw argumentatie kan ik net zo goed het omgekeerde neerzetten.

Minister **Ter Horst**: Ik heb al gezegd dat er veel is te zeggen voor uw redenering. Je zou zelfs kunnen zeggen dat je paritair moet samenstellen. De rol van de burgemeester als voorzitter van de raad is immers even belangrijk als die als voorzitter van het college. Er is nu sprake van een onbalans. Wij gaan daarop studeren.

De heer **Dölle** (CDA): Wij waren indertijd voor een sterkere band met het college. Maar als u een paritaire samenstelling overweegt, komt de vraag naar voren over de invloed op de profielschets.

Minister **Ter Horst**: Dat hangt daar inderdaad mee samen.

De heer **Engels** (D66): Nog een kleine duit in het zakje: ik denk dat de heer Hermans gelijk heeft, omdat de raad uiteindelijk de aanbeveling opstelt en er een beslissende stem vanuit het college in de vertrouwenscommissie aanwezig is. Aangezien het om een aanbeveling gaat, kan de minister alles bekijken, ook wat de rol van wethouders mogelijksterwijs is geweest.

Minister **Ter Horst**: Dat kan, maar ik kan niet verder kijken dan hoe het nu formeel is geregeld, namelijk een adviserende stem.

De heer **Dölle** (CDA): Ik ben altijd geïnteresseerd in de heer Engels op dit punt. Hij zegt dat het om een aanbeveling gaat, waarna de minister kan kijken naar het wethoudersdeel van die commissie, en daaraan gewicht kan hechten. Maar ik heb steeds begrepen van de voorgangers van deze minister dat de aanbeveling over het algemeen wordt overgenomen.

Minister **Ter Horst**: Ja, absoluut. Een oordeel van een wethouder valt niet onder de zwaarwegende redenen, zelfs als dat een minderheidsoordeel zou zijn in de nieuwe constellatie. In het verloop van het functioneren van een burgemeester is het natuurlijk wel van belang dit soort dingen te weten; dat geldt misschien meer voor de commissaris van de Koningin dan voor de minister. Als een wethouder een minderheidsstandpunt inneemt in een commissie dan kan het wel van belang zijn dat je dat weet omdat het voor de toekomstige verhoudingen in een commissie iets zou kunnen

betekenen. In die zin is dat dus interessante informatie maar niet zwaarwegend genoeg om iemand niet bij de Koningin voor te dragen voor benoeming.

De heer Hermans sprak over hoofdstuk 7 van de Grondwet, over de samenhang van tal van aspecten van het gemeentebestuur. Hij suggereert dat wij daar vanuit het oogpunt van de Grondwet naar moeten kijken. Ik heb de neiging om dat te doen vanuit het oogpunt van de Staat van de dualisering. Daar past het beter in. De staatssecretaris zal daar inhoudelijk op ingaan. Van tijd tot tijd vindt er een grondwetsevaluatief onderzoek plaats. De heer Hermans knikt dus hij is daarvan op de hoogte. Daarin zou dit element wél terug kunnen komen. Maar ik voel er niet zoveel voor dat de staatscommissie zich hiermee gaat bezighouden. Mijn voorstel is om deze volgorde aan te houden: eerst kijken wat de staatssecretaris kan doen in het kader van de Staat van de dualisering, en daarna de dingen die daarbij niet aan de orde kunnen komen betrekken bij een evaluatief onderzoek naar de Grondwet.

De heer Hermans vroeg mij of de regering door het aangeven van een aantal data niet erg in de autonomie van de Eerste Kamer treedt. Ik zou dat uiteraard niet durven. Boven het lijstje met data staan de woorden "als ideaal scenario". De heer Hermans wil de regering toch niet ontzeggen om een ideaal scenario voor agendering te schetsen? Dat was immers de bedoeling. Wij vinden het buitengewoon prettig dat in ieder geval het eerste deel door de Eerste Kamer is gevolgd, maar uiteraard is zij vrij om haar eigen orde en agendering te bepalen.

De heer Engels vroeg zich af waarom de regering na aanvaarding van deze grondwetswijziging kiest voor handhaving van het raadsvoorzitterschap van de burgemeester in de Gemeentewet. Daar is ook door anderen over gesproken. De regering heeft niet voorgesteld om het uit de Grondwet te halen omdat zij meent dat de burgemeester die positie niet meer zou vervullen. Ik merk dat er ook in uw Kamer, misschien met uitzondering van de fractie van GroenLinks, op die wijze over wordt gedacht. Wij vinden het namelijk van groot belang dat de burgemeester die positie bekleedt. Het aardige is dat zowel de staatssecretaris als ik daarin een verandering van opvatting heeft meegemaakt. Door de dualisering hadden alle burgemeesters het gevoel dat zij in een spagaat kwamen. Met het ene been stonden zij in de raad en met het andere been in het college. Het is opmerkelijk dat burgemeesters het nooit meer over een spagaat hebben. Dat komt doordat zij beseffen dat zij echt de spin in het web zijn. Iemand had het over drie rollen van een burgemeester maar volgens mij heeft hij er wel meer. De burgemeester is echt de centrale figuur bij het laten functioneren van de processen in een gemeenteraad. Ik doel nu dus niet op de inhoud. Zijn rol als voorzitter van de raad -- dit houdt vaak in dat hij ook voorzitter is van het seniorenconvent, het overleg van fractievoorzitters -- is daarin echt cruciaal. Zo denkt een grote meerderheid van de burgemeesters er ook over.

De roep dat men van het aanvankelijke gevoel van een spagaat wil afkomen hoor je minder en minder. Het uit de Grondwet halen is alleen maar voorgesteld omdat wij van mening zijn dat het hier geen grondwettelijke kwestie betreft. Dat kun je prima in de Gemeentewet regelen. De regering zal ook geen voorstel doen om dat te veranderen. Iemand sprak nog over de verhouding 69-68. Ik bedoel het niet flauw, maar het was wel een motie en ik durf achteraf de verwachting uit te spreken dat het kabinet deze motie niet had uitgevoerd als zij was aangenomen.

De heer **Engels** (D66): Op dit laatste hoef ik niet te reageren.

Minister **Ter Horst**: Dat hoeft ook niet.

De heer **Engels** (D66): Ik heb aangegeven dat mijn fractie evenmin vindt dat het voorzitterschap van constitutionele orde is. Ik heb zelfs aangegeven dat wij de minister niet zullen vragen om een verandering van de Gemeentewet tot stand te brengen.

Minister **Ter Horst**: Daar heb ik met blijdschap kennis van genomen.

De heer **Engels** (D66): Dat zag ik. Ik wil wel aandacht vragen voor het volgende, en dat was ook de invalshoek van mijn reactie op de memorie van antwoord. Het lijkt mij dat het spagaatgevoel bij de burgemeesters zelf behoorlijk aan het verdwijnen is, maar dat er in de gemeentelijke arena hier en daar andere spelers zijn die vanuit al dan niet juiste opvattingen over dualisme -- dat laat ik maar even in het midden -- heel sterke gevoelens hebben. Ik denk dat dit met de motie-Heijnen te maken had: hoe wordt vooral in de gemeenteraad tegen het voorzitterschap door de burgemeester aangekeken? Ik stel vast dat daar in gemeenteland in den brede genuanceerd over wordt gedacht.

Minister **Ter Horst**: Daar heeft de heer Engels gelijk in. Hij heeft ook gelijk als hij zegt dat niet alleen de burgemeester schakelfuncties heeft, maar ook wethouders. Dat is zo. Overigens is dat per gemeente verschillend. Wij zijn het in ieder geval eens over het feit dat de schakelfunctie van de burgemeester sinds de dualisering is toegenomen. Dat is onomstotelijk waar. Dat is gebeurd.

De heer **Engels** (D66): De minister heeft daarbij benadrukt dat het gaat om de procesmatige kant van de zaak. Ik zelf heb gesproken over de politieke dimensie, de bestuurlijke dimensie en de ambtelijke dimensie. Wil de burgemeester de procesmatige rol met statuut en draagvlak kunnen blijven spelen, dan is het juist zaak dat hij de wethouders stimuleert om de schakelfunctie vooral op het beleidsmatige, inhoudelijke en politieke niveau uit te oefenen. Dat zou ik denken.

Minister **Ter Horst**: Ja. Ik ben het daarover met de heer Engels eens. Er wordt ook wel eens verwezen naar de organisatie op rijksniveau: het zou ondenkbaar zijn dat de minister-president voorzitter

is van de Kamer. Dat denk ik overigens ook, maar dat is toch een heel andere situatie. Misschien moeten wij dat niet nu doen, maar het is interessant om de verschillen en overeenkomsten tussen Rijk en gemeente nader te beschouwen. Het leuke is immers dat de dualisering vaak tot stand is gekomen met het rijksniveau als voorbeeld. Mijn ervaring is dat het Rijk veel monistisch is dan de meeste gemeenten, terwijl de procedures bij het Rijk weer veel dualistisch zijn. De voorzitter van de Kamer is namelijk lid van de Kamer en is niet de minister-president. Het is heel interessant hoe die verschillen en overeenkomsten vorm hebben gekregen.

Mevrouw Ten Horn heeft gevraagd naar de visie op de openbare orde en veiligheid als portefeuille van de burgemeester. Deze wordt op dit moment in samenwerking met de VNG ontwikkeld. Ik verwacht dat wij daarmee na het zomerreces klaar zijn. Uiteraard ben ik bereid om de Kamer een afschrift van het resultaat toe te sturen. Net als op het VNG-congres wil ik ook hier zeggen dat ik vind dat het niet zo nodig is dat er voor burgemeesters allerlei bevoegdheden bij komen, maar ik verwacht wel dat de ontwikkeling zo zal zijn dat wij behoefte zullen hebben aan sterke burgemeesters. Daar wordt in burgemeesterland verschillend over gedacht. Er zijn burgemeesters die zich meer zien als de sociale figuur en er zijn burgemeesters die vinden dat zij op een aantal dossiers echt de regie moeten nemen. Mijn opvatting is dat de laatste figuur, dus hij die de regie neemt, vaker zal gaan voorkomen.

Mevrouw Ten Horn en de heer Engels hebben nog gevraagd naar de staatscommissie. Ik ben op dit moment bezig met de invulling van de staatscommissie. Zoals wellicht bekend, is er een advies van de Raad van State. Dat is op dit moment nog niet openbaar, maar ik denk dat wij de commissie dit najaar kunnen instellen. Zij zal worden gevraagd ook te adviseren over de herzieningsprocedure van de Grondwet.

De opdrachtverlening aan de commissie komt nog in de ministerraad en in de Tweede Kamer aan de orde. Wanneer een en ander precies is afgerond, weet ik niet, maar ik vrees dat dit niet voor de zomer lukt. Dat zal het najaar worden.

De heer Holdijk was eigenlijk de enige die, namens twee partijen, zei dat hij geen voorstander is van het uit de Grondwet halen van het voorzitterschap van de gemeenteraad of provinciale staten. Ik respecteer dat standpunt. Ik denk dat de argumenten uitgebreid zijn gewisseld. Hij zei dat het voorzitterschap een wezenlijk onderdeel is van het werk van een burgemeester. Dat zijn wij met elkaar eens, maar ik ben van mening dat je dit niet noodzakelijkerwijs in de Grondwet hoeft te regelen.

De heer Holdijk heeft gezegd dat het in 1983 om strategische redenen in de Grondwet is opgenomen, maar dat er geen strategische redenen aanwezig zijn voor de deconstitucionalisering. Dat ben ik met hem eens. De regering legt dat niet om strategische redenen voor, maar omdat het niet noodzakelijk is om het op die wijze te regelen. Het is niet om strategische of praktische redenen, maar misschien meer principiële.

De heer Thissen heeft gevraagd waarom bij de invulling van het raadsvoorzitterschap wordt vastgehouden aan een uniforme regeling voor alle gemeenten en of dat niet aan de raad kan worden overgelaten. Daar voel ik eerlijk gezegd helemaal niets voor. De minister-president heeft recent ook iets gezegd over differentiatie tussen gemeenten. Ik ben daar niet tegen, maar ik ben geneigd om deze te beperken tot de uitvoering van zaken. Maar goed, die discussie krijgen wij nog. Dat is overigens een onderwerp dat binnen de portefeuille van de staatssecretaris valt. Wij zijn het erover eens dat je dit soort belangrijke zaken niet op verschillende manieren moet regelen voor verschillende gemeenten. Wij hechten eraan dat er geen kans ontstaat op een janboel in bestuurlijk Nederland. Niet dat de heer Thissen dit suggereerde, maar veiligheidshalve kiezen wij ervoor om dit voor het hele land op dezelfde wijze te regelen.

De heer Thissen heeft gevraagd of de dualisering dwingt tot het beëindigen van het voorzitterschap van de burgemeester. Ik ben daar uitgebreid op ingegaan. Ik kijk nog even of ik recht heb gedaan aan zijn inbreng. Hij heeft gesproken over die spagaat.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ja, u bent er inderdaad uitgebreid op ingegaan, maar vanuit de positie van de burgemeester, terwijl ik het vooral benaderde vanuit de toegenomen kracht van de gemeenteraad, die in het dualisme een zelfbewustere en onafhankelijker rol heeft gekregen ten opzichte van het college van burgemeester en wethouders. Ik merk dat hierover in de Vereniging voor Raadsleden een discussie is. Zij willen agenderen dat de raad uit zijn eigen kracht en uit zijn eigen midden een voorzitter kan kiezen.

Minister **Ter Horst**: Ja, het is juist dat dit speelt, maar het is aan ons om een beoordeling te maken van wat wij zwaarder vinden wegen. Het hele kabinet is van mening dat het verstandiger is om iemand die een wat onafhankelijke positie inneemt en boven de partijen staat, die rol te laten vervullen dan dat je iemand uit de raad dat laat doen. Ik geloof dat de vergelijking met het rijksniveau niet opgaat. Ik spreek maar niet over de voorzitter van de Eerste Kamer, want daar weet ik te weinig van.

De **voorzitter**: Dat zou ik niet doen, als ik u was.
**

Minister **Ter Horst**: Nee, dat durf ik ook niet met u tegenover mij. De positie van de voorzitter van de Tweede Kamer is wat onafhankelijker ten opzichte van de Kamer dan je in de gemeente zou kunnen realiseren. Wij hebben dat ook meegemaakt, want de vervangende voorzitter is een lid van de raad. Dan zie je dat zo'n persoon nogal eens in een wat moeilijke positie terechtkomt. Je mag niet voor anderen praten, dat weet ik, want dat wordt gezien als betuttelend, maar onze beoordeling is dat het in het belang van Nederland is om deze positie te laten vervullen door iemand die een onafhankelijke positie inneemt en boven de partijen staat.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Toch is dit een heel bestuurlijke reactie. Dat kan niet anders, want u bent bestuurder van dit land, maar er spreekt wel een bepaalde opvatting uit over de kracht van de lokale volksvertegenwoordiging. Daarover wil ik in een ander verband wel met u doorpraten, want dat is buiten de orde. Het dualisme was bedoeld om de lokale volksvertegenwoordiging meer kracht te geven. Mijn private opvatting is dat dit is mislukt, maar als dat de bedoeling is, geldt: wie A zegt moet ook B doen. Dan is dit een consequentie.

Minister **Ter Horst**: Nogmaals, ik respecteer uw opvatting. Ik denk dat de positie van de gemeenteraad absoluut is versterkt door de dualisering. Het doet nu helemaal niet ter zake of je daar gelukkig mee bent of niet. Dat was de bedoeling van de dualisering en dat is ook gebeurd. Je merkt ook dat raadsleden een autonomere positie innemen tegenover het college van B en W. Er wordt niet voor niets gesproken over "duellisering", een bekende flauwe woordspeling. Ik denk dat het feit dat de burgemeester voorzitter is van dat gezelschap, niet beperkend werkt op die zelfstandige positie van de gemeenteraad. Ik denk dat inwoners van een gemeente het buitengewoon waarderen als er op een ordelijke manier wordt gewerkt. Dat is van groot belang voor hun oordeel over het lokaal bestuur. Onze opvatting is dat een burgemeester in die positie daar echt aan meewerkt.

U zei op een bepaald moment: het kan toch niet zo zijn dat een burgemeester voorzitter is van een orgaan dat hem ook controleert. Ik begrijp uw redenering, maar de burgemeester is geen lid van de gemeenteraad. Dat is wel een groot verschil. Hij is er voorzitter van, maar geen lid. Je ziet vaak dat de keten even wordt omgehangen, als het beleidsterrein van de burgemeester aan de orde is. Dat is ook goed, want dan is de ordelijkheid weer terug. Dan wordt het voorzitterschap door de waarnemend voorzitter ingenomen en is de burgemeester vrij om zijn portefeuille te verdedigen.

De heer **Hermans** (VVD): Voorzitter. Ik ondersteun de opvatting van de minister dat de burgemeester bij de dualisering meer de regie neemt, zonder over de wethouders heen te lopen. Ik kan mij voorstellen dat het juist dan van groot belang is om de burgemeester het voorzitterschap van de raad te laten behouden. Dat is essentieel. Een raadslid zit in een veel lastigere positie, omdat hij altijd als lid van een politieke partij bij een stemming zijn oordeel moet vellen. Anders dan in het parlement moet het mogelijk zijn om een onafhankelijke voorzitter te hebben.

Minister **Ter Horst**: Voorzitter. De heer Dölle suggereerde dat er wel sprake zou zijn van strijdigheid met de Grondwet bij de gekozen werkwijze bij deze voorstellen, als het onderwerp maar belangrijk genoeg is. Ik ben van mening dat je niet door de zwaarte van een voorstel kunt spreken van strijdigheid met de Grondwet, zoals

een van de interrumpanten zei. Iets is strijdig met de Grondwet of niet. In dit geval is dat niet zo, ook niet bij een zwaarder onderwerp. Dat wil zeggen dat je niet in het ene geval kunt zeggen dat het toch acceptabel is, bij wijze van uitzondering, terwijl je in het andere geval zegt: dit kan toch echt niet.

De heer **Dölle** (CDA): Het draait in dit geval om het passief kiesrecht als grondrecht. De manier waarop hierbij is geopereerd, is in een aantal gevallen bij een grondwetsherziening een aanvaardbare inperking. De regering kiest de ontbindingsdatum en heeft in het algemeen de regie bij de ontbinding. Wanneer er bij een zware situatie een interventie plaatsvindt in dat traject doordat het kabinet valt, heeft de regering een keuze. Zij kan de ontbindingstermijn beïnvloeden en deze verderop stellen, zodat burgers zich kunnen mobiliseren. Een andere mogelijkheid is dat de regering wacht met de tweede lezing. Ik noemde als voorbeeld van een zware situatie de afschaffing van Friesland. Als de regering dan toch doorzet, kan ik mij voorstellen dat het passieve kiesrecht daardoor zo zwaar wordt ingeperkt dat het op gespannen voet komt te staan met dat grondrecht en dus met de Grondwet. Ik wil wel voorzigtigere termen gebruiken, zoals ook de Raad van State overigens vaak doet, maar het begint dan te wringen. Dat gevoel zit ook bij de regering, die dit ook zo lang mogelijk wil vermijden. Daar ging het mij om.

Minister **Ter Horst**: Mijn waarschuwing is alleen: laat het niet afhangen van een onderwerp om te zeggen dat iets in strijd is met de Grondwet, of voor mijn part op gespannen voet staat met de Grondwet. Voor u is de opheffing van Friesland belangrijk, maar voor anderen is dat weer een ander onderwerp. Dan kom je in onmogelijke discussies terecht. Volgens mij zijn wij het er wel over eens dat datgene wat nu is gebeurd, al een beetje op gespannen voet met de Grondwet staat en dat het niet in strijd is met de Grondwet. Dat eerste willen wij voorkomen. Dat geldt eigenlijk voor alle onderwerpen.

De heer **Dölle** (CDA): Ik kom daar in tweede instantie op terug.

*N

Staatssecretaris **Bijleveld-Schouten**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng in eerste termijn. De meeste sprekers hebben vandaag hun instemming betuigd met het onderdeel waarover ik het vooral wil hebben, het kiesrecht van curandi. De heren Hermans en Rehwinkel hebben er zelfs helemaal geen opmerking over gemaakt, behalve dat zij het er inhoudelijk mee eens zijn. Ik wil daar nog een paar opmerkingen over maken en dan de vragen zo kort mogelijk beantwoorden.

Het gaat vandaag inderdaad misschien niet om veel personen, maar het kiesrecht is wel een fundamenteel recht. Het kunnen deelnemen aan het democratische proces is juist voor deze groep een belangrijk teken van hun maatschappelijke

emancipatie. Ik vond het ook goed dat mevrouw Ten Horn, de heer Engels en de heer Dölle uitgebreider op dat aspect ingingen. Het was erg aardig dat de heer Dölle verwees naar Martijn, inmiddels een jongeman, die door de Raad van State in het gelijk is gesteld in zijn beroep tegen de uitsluiting van het kiesrecht. Hoewel de discussie over het uitsluiten van curandi al eerder was gevoerd, kan Martijn toch echt worden aangewezen -- de heer Dölle deed dat heel beeldend, met het kopje thee en alles erbij -- als degene die dit weer op de agenda heeft gezet. De uitspraak was in 2003. Het ziet ernaar uit dat Martijn zijn kiesrecht voor het eerst kan uitoefenen in juni 2009, bij de Europese verkiezingen. Daar had mevrouw Ten Horn gelijk in. Dat zijn dus wellicht niet de eenvoudigste verkiezingen, maar het kan dan wel, althans als wij de door mij voorgestelde procedure zo snel mogelijk volgen. Dan heeft het voor hem zes jaar lang geduurd voordat het uiteindelijk zover is gekomen. Ik denk dat het goed is om dit hier op z'n minst even te benoemen. De parlementaire behandeling heeft niet zo lang geduurd; die heeft uiteindelijk twee jaar geduurd.

Mevrouw Ten Horn vroeg hoe dit gaat gebeuren. Dat stond ook in het al aangehaalde overzichtje van data. Na deze grondwetswijziging moet de Kieswet nog worden aangepast. Dat zal gebeuren door het schrappen van de op zich identieke bepaling daarin, artikel 5b van de Kieswet. Ik ben voornemens om dat met een nota van wijziging te doen in een Kieswetvoorstel dat op dit moment aanhangig is in de Tweede Kamer en dat ook snel kan worden behandeld. Natuurlijk hoop ik dat dit zo snel gaat en dat daar door iedereen aan meegewerkt wordt, zodat juni 2009 inderdaad wordt gehaald. Ik ben in ieder geval blij dat wij vandaag hierover kunnen spreken.

Mevrouw Ten Horn, de heer Engels en de heer Dölle zeiden terecht dat het uitoefenen van het kiesrecht door deze groep door ons heel essentieel wordt geacht. Net zoals andere kiezers moeten zij zelfstandig kunnen deelnemen aan de verkiezingen, waarbij zij hun eigen keuze moeten kunnen bepalen. Mevrouw Ten Horn schetste dat heel goed: deze onder curatele gestelde mensen konden dat niet, maar andere mensen, die in een instelling verbleven, mochten dat wel. Zij schetste dat beeldend vanuit haar eigen ervaring, met voorbeelden van het opslaan van stemkaarten. Daar houd ik mij maar even buiten, want zij had daar zelf ook een oordeel over dat zij niet heeft uitgesproken. De regering vond en vindt dat dit systeem eigenlijk niet deugde, want als je zelfstandig woont, mocht je niet stemmen en als je niet zelfstandig woont, mocht je wel stemmen. Dat is de reden waarom deze wijziging voorligt. Ik denk dat het goed om dat hier nog eens nadrukkelijk naar voren te halen.

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Ik zou dat in die zin willen tegenspreken dat het niet zozeer ging om zelfstandig wonen of niet zelfstandig wonen. Als ik de meeste ouders van curandi goed heb begrepen, vonden degenen die een curatorschap aangevraagd hadden, het niet zo'n groot probleem dat dat

gepubliceerd werd. Van andere wilsonbekwamen hebben de ouders geen curatorschap aangevraagd, omdat zij het heel erg zouden vinden als dat gepubliceerd zou worden in een krant. Dat is het grootste emotionele obstakel voor ouders van wilsonbekwame mensen. Die curandi kunnen dus zelfstandig wonen of in een instelling.

Staatssecretaris **Bijleveld-Schouten**: Zeker. Het is goed dat u dat nog eens aanhaalt. Ik onderschrijf wat u op dit punt naar voren brengt.

Als alles goed gaat, kunnen wij het dus inderdaad snel regelen. Mevrouw Ten Horn vroeg welke maatregelen de minister en de staatssecretaris voor ogen staan om die groep, wat het stemrecht betreft, te bereiken. In haar eigen betoog haalde zij eigenlijk al aan dat op dit terrein de afgelopen jaren verschillende initiatieven zijn genomen door allerlei stichtingen en instellingen die zich met verstandelijk gehandicapten bezighouden. Er is dus al veel aandacht aan besteed. Mevrouw Ten Horn haalde praktische voorbeelden aan over het kiesrecht. Ik zie zelf, wat het voorlichtingsmateriaal betreft, niet zo'n groot onderscheid tussen curandi en de andere wilsonbekwamen. Ik kreeg ook de indruk dat mevrouw Ten Horn dat bedoelde. Het bestaande voorlichtingsmateriaal is ook voor deze groep curandi heel geschikt. Op basis van onze contacten met de belangenorganisaties voor verstandelijk gehandicapten verwacht ik ook dat zij zelf aandacht aan deze nieuwe regelgeving zullen besteden. Ik ben best bereid om daarover met hen contact te hebben.

Mevrouw Ten Horn had het ook over de publieke omroep. Ik zie op zich niet per se een specifieke rol bij het voorlichting geven over verkiezingen, maar wel in het algemeen. Wellicht kan in programma's zoals Knoop in je zakdoek van Teleac, waarin rondom verkiezingstijd altijd aandacht wordt besteed aan actuele onderwerpen, in algemenere zin aandacht worden besteed aan dit feit.

De heer Dölle sprak over het ronselen van volmachten. Hij was blij met de stelling die het kabinet op dat punt heeft ingenomen. Ik merk nog wel op dat ons geen signalen bekend zijn dat dit op grote schaal gebeurt bij deze door de heer Dölle "kwetsbare situaties" genoemde groep, maar dat heeft de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing al eens in een brief aan de Kamer geschreven. Naar aanleiding van het advies van de commissie-Korthals Altes hebben wij wel aangekondigd dat wij in de toekomst bij het uitbrengen van een volmachtstem ook een kopie van het identiteitsbewijs van de volmachtgever vragen. Die kopie zal moeten worden overlegd. Ik denk dat dit een grotere barrière betekent voor eventuele ronselaars van stemmen.

De heren Dölle en Holdijk zijn allebei, zij het kort, ingegaan op de vraag waarom voor dit systeem is gekozen. De heer Dölle vroeg zich af of dit nou zou moeten. Wij hebben daarover schriftelijk van gedachten gewisseld, zei hij. De heer Holdijk vroeg of ik nog iets had toe te voegen aan datgene wat al schriftelijk was gewisseld. Ik

heb daar niets meer aan te voegen. Wij denken dat het belangrijk is om te staan voor deze keuze. Je kunt daar verschillend over denken, ook over de door de heer Holdijk aangehaalde rechterlijke procedure, maar wij hebben deze keuze gemaakt. Ik vind het belangrijk dat de heer Dölle zei dat hij een beetje een ontwikkeling heeft doorgemaakt op dat punt. Daar ben ik blij mee, maar ik heb verder niet veel toe te voegen aan datgene wat al is gewisseld.

De heer Thissen bracht het punt op van het kiesrecht voor 16- en 17-jarigen. Natuurlijk is het een interessant punt om over te discussiëren, ook al heeft het geen directe relatie met het wetsvoorstel dat voorligt. In een aantal Duitse Bundesländer, zoals Nedersaksen en Hessen, is de kiesgerechtigde leeftijd verlaagd tot 16 jaar. Ik weet dat sommige partijen in de Eerste en de Tweede Kamer hier voor zijn. In sommige gemeenten worden 16- en 17-jarigen betrokken bij burgerinitiatieven. Soms gaat het om nog jongere mensen; de minister heeft daarvan een voorbeeld aangehaald. Het hangt een beetje van het onderwerp af. Inderdaad moeten op steeds lagere leeftijd keuzes worden gemaakt. Wij denken dat de jongeren die keuzes ook kunnen maken. De andere kant van de zaak is dat er altijd een belangrijke cesuur is geweest qua leeftijd. Dat heeft te maken met het burgerlijk recht en het volwassen worden, of in ieder geval volwassen heten te zijn. Die leeftijd ligt nog steeds op 18 jaar. Dat is ook een logische leeftijd voor het verwerven van kiesrecht. Ik zie op dit moment geen massale aanranding om die leeftijd te verlagen, wat niet wegneemt dat het denken nooit wordt stopgezet, ook aan onze kant niet. Nu de heer Thissen dit punt zo nadrukkelijk heeft opgebracht, zullen wij er zeker nog eens over nadenken.

Wat betreft de dualisering heeft de minister zojuist de punten met betrekking tot de burgemeester goed aangegeven. Ik ben bezig met het voeren van gesprekken met alle bestuurdersverenigingen om te reflecteren. Verschillende van hen hebben ook rapporten opgesteld, zoals de bestuurdersvereniging van het CDA, van de PvdA, van de ChristenUnie en anderen. Daarin gaat het over de werkdruk van raadsleden et cetera. Gisteren heb ik gesproken met de al eerder aangehaalde Nederlandse Vereniging voor Raadsleden. Verder heb ik gesproken met de Vereniging van Griffiers en de Wethoudersvereniging. Op 25 juni is er een congres waar een van de woordvoerders in deze Kamer het woord zal voeren over dualisering. Wij willen dan met een heleboel mensen uit het land spreken over de vraag waar men tegenaan loopt in de praktijk. Alle facetten komen hierin terug, uitmondend in de Staat van de dualisering, die vlak na Prinsjesdag aan de Kamer wordt aangeboden. Mocht de Kamer nog meer suggesties hebben, dan zijn deze altijd welkom.

*N

De heer **Hermans** (VVD): Ik dank de beide bewindslieden voor hun beantwoording; die was zoals altijd zeer openhartig en duidelijk. Zij hebben mijn fractie duidelijk aangegeven welke conclusies uiteindelijk kunnen worden getrokken. Ik haal er een paar punten uit, in de eerste plaats de verklaringswetten. Wat de minister daarover heeft aangegeven, is duidelijk. Het doet mij soms een beetje denken aan het vastleggen van een worst in de erwtensoep. Dat kan namelijk ook niet, maar je wilt het wel proberen. Wij willen ervoor zorgen dat het blijft bij een optimaal zorgvuldige afweging, zodanig dat ook de bedoeling van de wetgever om te komen tot een zorgvuldige afweging en de discussie ten aanzien van de Grondwet, zoals wij het bedoeld hebben, tot hun recht komen.

In een interruptie ging het even over de opheffing van Friesland. Mocht dat gebeuren, dan kan men ervan overtuigd zijn dat ik in dit huis ongetwijfeld om een spoeddebat zal vragen, en ik hoop dat ik dan wel in de gelegenheid zal worden gesteld om daarover een interpellatie te houden.

De heer **Engels** (D66): Neen!

De heer **Hermans** (VVD): Ik ben het met u eens, het is maar zeer de vraag of dat zo is.

In elk geval doet het voor mij niet ter zake of het gaat om een zware of een lichte wijziging van de Grondwet; een grondwetswijziging is een grondwetswijziging. Op het moment dat wij onderscheid willen maken, krijgen wij te maken met de politieke interpretatie van de vraag hoe wij dat moeten doen. Dat moeten wij niet hebben. Wij moeten zuiver in de leer blijven; dat stond ook in het advies van de Raad van State. Ik ben geen aanhanger van de discussie die professor Van Maarseveen jaren geleden is aangegaan over de vraag of het politiek recht is of staatsrecht. Wat mij betreft gaat het in dit geval om staatsrecht, en wij moeten consequent vasthouden aan datgene wat wij daarover hebben afgesproken, niet omdat ik zozeer voor het behoud van allerlei dingen ben, maar omdat ik meen dat wij niet over niks praten als wij het hebben over de Grondwet.

Wat betreft de commissaris van de Koningin vind ik dat het zwaartepunt ligt bij de activiteiten voor de provincie, maar daarmee wil ik niet verhalen dat ik het ook van groot belang vind dat betrokkene rijksorgaan is en ervoor zorgt dat het bestuur in de provincie goed verloopt. Dat kan betekenen dat hij ingrijpt voordat de problemen in de gemeente zich voordoen. Daarom zie ik de rijkstaak van de commissaris van de Koningin nadrukkelijk in een verhouding van 10 tot 20%. 90 tot 80% werkt betrokkene voor de provincie en een klein stukje voor het Rijk. Het is van heel groot belang dat de minister van BZK in de CdK iemand heeft die zij kan aanspreken op de bestuurbaarheid van de provincie.

Ik dank de minister voor haar opmerking over de vertrouwenscommissie. Ik vind het terecht dat je dan ook over de profielschets moet praten. Ik wacht het met grote belangstelling af, omdat er ook op dit punt meer balans kan komen in de dualisering tussen college en raad en in de

bijzondere positie van de burgemeester. Ik blijf die koesteren, omdat ik denk dat dit toch iets is wat wij niet zomaar aan de kant moeten schuiven met welk idee over welke verkiezing dan ook.

De staatssecretaris heeft gesproken over de dualisering. Ik neem aan dat het niet alleen over de gemeente gaat. Ik heb ooit eens een rapport geschreven over de dualisering bij de provincies, in de trant van: je hebt gras gezaaid en voordat het is opgekomen, trek je het eruit om te kijken of er wortels aan zitten. Dan groeit het niet zo goed meer, dus laat het maar even gaan. Het is ook een kwestie van wennen. De gemeenten zijn verder met de dualisering dan de provincies. Ik ben zeer benieuwd naar de evaluatie van de dualisering. Mijn fractie kan zich erin vinden als dit aan de orde komt bij het evaluatief onderzoek ten aanzien van de Grondwet. Kortom, de VVD-fractie steunt beide wetsvoorstellen die voorliggen.

*N

De heer **Rehwinkel** (PvdA): Voorzitter. Als het absoluut aantrekkelijke van mijn lidmaatschap van de Eerste Kamer tot nu toe beschouw ik het feit dat wij allen onze eigen ervaringen meebrengen. Als dan bij de beantwoording blijkt dat het zeer behulpzaam is dat ook de leden van het kabinet dat doen, dan mogen wij daar in zekere zin dankbaar voor zijn. Zo zal de minister zelf misschien hebben meegemaakt dat de ambtsketen daadwerkelijk bij de plaatsvervangend raadsvoorzitter werd omgehangen. Een paar weken geleden vond men het in mijn raad wel wat al te omslachtig dat die ketting elke keer op en neer ging, maar ook daar is het inderdaad zo dat, als de eigen portefeuille van de burgemeester aan de orde is, er een plaatsvervangend voorzitter kan optreden.

Ik heb behoefte om nog iets over de kwestie van de verklaringwetten te zeggen. De minister zegt dat in het dictum van het advies van de Raad van State staat dat het ter hand kan worden genomen, in iets andere bewoordingen, en dat de Raad van State daarmee zegt dat er geen sprake is van inconstitutionnalité. Ik geloof dat men dat enigszins in het midden heeft gelaten. Zo nadrukkelijk heeft de Raad van State dat niet gezegd. Het is door anderen wel gezegd. Er is dus reden om voorzichtig te zijn en voor de eerstkomende tijd, zo lang de discussie nog loopt, terughoudend te zijn.

Ik vond het waardevol dat de minister geen andere omstandigheden kon bedenken dat de val van een kabinet. Zij heeft ook gezegd dat de praktijk van 2006, toen de val van een kabinet aan de orde was, en met name ook de termijnen die in 2006 aan de orde waren, geen herhaling verdienen. Zij heeft bovendien gezegd dat de mogelijkheid van kandidaatstelling moet blijven bestaan. Dat is waar het parlement in de toekomst op moet toetsen bij het in behandeling nemen van voorstellen tot grondwetsherziening. Sommigen neigden naar toetsing naar de aard van de grondwetswijziging. Ik ben het met de minister eens dat wat de een niet belangrijk vindt, de ander juist wel belangrijk kan

vinden. Dat is ook weer reden tot voorzichtigheid en terughoudendheid.

Ik wil bij het kabinet bepleiten om te laten zien, ook bij de eerstvolgende gelegenheid, dat het dit pleidooi van de Raad van State daadwerkelijk serieus neemt. De heer Dölle zei al dat er sprake is van de inperking van het grondrecht van het passief kiesrecht. Daar moet buitengewoon omzichtig en voorzichtig in worden opgetreden.

Ik kom nu op het handhaven van het raadsvoorzitterschap. De minister merkte de burgemeester aan als de spin in het web. Ook ik heb de gedachteontwikkeling doorgemaakt die beide bewindslieden hebben doorgemaakt. Ook ik heb er ooit anders tegenaan gekeken, maar ben op grond van de ervaring die ik heb mogen opdoen tot mijn huidige positie gekomen. Ik vond het plezierig om te horen dat de fractie van D66 voorlopig geen initiatief neemt op dit terrein. Ik denk ook dat wij het onderwerp nu even moeten laten rusten. Ook met het oog met het vervolg op de avond zou ik het bijna spelbederf vinden als de opvatting zoals die uiteindelijk bij de regering is gebleken, zoals die uiteindelijk ook bij de Tweede Kamer is gebleken en zoals die zeker vandaag hier in de Eerste Kamer is gebleken ten aanzien van continuering van het raadsvoorzitterschap van de burgemeester voorlopig niet de lijn zou zijn.

Ik verheug mij er vooral op om ook nieuwe creatieve gedachten in het kader van de Staat van de dualisering en de grondwetsherziening te horen. Het zou bijna jammer zijn als ook zo'n discussie weer in dit teken zou staan. Daar is al zo vaak een gebrek aan. Ik heb ook de gedachte over de verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd al ik weet niet hoe vaak voorbij horen komen. Laten wij vooral hopen op creatieve nieuwe gedachten bij wat ons nu verder te wachten staat.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik dank beide bewindslieden oprecht voor de plezierige en zeer inhoudelijke wijze waarop wij het debat over deze grondwetsherzieningen hebben kunnen voeren. Er zijn er een paar goede afspraken gemaakt en er zijn heel belangwekkende visies uitgewisseld. Dat deed mij deugd. Ik zal mij zeer sterk beperken in mijn opmerkingen.

Ik kan het niet nalaten om nog even iets over de burgemeester te zeggen. Ik denk dat de positie van de burgemeester, vooral waar het gaat om het raadsvoorzitterschap en de relatie met het duale stelsel, in dit debat nog wat scherper is geanalyseerd. Daar kan ik de heer Rehwinkel wel in volgen. Ik denk dat dit alleen maar winst is en dat wij dit kunnen meenemen in andere processen, bijvoorbeeld de al zo veel besproken Staat van de dualisering.

Het is duidelijk dat er verschillende percepties bestaan over de centrale rol en de schakelfunctie. Daar hebben wij over gesproken en daar waren wij het over eens. Ik heb nog wel een heel aardige paradox ontdekt, namelijk dat de CDA-fractie het nu kennelijk heel belangrijk vindt wat de burgers vinden van de rol van de burgemeester. Zij

vragen om die eigenstandige voorzittersrol. Het feit dat gemeenteraden daar soms een wat andere opvatting over hebben, moet daarvoor wijken. Ik heb daar heel goede nota van genomen. Het is een leuke paradox en wij democraten houden van paradoxen.

De heer **Dölle** (CDA): Dat laatste is bekend. De CDA-fractie heeft altijd rekening gehouden met de wijze waarop zaken door de ingezetenen worden ontvangen, ook in debatten rondom de dualisering. Het is onze ervaring dat ingezetenen nooit de straat opkomen om een uit de raad benoemde voorzitter te bepleiten, maar er vertrouwen in hebben dat de historische burgemeester -- die hebben wij nu zo'n twee eeuwen -- de raadsvergaderingen onpartijdig, zelfs bovenpartijdig als dat kan, leidt. Dat heb ik genoemd als een van de zes of zeven argumenten waarom je blij kunt zijn dat de burgemeester voorzitter blijft.

De heer **Engels** (D66): Dat klopt. Het is genoemd en ik heb daarvan gezegd wat ik heb gezegd.

Het is inderdaad de vraag -- dat is ook weer zo'n paradox -- of de positie van de gemeenteraad nu werkelijk wordt versterkt als iemand uit de gemeenteraad zelf er voorzitter van zou worden. Ik denk overigens dat wij dat uniform zouden moeten doen voor de gemeenten. Ik ben daar op dit moment niet van overtuigd. Onder andere daarom heb ik er niet voor gepleit om onmiddellijk een wetgevingstraject in gang te zetten. Ik maak er nog één opmerking bij, wat meer theoretisch vanuit het perspectief van systeemconformiteit. De heer Thissen heeft wel een punt op dit terrein. Dualisering kan worden beschouwd als ontvlechting, als het uit elkaar trekken van institutionele ambten. Overigens is dualisering niet alleen institutioneel, maar ook functioneel want ook bevoegdheden zijn uit elkaar getrokken. Vanuit het oogpunt van dualisering als ontvlechting, zou men vanuit een systeemconforme gedachte betrokkenheid vanuit het ene kamp met het andere moeten zien te vermijden. In die theoretische zin is het raadsvoorzitterschap van de burgemeester wel problematisch. Of het zo problematisch is dat onmiddellijk alle zeilen moeten worden gehesen om daar verandering te brengen, is een andere vraag. Het landelijke model dat wij hebben, speelt daar overigens volstrekt geen enkele rol in. Dat ben ik helemaal met de bewindslieden eens.

Mijn laatste punt betreft de staatscommissie. Ik kan het volgen dat eerst de Staat van de dualisering komt en het grondwetsevaluatieve onderzoek. Dat is buitengewoon belangwekkend. Ik wist niet eens dat het bestond, dus ik heb weer wat geleerd. Ik heb mijn volgende vraag al zo vaak gesteld, maar ik krijg steeds geen antwoord. Het is een volstrekt apolitieke vraag. Het gaat om het belang van het decentrale bestuur en het belang van een goede Grondwet. Het is mogelijk dat tijdens de grondwetsevaluatie de staatscommissie met iets komt. Dan hebben wij toch misschien de boot gemist. Het echte argument waarom dit niet op zijn minst serieus bekeken zou moeten worden waar

het gaat om te nog te verlenen opdracht aan de staatscommissie, heb ik nog niet gehoord. Ik zou iets positiever willen horen dat de bewindslieden het willen overwegen, dat zij het niet eens zo'n onbelangrijk punt vinden, maar dat zij niet kunnen toezeggen dat het er ook echt in de opdracht komt. Dan ben ik al een heel eind.

*N

Mevrouw **Ten Horn** (SP): Voorzitter. Ik wil de minister en de staatssecretaris heel hartelijk danken voor de heldere antwoorden. De visie op de betekenis van de rol en de positie van de burgemeester wordt ontwikkeld en wordt na de zomer uitgebracht. Daar zijn wij echt blij om, zeker gelet op de discussie die vanmiddag hierover is ontstaan met onder anderen collega Hermans. Het is een zaak van vasthouden aan wat de minister drie maanden geleden al in dit huis heeft aangegeven. De gemeenteraad is met uiteraard de sollicitatiecommissie uiteindelijk op zoek naar de meest geschikte burgemeester voor de desbetreffende lokale situatie. Dit geldt idem dito voor de commissaris van de Koningin voor de desbetreffende provincie. De minister neemt in ieder geval een voorschot op de visie over een sterke burgemeester. Ik hoop dat zij daarbij overeind houdt dat het uiteindelijk de lokale sollicitatiecommissies zijn die op zoek zijn naar de voor hen geschikte persoon.

Dit najaar is er ook de opdracht aan de genoemde staatscommissie voor de Grondwet. Die komt zowel in de ministerraad als in de Tweede Kamer aan de orde. Dat vinden wij een heuglijk feit.

De eerste grondwetswijziging betreft de curandi. Het is inderdaad heel prettig voor de initiatiefnemer van dit geheel dat na drie verkiezingen op herkenbare niveaus die hij heeft moeten overslaan, dit naar verwachting volgende week een grondwetswijziging met zich brengt. Als de wijziging van de Kieswet ook doorgaat, leidt dat tot de mogelijkheid van stemmen.

Ik vond het erg prettig om te horen dat de minister wil aansluiten bij het voorlichtingsmateriaal dat in de achterliggende tien jaar al ontwikkeld is. Ik mis evenwel in de toelichting in welke mate dit gestimuleerd en gesterkt kan worden door het ministerie van BZK en in het onderwijs en via Volksgezondheid in zorginstellingen. In dit verband heb ik ook het ministerie van Justitie genoemd vanwege een beperkte groep curandi. Ziet de minister voor deze ministeries dus geen extra taak weggelegd? Vandaar dat ik ook apart de curatoren en de publieke omroepen genoemd heb. Ik denk namelijk dat het niet alleen gaat om het duidelijk maken. Dat geldt de emancipatie van de wilsonbekwamen zelf; de achterliggende tien jaar is men hiermee bezig geweest. Het gaat mij evenwel om het duidelijk maken aan een breder publiek, in het bijzonder aan de curatoren. In mijn ogen is het een heuglijk alsook historisch feit dat curandi ook het fundamentele kiesrecht krijgen. Graag verneem ik nog de reactie van de minister op dit laatste stukje.

Mijn fractie zal volgende week in ieder geval voor beide grondwetswijzigingen stemmen.

*N

De heer **Dölle** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Ook wij danken uiteraard de bewindslieden voor hun reactie. Ik wil nog enkele punten inbrengen. Het eerste is er een van tevredenheid. Dat overheerst namelijk bij ons. Dat heeft te maken met het feit dat het kabinet ook anders dan bij de eerste lezing nadrukkelijk als motief voor de deconstitutionalisering kiest dat het niet van een constitutionele orde is.

Het stemt ook tot tevredenheid dat de regering meer dan de vorige keer sterk het belang benadrukt van een semi-(half)gedualiseerde omgeving van de burgemeester. Voorts stemt tot tevredenheid dat ook de regering benadrukt dat balkanisering van de bestuurlijke inrichting van gemeenten op het punt van het voorzitterschap van de raad niet gewenst is. Ook dat is winst. Ik herinner mij nog het debat in de nacht van Van Thijn over differentiatie. Daarvoor is de regering overigens niet verantwoordelijk. Dat was indertijd een van de argumenten voor verwerping van het voorstel over het kiezen van de burgemeester.

Over het volgende willen wij graag nog wat nader met de minister van gedachten wisselen. De minister zegt dat je niet kunt kijken naar de zwaarte van het onderwerp, zoals de opheffing van Friesland, om aan de hand daarvan te bepalen of het afwijken van wat de Raad van State adviseert, constitutioneel of inconstitutioneel is. In dat kader werd daarover gesproken. Ik kan mij dat argument wel voorstellen; blijkbaar heb ik niet duidelijk genoeg gemaakt wat ik bedoel. Het CDA bedoelt het volgende. In het (staats)recht komt heel vaak afweging van belangen voor. Onder omstandigheden kan een bepaalde afweging van belangen inconstitutioneel worden. Het belang waar het hierbij om gaat, is het belang dat burgers (passief kiesrecht) zich kunnen organiseren en kunnen ageren aangaande een punt dat in artikel 137 wordt genoemd, dus een punt van grondwetsherziening.

Daar tegenover staat het belang van de efficiency. Als een kabinet (onverwacht) valt, moet je namelijk wachten. De ontbinding geeft die gelegenheid niet. Wij hebben de vorige keer hierover een heel debat gevoerd in deze Kamer. Wij hebben toen gezegd dat het aanvaardbaar is nu de tekst van de Grondwet zich er niet tegen verzet dat in de twee voorliggende gevallen de afweging zo is uitpakend dat het passief kiesrecht de burger materieel is afgenomen ten behoeve van de efficiency. Dit wil niet zeggen dat onder andere omstandigheden die afweging niet inconstitutioneel kan worden. Dat hebben wij bedoeld. Het is inderdaad lastig om te bepalen om welke omstandigheden het gaat. Je zou kunnen zeggen dat, wanneer het om zware onderwerpen gaat -- en dat is wel merkbaar -- en de regering desondanks geen ontbindingstermijn in acht neemt die het voor burgers mogelijk maakt om zich te organiseren, alsook wanneer de regering niet wil wachten, de

afweging tussen enerzijds het passief kiesrecht en anderzijds efficiency op gespannen voet staat met de Grondwet. Dat type afwegingen bijvoorbeeld tussen privacy en andere grondrechten komt vaak voor. Ik noem ook het enquêterecht en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Vanmiddag is dat nog gebeurd, toen het ging over het recht van de oppositie om op gelijke voet aan het debat deel te nemen en het recht van de Kamer om ten behoeve van de orde daar grenzen aan te stellen. Ik doel op het verzoek tot het houden van een interpellatie. Op zich is het dus niet merkwaardig dat in deze arena's belangen worden afgewogen. Het enige wat wij willen zeggen, is dat onder omstandigheden zo'n belangenafweging ook op gespannen voet met de Grondwet kan komen. Graag vernemen wij hierop de reactie van de minister.

In verband met de curandi heeft de staatssecretaris gezegd dat ik een ontwikkeling had ondergaan. Dat lijkt op een zware beschuldiging, maar ik begrijp wat zij daarmee bedoelt. Wij zien ook niet hoe je het anders kunt oplossen. Dat is voor ons ook heel moeilijk. In die zin geef ik de staatssecretaris gelijk.

Ik heb nog een vraag over de staatscommissie en dit hangt half tegen het onderhavige onderwerp aan. Het is toch nog steeds niet zo dat die staatscommissie wat de regering betreft als opdracht een algehele herziening van de Grondwet krijgt, zoals 25 jaar geleden aan de orde was? Ik weet niet of ik te vroeg ben met deze vraag. Dat hoor ik wel.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ook namens mijn fractie spreek ik dank uit voor de adequate en goede beantwoording door beide bewindspersonen.

Wat de 16- en 17-jarigen betreft, wil ik nog wel eens van gedachten wisselen over de volmondige adhesie door de bewindslieden voor zoiets als de derde kamer. Daarover kunnen wij deze week een feestje bijwonen, maar helaas kunnen wij daarbij niet aanwezig zijn. Ik wil voorts niet onderschatten dat je ook op dit punt verschil kunt maken met andere wettelijke regelingen die van kracht is voor personen vanaf 18 jaar. Het grote voordeel zou wel eens kunnen zijn dat, doordat je 16- en 17-jarigen kiesrecht geeft, zij veel eerder ontvankelijk zijn voor maatschappijleer en vragen zoals: waarom de Grondwet, wat zijn daarbij de uitgangspunten, hoe belangrijk is onze democratische rechtsstaat, hoe werkt de parlementaire democratie en hoe werken gemeenteraden enzovoorts? Dat zou voor het draagvlak in deze samenleving voor een democratische gezindheid tal van voordelen met zich meebrengen.

Ik ben de eerste om te erkennen dat een vergelijking van het rijksniveau met het dualisme in gemeenteraden mank gaat. Dat was ook mijn bedoeling niet. Het feit dat het duale systeem op rijksniveau een monistische cultuur kent, heeft niet zozeer te maken met de structuur, maar met de

verworven beheerscultuur van coalitiepartijen en kabinetten om de Tweede Kamer te disciplineren op regeerakkoorden en kabinetsplannen. Dat doet een systeem ontstaan, als ware het monistisch, terwijl het dual is. Ik ben van mening -- omdat ik het van zeer nabij heb meegemaakt in een pilotgemeente in het duale systeem -- dat de bedoeling van het dualisme op lokaalpolitiek bestuursniveau was om de gemeenteraad, de volksvertegenwoordiging, in zijn kracht te zetten, om onderscheidenlijk te zijn van wat je als volksvertegenwoordiger wilt. De volksvertegenwoordiging hoort terug te leggen bij de kiezers, de maatschappelijke organisaties en de individuele burgers van de stad, en hoort minder in te slurpen in het ambtelijke voorbereidings- en uitvoeringstraject van het college van b en w. Daarin hoort juist een waterscheiding te bestaan. Als wij geloven in de kracht van de volksvertegenwoordiging, moeten wij ook kunnen geloven dat de lokale volksvertegenwoordigers uit hun midden een voorzitter kunnen kiezen. Dan maken wij het zuiverder. Ondanks alle prachtige ervaringen van de bewindslieden in een vorig leven als burgemeester in verschillende gemeenten waarin zij deze zaken hebben kunnen scheiden, vind ik het ten principale beter dat de raad uit zijn eigen midden de voorzitter kiest. Tal van gemeenteraden hebben al vanaf 1998, soms zelfs al eerder, ervaring opgedaan door van raadscommissies -- toen nog commissies van advies en bijstand geheten -- een raadslid zelf voorzitter te maken. Het gaat ook wel eens fout, maar meestal zijn die ervaringen uitermate positief. Vanwaar die angst voor het eigen democratische systeem? Wij steunen overigens beide wijzigingsvoorstellen voor de Grondwet van harte.

*N

Minister **Ter Horst**: Voorzitter. De heer Hermans heeft een aantal opmerkingen gemaakt waarmee ik het eens ben, over zorgvuldig omgaan met de verklaringswet en de volgorde die daarin vereist is. Ik ben het ook met hem eens dat het rijksorgaanschap van de commissaris der Koningin van groot belang is.

De heer Rehwinkel heeft gesproken over het dictum van het advies van de Raad van State, waarin de overweging staat om het voorstel van wet te zenden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal nadat aan het vorenstaande aandacht zal zijn geschonken. Als de Raad van State echt van mening was dat de procedure in strijd zou zijn geweest met de Grondwet, zou hij naar mijn mening tot een ander dictum zijn gekomen.

Met de opmerking van de heer Rehwinkel over een zorgvuldige omgang ben ik het geheel eens, net als met de term "terughoudend" die hij gebruikte.

De heer Engels sprak over de institutionele dualisering, die ook betekent dat daarbij het ambtenarenapparaat uit elkaar wordt gehaald. Hij heeft gevraagd of het daarbij niet voor de hand ligt om bij de positie van de burgemeester een dergelijk standpunt in te nemen en of het niet problematisch is om dat niet te doen. Wij zien nu juist de

ontwikkeling dat er gelukkig niet twee gescheiden ambtenarenapparaten ontstaan, maar dat de afspraak wordt gemaakt dat een vrij bescheiden griffie wordt neergezet en dat de ambtenaren werken voor het college en voor de gemeenteraad. Ik zeg dit maar even, omdat anders misschien het beeld ontstaat dat er sprake is van twee gescheiden ambtenarenapparaten. Dat is niet het geval. Die redenering volgend, zijn wij van mening dat het ook voor de positie van de burgemeester in het geheel niet problematisch hoeft te zijn dat die beide aspecten tegenover de raad en het college in zich heeft en houdt.

De heer Engels vroeg of dit kan worden opgenomen in de taakopdracht van de commissie Grondwet. Wij waren even kwijt wat "dit" is. Wat wij wel opnemen, is de kwestie die wij nu bespreken over de totstandkoming van grondwetswijzigingen. Dat zal worden voorgelegd aan de commissie Grondwet, maar niet het punt dat de heer Engels heeft genoemd. Wij hechten eraan om de zaak volgordeachtig aan te pakken, eerst het hele proces waarmee de staatssecretaris bezig is. Als dat niet tot uitsluiting zou leiden, hebben wij nog een evaluatief onderzoek. Dat zou voldoende moeten zijn om het niet in de taakopdracht van de commissie Grondwet op te nemen.

De heer **Engels** (D66): Ik heb al eerder aangegeven dat ik al die redeneringen op zichzelf heel goed kan volgen. Ik heb erop willen wijzen dat de Staat van de dualisering rond Prinsjesdag wordt aangeboden. Hoe het grondwets-evaluatieve onderzoek verloopt, weet ik niet. Daar ben ik heel benieuwd naar. Als de staatscommissie wordt ingesteld in het najaar, als de opdrachtverlening ook in het najaar klaar is en als de staatscommissie na één tot twee jaar met iets komt en er zou in de tussentijd uit de Staat van de dualisering of uit de grondwets-evaluatieonderzoeken blijken dat er toch aanleiding is om te kijken naar hoofdstuk 7, dan hebben wij een slag gemist. Wij zijn namelijk niet jaar in, jaar uit bezig met grondwetsherzieningen.

Minister **Ter Horst**: Dat begrijp ik. U stelt zich altijd buitengewoon constructief op tegenover de regering. Wanneer zou blijken, met name uit het project waarvoor de staatssecretaris verantwoordelijk is, dat daaruit aspecten naar voren komen die duidelijk raken aan de Grondwet, is er zelfs als de commissie dan al begonnen is, volgens mij niets op tegen om de commissie te vragen daarop in te gaan. De commissie krijgt een vrij open opdracht. Er zal niemand wakker van liggen als zij een punt aanraakt waarom wij niet nadrukkelijk hebben gevraagd.

Ik respecteer het standpunt van de heer Dölle over het belang van een onderwerp en aan de andere kant efficiency. Ik heb toch de neiging om andere dimensies te kiezen, namelijk grondwettelijk of niet en acceptabel of niet. Daar komen wij niet uit, maar als wij de wederzijdse standpunten respecteren, is dat ook van groot belang.

De heer **Dölle** (CDA): Respect is er in grote mate. Dat is het punt niet. U zegt aan de ene kant het

belang van het onderwerp en aan de andere kant het belang van efficiency. Nee, ik zei aan de ene kant het grondrecht, het passieve kiesrecht, en aan de andere kant efficiency. Dan is het voorstelbaar dat die zaken worden afgewogen. Efficiency staat niet in de Grondwet, passief kiesrecht wel, maar in het ongeschreven recht wordt aangenomen dat er ook zoets is als efficiency. Dan verzet zich de letter van de Grondwet niet tegen de afwegingen die wij nu hebben gemaakt. Die accepteren wij ook. Het is wel degelijk denkbaar dat dit bij andere afwegingen, van heel andere kabinetten dan dit, wel in het gedrang zou kunnen komen, omdat het kabinet de ontbindingstermijn zo kiest dat het niet meer mogelijk is voor de burgers om zich te organiseren. Dat is nu ook gebeurd.

Minister **Ter Horst**: Wij zijn het helemaal met elkaar eens dat je dat niet zou moeten willen, ook niet voor belangrijke onderwerpen. Het passief kiesrecht is daarvan een onderdeel, nog even los van het inhoudelijke punt waarover het gaat. Maar ook zouden wij het niet moeten willen, zo is mijn stelling, voor de minder belangrijke onderdelen.

De heer Dölle vroeg hoe het staat met de staatscommissie en of deze de opdracht krijgt voor een algehele herziening. Die opdracht krijgt zij niet.

De heer Thissen sprak over disciplineren van de Kamer waartoe coalitieakkoorden zouden strekken. Die opvatting laat ik natuurlijk geheel aan hem. Ik constateer alleen maar dat partijen daaraan zelf meedoen, aangezien het coalitieakkoorden zijn.

Hij heeft nog gesproken over de voorzitter van raadscommissies. Hij gebruikte als voorbeeld dat het heel goed is gegaan dat wethouders niet meer voorzitter van commissies zijn, maar raadsleden. Dat ben ik met hem eens. Dit is een zeer wenselijke ontwikkeling geweest. Dat heb ik ook altijd gevonden. Maar het is wel iets anders dan een burgemeester die voorzitter is van een raad. In het geval van de commissie was degene die politiek-inhoudelijk verantwoordelijk was voor die onderwerpen namelijk ook voorzitter van de commissie. Dat is niet goed. Dat zou ik ook nooit bepleiten. Het aardige wat betreft een burgemeester is dat hij in negen van de tien onderwerpen niet degene is die politiek verantwoordelijk is. Dat is een ander. In mijn gedachtegang is dat een andere situatie.

*N

Staatssecretaris **Bijleveld-Schouten**: Voorzitter. Eerst een opmerking in de richting van de heer Hermans. Wij zullen de Staat van de dualisering breed opzetten. Hij heeft gelijk dat sprake is van fasering als je kijkt naar provinciale staten en gemeenten. Dat betekent dat wij daar ook verschillend naar moeten kijken. De heer Rehwinkel sprak over een creatieve gedachte als het gaat om de dualisering. Ik heb in eerste termijn al aangegeven dat men, als men daarover gedachten heeft, uiteraard mag meedenken. Het lijkt mij goed dat wij ook op een creatieve manier kijken naar het

onderwerp. Als iemand dus suggesties heeft, hoor ik die graag.

Ik hoop met mevrouw Ten Horn dat het voor Martijn en alle andere ondercuratelegestelden wordt geregeld. Mevrouw Ten Horn vroeg nog naar de voorlichting. Ik sluit aan bij het materiaal dat er al is. Daar heb ik al op gewezen. Wij voeren altijd algemene campagnes. Mevrouw Ten Horn heeft ook nog gevraagd naar de rol van de curator. Daar ben ik inderdaad nog niet op ingegaan. De curator heeft een algemene rol als het gaat om de bescherming van curandi. Die rol strekt zich ook uit tot de uitoefening van het kiesrecht. De curator heeft geen formele rol. Er is sprake van een begeleidende en adviserende rol. Daarbij spelen vragen als wat stemmen betekent, hoe je je daarop oriënteert, wat een partij is en hoe je daarover denkt. Wij zullen bezien hoe wij dit in de contacten met andere ministeries wat meer onder de aandacht kunnen brengen. Ik ben in eerste termijn wel ingegaan op de vraag over de publieke omroep. Mevrouw Ten Horn beschouwt een en ander als een historisch feit. Een heleboel mensen die dit raakt, zien het volgens mij ook als een historisch feit dat het kiesrecht nu algemeen is geregeld.

Dan een opmerking in de richting van de heer Dölle. Ik vind het doormaken van een ontwikkeling nooit zo slecht, maar daar kun je een heel debat over voeren. Ik heb wel goed begrepen wat hij bedoelde. Daarover geen misverstand. Dat wil ik dus gezegd hebben, maar daar kunnen wij op een ander moment verder over spreken.

Ik heb inderdaad gezegd, dit in de richting van de heer Thissen, dat ik wil nadenken over wat het kiesrecht voor 16- en 17-jarigen betekent en hoe je daar in bredere zin mee moet omgaan. Ik heb de twee kanten, enerzijds en anderzijds, al wel geschetst. Ik wil er in de toekomst graag verder over spreken. De heer Thissen heeft voorts een aantal suggesties gedaan in de richting van de Staat van de dualisering, ook met het oog op de overgang in de portefeuilles tussen de minister en mij. Ik heb er goed naar geluisterd. Ik heb in eerste termijn al aangegeven dat die veelheid van facetten moet terugkomen in de Staat van de dualisering. Eén van de belangrijke doelen was het anders positioneren van de gemeenteraad, ook wat betreft de kaderstellende rol. Die moet veel nadrukkelijker worden neergezet. Ook dat onderwerp is al uitgebreid aan de orde geweest in de gesprekken die wij voeren. Wij bekijken voorts of de doelen die wij destijds hadden ook worden gerealiseerd. Dat is ook ingebracht door de verschillende organisaties. Dit is één van de onderwerpen die aan de orde komen op het congres van de 25ste. Daar is men altijd welkom om met ons mee te discussiëren.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik dank de minister en de staatssecretaris voor hun reactie in tweede termijn.

Aangezien het Grondwetswijzigingen in tweede lezing betreft, dienen de wetsvoorstellen overeenkomstig onze Grondwet met ten minste tweederde van het aantal uitgebrachte stemmen te worden aangenomen. Ik stel derhalve voor,

volgende week over deze wetsvoorstellen te stemmen.

**

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 18.55 uur.

!Besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden op: 17 juni 2008 (hamerstukken)

Regels voor een Inkomensvoorziening voor Oudere Werklozen (Wet inkomensvoorziening oudere werklozen) (30819);

Wijziging van de Wet Justitie-subsidies in verband met slachtofferhulp en reclassering (31257);

Samenvoeging van de gemeenten Bennebroek en Bloemendaal (31328);

Samenvoeging van de gemeenten Alkemade en Jacobswoude (31329);

23 september 2008

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (30143);

7 oktober 2008 (i.p.v. 24 juni 2008)

Beleidsdebat over Effectiviteitsverantwoording;

b. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen te doen plaatsvinden door de vaste commissies voor

Europese Samenwerkingsorganisaties op 19 juni 2008 (langs schriftelijke weg) en de plenaire behandeling (o.v.) op 7 en 8 juli 2008:

Goedkeuring van het op 13 december 2007 te Lissabon totstandgekomen Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de

Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, met Protocolen en Bijlage (Trb. 2008, 11) (31384, R1850);

Financiën

op 24 juni 2008:

Wijziging van een aantal belastingwetten en enkele andere wetten (31404);

Justitie

op 1 juli 2008:

Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Gerechtsdeurwaarderswet in verband met de bevoegdheid van deurwaarders om informatie op te vragen en elektronisch te betekenen in geval van derdenbeslag (31240).

Lijst van ingekomen stukken, met de voor de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Uitvoering van de op 14 november 1970 te Parijs tot stand gekomen Overeenkomst inzake de middelen om de onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van culturele goederen te verbieden en te verhinderen (Uitvoeringswet UNESCO-verdrag 1970 inzake onrechtmatige invoer, uitvoer of eigendomsoverdracht van cultuuroederen) (31255);

Goedkeuring van de op 14 november 1970 te Parijs tot stand gekomen Overeenkomst inzake de middelen om de onrechtmatige invoer, uitvoer en eigendomsoverdracht van culturele goederen te verbieden en te verhinderen (Trb. 1972, 50) (31256, R1836);

Goedkeuring van het op 13 december 2007 te Lissabon totstandgekomen Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, met Protocolen en Bijlage (Trb. 2008, 11) (31384, R1850);

Wijziging van een aantal belastingwetten en enkele andere wetten (31404).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de minister van Buitenlandse Zaken, houdende goedkeuring van de op 30 april 2007 te Washington totstandgekomen Overeenkomst inzake luchtvervoer tussen de Europese Gemeenschap en haar lidstaten, enerzijds, en de Verenigde Staten van Amerika anderzijds (met Bijlagen, Gemeenschappelijke Verklaring en Memorandum van overleg) (Trb. 2007, 156), alsmede een toelichtende nota bij de Overeenkomst (griffiennr. 141412);

een, van alsvoren, houdende goedkeuring van het op 8 juni 2007 te Pretoria totstandgekomen verdrag tussen de Regering van het Koninkrijk der Nederlanden en de Regering van de Republiek Zuid-Afrika betreffende de status van militair en burgerpersoneel van hun Ministerie van Defensie, aanwezig op elkaars grondgebied voor activiteiten die verband houden met militaire samenwerking (Trb. 2007, 167 en 225), alsmede een toelichtende nota bij het verdrag (griffiennr. 141385);

een, van alsvoren, inzake de voorlopige toepassing vanaf 15 april 2008 van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Technisch Centrum voor landbouwsamenwerking en plattelandsontwikkeling (CTA) inzake de positie van de CTA-stagiairs in Nederland; Wageningen, 15 april 2008 (griffiennr. 141383);

een, van de staatssecretaris voor Europese Zaken, ten geleide van de Europese Verkenning 6 (griffiennr. 141430);

een, van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake oprichting Nationaal Historisch Museum (griffiennr. 141435);

een, van alsvoren, ten geleide van het advies van de Onderwijsraad "Richtpunten bij onderwijsagenda's" (griffiennr. 141436);

een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake voorhang artikel I, onderdeel A, van het besluit van 29 mei 2008 houdende wijziging van het Uitvoeringsbesluit WEB in verband met de toevoeging van een tweede teldatum (griffiennr. 141416);

een, van alsvoren, inzake voorhang Besluit van 29 mei 2008, houdende wijziging van enkele besluiten in verband met de modernisering, vereenvoudiging en beperking van de wettelijke regels over de voorzieningenplanning bij scholen in het voortgezet onderwijs alsmede enkele andere wijzigingen (griffiennr. 141421);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de Eurogroep en Ecofin van 2 en 3 juni 2008 (griffiennr. 141391);

een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, ten geleide van een ontwerpbesluit Aanpassingsbesluit handel in emissierechten III (griffiennr. 141423);

een, van alsvoren, inzake realisatie Nationaal Ruimtelijk Beleid onder de nieuwe Wro (griffiennr. 140391.09);

een, van de minister van Verkeer en Waterstaat, ten geleide van het ontwerpbesluit houdende wijziging van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 en het Voertuigreglement in verband met het toestaan van fietsverlichting die niet op de fiets is bevestigd (griffiennr. 141454);

een, van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, ten geleide van de rapportage van de Raad van Advies over Bureau Risicobeoordeling van de WWA (griffiennr. 141431);

een, van alsvoren, inzake uitstel reactie op advies Raad Landelijk Gebied "De mythologie van onteigening" (griffiennr. 140396.01);

een, van de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, inzake uitvoering aangenomen moties Tweede Kamer wetsvoorstel 31249 (griffiennr. 140695.06);

een, van alsvoren, ten geleide van het kabinetsstandpunt derde evaluatie Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (griffiennr. 138348.02).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missive:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het rapport Bestrijden witwassen en terrorismefinanciering (griffiennr. 141428).

De Voorzitter stelt voor, deze missive voor kennisgeving aan te nemen. De bijlage is neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden:

4. de volgende geschriften:

een, van A.A. Steiner te Putten, inzake de Nederlandse soldaten in Afghanistan (griffiennr. 141426);

een, van Th. Willemsen te Melderslo, inzake huurproblemen Herfkens (griffiennr. 141439).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking;

een, van M. Boone te Yerseke, inzake scheiding van een kind van haar moeder (griffiennr. 141387).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Justitie;

een, van A. Kuiper te Valkenburg, inzake stichting Indiëmonument (griffiennr. 141413).

Dit geschrift wordt van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat/Algemene Zaken en Huis der Koningin;

een, van F. Heijnen te Haler, inzake gratis schoolboeken (griffiennr. 141005.07);

een, van A. Bevers te Winterswijk, inzake alsvoren (griffiennr. 141005.08).

Deze geschriften worden van belang geacht voor de leden en plv. leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschapsbeleid;

een verzoekschrift van L.G.P. Massa te Venlo, inzake inbeslagname auto (griffiennr. 141548).

De Voorzitter stelt voor, deze geschriften voor kennisgeving aan te nemen.